

DEVİRİMCİ İŞÇİ

Devrimci İşçi / Sayı 48 / 2, - DM

Çağrı

9-10 Kasım 1938 Yahudi katliamını anma ve neo-faşist saldırılara, ırkçı devlet politikalarına karşı yürüyüş ve protesto gösterilerine tüm devrimci-demokratik güç ve kişileri katılmaya çağırıyoruz. Yürüyüşlerin bazıları şunlar:

8 Kasım 1991
Hamburg, Stuttgart,
Frankfurt
9 Kasım 1991
Berlin, Köln, München,
Hannover

İrkçi devlet politikalarına ve neo-faşist teröre karşı mücadelede ön saflara!

Yazısı ve haberleri 3. sayfada

ANAP 2. PARTİ 12 EYLÜL DURUYOR

Türkiye'de 20 Ekim'de yapılan genel seçimlerin önemli sorunu siyasi istikrarsızlığın resmîleşmesi oldu. Ekonominin, iç ve dış sorunların ihtiyacı gösterdiği istikrarlı bir siyasi ortama ulaşmak için 1 yıl erkene alınan genel seçimler istenen sonucu vermedi. Aksine bu seçimler siyasi krizi derinleştirecek yeni faktörler ve sorunlar ve sorular yarattı. Öyle görüldüğü, kurulacak herhangi bir koalisyon hükümeti de düzenin sorunlarının üstesinden gelemeyecek ve belki de 80 yılında olduğu gibi Türkiye, erken seçim-darbe vb. olağanüstü çözümler ikilemine hapsedilecek. Garip bir tesadüf, o zaman da Demirel başbakanı, cumhurbaşkanlığı olayı o sırada da önemli bir sorunu ve mecliste herhangi bir parti çoğunluğa sahip değildi. Gerçi, şartlardaki benzerlikler aynı sonuçları yaratamayabilir; ne varki, egemen sınıfların istikrar ihtiyacı ile mevcut şartlar karşılaştığında, önümüzdeki sürecin her türlü gelişmeye açık olduğu söylenebilir. Ek olarak, şu vurgulanmalıdır ki, koalisyon hükümetlerinin izleyeceği politikalar, partilerin programları ve nitelikleri ile mevcut şartlar gözönüne getirildiğinde, 12 Eylül Rejiminde esaslı bir rota değişikliğine yol açmayacaktır. 12 Eylül darbesinden 11 yıl sonra ve bu arada yapılan 3 genel seçime rağmen Türkiye'nin önünde hala 12 Eylül'le hesaplaşma süreci durmaktadır. 20 Ekim seçimlerinin sonunda oluşan yeni parlamentoda kurulacak koalisyon ya da azınlık hükümetleri, bu hesaplaşmayı perdelmeye hizmet eden politikalar güdeceklerdir. Bu politikaların perdeleyici işlevlere sahip olabilmesi bunların mevcut

siyasi yapının sivri taraflarının törpülenici özellikte olmasına bağlıdır ki, muhtemel koalisyonların başı olacak olan Demirel'in bunu başarması mümkündür. Böylece Türkiye darbeden 11 yıl sonra, ordunun ve darbeye devlet içinde ağırlıkları artırılan kurumların yukardan kontrol ettikleri bir normalleşme sürecinden bu kez, aynı güçlerle 12 Eylül Darbesi'nin dışladığı odakların zorunlu ittifakına dayalı bir parlamenter rejime geçiş sürecine sokulmuş olacaktır. Demokrasiyle, demokratikleşmeyle aynı anlama gemeyen bu sürecin başansı, Çankaya-Ordu-Parlamento üçgeninde parlamentonun insiyatif sahibi olmasına bağlıdır. Demirel, ustalıkla manevralarla parlamentoyu daha işlevsel hale getirebilirse, bazı yönleriyle 12 Eylül 80 öncesine benzeyen bir siyasi düzenin oluşma imkanları ortaya çıkabilir. Ne varki, egemen sınıfların buna evet deyip demeyeceği tartışmalıdır. Vanısıra, Kürt, sorunu, ekonomideki tıkanma belirtileri, Kıbrıs sorunu, AT'yla ilişkiler, Sovyetler Birliği'ndeki Türk ve müslüman kükenil cumhuriyetlerin durumu gibi sorunlar parlamento dışındaki iktidar aygıtının iç ve dış politikada ağırlıklarını devam ettirmelerinin meşru birer gerekçesi olarak kullanılabilir. Tüm bunlar, parlamenter düzene geçiş sancılı olacağını göstermektedir. Demokratikleşme talebi ve hedefi ekseninde kendisini aşağıdan dayatan bir halk hareketinin (Kürt ulusal muhalefeti hariç) yokluğu şartlarında sözkonusu sürecin oldukça güçlük gelişeceği söylenmelidir.

Devamı 2. sayfada

30. Yılında Göç Olayı ve Göçmen Sorunları Üzerine

Sayfa 6'da

Sovyetler Birliği: Darbe üzerine düşünceler

Sayfa 8'de

Ortadoğu Barış Konferansına Doğru Filistin Sorunu

Sayfa 7'de

Osmanlıdan Cumhuriyete İslam, laiklik ve aydınlanma

Sayfa 12'de

Baştarafıkapakta

Bir seçim hikayesi

Erken seçim kararının ANAP'ın isteğiyle alındığı biliniyor. Özal ile ANAP'ın yeni lideri Mesut Yılmaz'ın "Yeni Dünya Düzeni"ne Türkiye'yi uyarlama ve ANAP'ın zayıflayan kitlesini desteğiyle güçlendirme amacıyla ANAP'ı erken seçime zorladıkları da biliniyor. 80'li yılların ortasındaki popülaritesi kalmayan ANAP'ın birinci parti olabileceği için yapabileceği tek şey seçim kanunıyla bir kere daha oynamaktır. Nitekim, seçim kanununu değiştirerek daha anti-demokratik hale getirdiler. Buna rağmen birinci parti olamadılar.

Seçim çalışmaları reklam şirketlerine havale edilmiş olduğu için son seçimler mahallelerde haftanın belli günleri kurulan pazarları andırıyordu. Fikirlerin, programların, politikaların tartışıldığı bir seçim yerine, kavun, karpuz, domates ve hıyar gibi tüketim nesnelerinin satıcıları tarafından bolca övüldüğü bir pazarı andırıyordu. Türkiye'nin temel sorunlarıyla ilgili yanlış ya da doğru fikir belirlen sadece SP ve RP oldu. Diğer partiler sloganlarla ve liderlerin kellelerini gösteren fotoğraflarla idare ettiler. Türkiye'nin bu yönüyle de çağ atladığı, Avrupa'ya yetiştiği kabul edilebilir. Ama ne yazık ki 20 Ekim'deki kelleler savaşını kimse kazanamadı.

Seçimlerin sayısal dökümü şöyle oldu:
DYP: 6 Milyon 615 bin
ANAP: 5 Milyon 873 bin
SHP: 5 Milyon 76 bin
RP: 4 Milyon 133 bin
DSP: 2 Milyon 630 bin
SP: 109 bin

Oy oranları itibarıyla partilerin durumu şöyle:
DYP: % 27,04
ANAP: % 24,01
SHP: % 20,75
RP: % 16,90
DSP: % 10,75

Bu oy oranlarına göre partilerin kazandıkları sandalye sayısı ise şöyle belirlendi: DYP: 178, ANAP: 115, SHP: 88 RP: 62, DSP: 7

(Geçerken hatırlatalım: Bu yazı seçimlerden sonra ve sonuçlar henüz kesinleşmeden ve resmîleşmeden önce kaleme alındığı için oy oranlarında ve milletvekili sayılarında oynamalar olabilecektir. Ancak bu oynamalar büyük rakamlara tekabül etmeyeceği için sonuçlarda da büyük değişimler olmayacaktır.)

Önceki seçimlerde bu seçimlerin kıyaslamasına geçmeden bir konuya işaret etmek yararlı olacaktır.

Türkiye'deki seçim sistemi gerçekten de adaletsizdir. Bu eşitsizlik sadece egemen sınıflarla halk arasındaki çatışma alanında değil, burjuva partiler arasındaki ilişkiler alanında da kendini göstermektedir. Öyleki 6 milyon 615 bin oy alan bir parti 180 dolayında milletvekili kazandığı halde, 5 milyon 873 bin oy alan bir parti 110 dolayında sandalye sahibi olabilmektedir. Son seçimlerde DYP ile ANAP arasındaki oy sayısı farkı 700 bin olduğu halde milletvekili sayısı 70 dolayında olmuştur. Yine ANAP'la SHP arasındaki oy sayısı farkı 800 bin dolayında gerçekleşirken bu fark sandalye dağılımına 20 dolayında yansımıştır.

Görüldüğü gibi mevcut seçim sistemi, en fazla oy alan partinin aldığı oyla orantılı olmayan sayıda milletvekili kazanmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. 12 Eylül felsefesine göre hazırlanan bu seçim sisteminin asıl amacı, koalisyonları önlemek ve tek partinin hükümet olmasına imkan hazırlayacağıdır. Ama ne yazık ki, 20 Ekim seçimlerinin gösterdiği gibi seçim kanunu, koalisyonu zorunlu kılan bir tablo ortaya çıkardı.

Şimdi bu seçim sonuçlarıyla önceki seçim sonuçlarını kıyaslayalım:

1987 Genel seçimlerinde partilerin oy oranı şöyleydi: ANAP: % 36, DYP: % 19, SHP: % 24,8, DSP: % 8,5, RP-MCP ve İDP oylarının toplamı ise % 14 dolayında bir oran oluşturuyordu.

1989'da yapılan yerel seçimlerde ise genel meclisli ilbarıyla partilerin oy oranı ise şöyle gerçekleşmiştir:
ANAP: % 21,8, DYP: % 25, SHP: % 28, DSP: % 9, RP: % 9,8, MCP: % 4,5 ve İDP % 1 (RP-MCP ve İDP toplamı % 15'i aşılıyor.)

Bazı sonuçlar

91 rakamını daha önceki dönemle ait rakamları karşılaştırılmasından ne tür sonuçlar çıkarılabilir?

1) Türkiye'deki seçimlerin tercihi de 80'li ve 90'lı yıllarda dünyayı etkileyen eğilime uygun olarak sağa yönelmiştir. Bunda 12 Eylül sonrası izlenen solu etkisizleştirme politikalarının da belirgin bir etkisi olmuştur. 1989'da Sosyal-Demokratların (SHP ve DSP) toplam oyları seçimlerin % 37'sine tekabül ediyor, 20 Ekim seçimlerinde her iki partinin oy oranı toplam % 30'da kalmıştır. 1983 genel seçimlerinde Halkçı Parti'nin oy oranı % 33'tü. Hatırlanacaktır o seçimlere SODEP ve Ecevit katılmışlardı. 1987 genel seçimlerinde de SHP ve DSP oyların toplamı % 34 dolayındaydı.

Sağ partilerin seçmen kitlesinde aldıkları destek ise, 1987'de % 65 iken bu oran 89'da % 60'a düşmüştü; 20 Ekim 91'de ise % 68,5 olarak gerçekleşti. (89'daki düşme, seçimlere katılmı olanların düşüklüğü ile açıklanabilir.)

2) Dünya'daki gelişmeler, Türkiye'nin ABD, Avrupa ve Ortadoğu ile ilişkilerinin mahiyeti, kapitalizmin yarattığı toplumsal değişme ve yeni ihtiyaçlar, iktisadi çıkarlarında ortaya çıkan farklılıklar gibi nedenlerle Türkiye'nin geleneksel siyasal akımları (CHP ve DP geleceği) içideki parçalanma devam etmektedir. Bu parçalanmanın devam etmesinde 12 Eylül darbelerinin partiler düzenine yaptıkları müdahalenin de rolü olmuştur. Ne var ki, böyle bir müdahale olmamış olsaydı da Türkiye toplumunun son yüzyıl içinde yön vermiş olan iki ana siyasal akımı yitirmediği sebeplerle yine parçalanırdı.

Toplumda ve dolayısıyla seçmen kitlesinde kendini yeniden üreten bu parçalanma egemen sınıflar ve devlet iktidarını hep rahatsız edegelmiştir. Burjuvazinin zayıflığı, düzenin iktisadi temelinin güçsüzlüğü gibi sebeplerle, bu parçalanmanın doğal kanallarından (örneğin seçimlerle) geçerek yeniden birleşmesine ya da çözülmesine ve yeni oluşumların ortaya çıkmasına izin vermemektedir.

12 Eylül darbelerinin müdahalelerine rağmen CHP ve DP-AP geleceğindeki parçalanma kendisini 80'li yılların ortalarından itibaren yeniden üretmiştir. 20 Ekim 91 seçimleri ise bu tabloyu değiştirmemiştir. Örneğin DP-AP geleceği ya da DYP'de, CHP geleceği ise SHP ya da DSP'de yoğunlaşmış birleşememiştir.

Özellikle sağdaki parçalanma dikkat çekicidir. Denebiliriz, Türkiye'nin yakın geleceğine ANAP'la DYP arasındaki ilişkilerin mahiyeti ve biçimi yön verecektir. Egemen sınıfların ağırlıklı bir kesimi bu iki partinin birliğinden yanadılar. Fakat, iktisadi ve siyasal düzenlerdeki bazı yaklaşımlar farklılıklar ve son 10 yıl içinde bu iki parti arasındaki rekabetin sertliği her iki partinin yakın bir gelecekte birleşmesini engelleyecek gibidir. Demirel kiminle koalisyon kurarsa kursun Türkiye'deki siyasal durumun yakın vadedeki geleceği DYP ile ANAP arasındaki çatışmanın nasıl çözüleceği ile yakından ilişkilidir.

3) Öngörülerin ve tahminlerin aksine ANAP, hem partileşmiş hem

de belirli bir kitlesine desteğine kavuşmuştur. Emperyalizm-kapitalist sistemin 70'li yıllarda karşılaştığı sorunları çözmek için ABD, İngiltere ve Almanya'da oluşturulan ve "Yeni Sağ" olarak tanımlanan akım ve politika, Türkiye'de de olgılarışı oluşturan güçlerin birisi ile yeni oluşan bazı zümreler ve toplumun bazı kesimleri tarafından bir seçenek olarak benimsenmiştir. Söz konusu akım ve politikalar 12 Eylül'ün ana rahminde büyümüş ve Türkiye'ye özgü bazı renkler de kazanarak iktisadi-siyasi bir seçenek haline almıştır.

Bundan dolayıdır ki, hem DYP ile ANAP arasındaki mücadele devam edeceği benzetilebilir; hem de 12 Eylül'le hesaplaşmayı gündeme alan bir hareket, karşısında sadece devlet iktidarını değil, ANAP etrafında birleşmiş toplum kesimlerini de bulacaktır.

4- CHP geleceğine yaslanan partilerin (SHP-DSP) durumu ise daha çarpıcı göstermektedir. Seçimlerin asıl mağlubunun SHP olduğu görülmektedir. Sosyal-Demokrat Hareketi'nin bir parti etrafında bütünleşip bütünleşmeyeceği belirsizdir. Aslında, hem Türkiye'nin son 30 yılda yaşadığı değişim hem de dünyadaki mevcut konjonktür, sosyal-demokrat özellikleri oldukça tartışmalı olan CHP geleceği ve O'nun türlerini Program ve politika bazında boşluğa düşmüştür. SHP, Ecevit'in sağlaştığını söylerken kendisi ile DYP arasındaki "farklı" topluma bir türlü izah edememiştir. Bu inönü'nün konuşma yeteneğiyle ilgili bir sorun olmayıp SHP'nin DYP'den hareketlerde farklı olduğunu göstermek belirsizliğiyle ilgili bir şeydir. Seçim süreci ve başka bazı faktörler SHP'nin siyasal yelpazedeki konumunun merkezde doğu evrildiğini göstermektedir. Kimi eski solcuların bu partide yer almaması, yine kimi solcuların bu partiyeye vermesi SHP'nin merkeze doğru yönelişini zaten engelleyemez. Şimdi inönü, TC'nin kuran kadroların mirasına sadık kalarak sorumlu bir devlet adamı pozisyonuna soyunacak ve SHP'yi yelpazenin ortasına çekmeye hız verecektir. Böylece, Baykal'ın ve ekibinin politikalarını da onların silahlarını ellerinden almak suretiyle, boşluğa düşürmeyi deneyecektir. Deniz Baykal'ın SHP'yi uzun süredir merkeze çekmeye çalıştığı biliniyor. Böyle olmakla birlikte, yine de SHP'nin birliğini koruması tartışmalı bir durum olarak ortada kalmaktadır. İnönü'nün Demirel ile koalisyon ortaklığına yeşil ışık yakmasının parti içerisinde yaratacağı sorunlar, Baykal'ın parti içi iktidar mücadelesini sürdüreceği olmasa, HEP'ilerin durumu ve Kürdistan'da SHP listesinde meclise girerlerken izleyeceği politikalar, SHP'nin istikbalinin pek parlak olmadığını göstermektedir. Şüphesiz SHP'nin tam bir dağılma ve çözülme yaşayacağı söylenemez. Ancak bu partinin Sosyal-Demokrat Hareketi'nin birliğini ve bütünlüğünü sağlamada ve CHP geleceğini toparlama başarıları olup-olmayacağı tartışılmalıdır.

SHP'nin (HEP'ilerin dışlanması) tahsisatı DYP ile koalisyon hükümeti oluşumunda durumdaki siyasal yelpazenin sonunun daha erken seğıleceği boşalacağı, bu boşluğu doldurmak için çeşitli girişimleri gündeme geleceği söylenebilir. Bu, boşluğu, hem çizgisi, hem de kitlesinde değişimin zayıflığı ve birleşiminin belirsizliği nedeniyle Ecevit'in dolurması zayıf bir ihtimaldir. Sayısal durumları ve fikir yapıları itibarıyla HEP'ilerin parlamentonun sok kanadına olup olmayacaklarına dair şu aşamada bir öngörde bulunmak güçtür. Eğer HEP'iler, kendilerine deshi olan Kürtler'in taleplerine sonuna kadar bağlı kalırlar, Türkiye'nin demokratikleşmesi olayını Türk ve Kürt halklarının gönüllü birliğine ve ortak mücadelesine dayandırılar ve parlamento dışındaki sol sos-

yalist güçlerle hareket ederlerse, bu parlamento politik bakımından etkili bir sol kanat oluşabilir. Böyle bir gelişme olmazsa sol muhalefetin tümüyle parlamento dışında odaklaşacağı söylenebilir.

5) Buradan son seçimlerin bir başka önemli sonucuna geçebiliriz:

Son seçimler, Kürt halkının kendi geleceğini hangi seçenekte belirlediğini göstermesi bakımından oldukça anlamlı olmuştur. Bu seçimler bir yönüyle PPK için referandum özelliği taşıyordu. Bu referandum PPK lehine sonuçlandığı görülmektedir. Bundan dolayıdır ki Kürt sorunu, şimdiki, kendisini ve taleplerini daha iyi ifade etme imkanına kavuşmuştur.

İlgincir, partilerin tamamı, seçimlerin bu yönünü görmemezlikten gelmektedirler. Olayın önemini belki de tek farkedemiyor olmuştur. Özal seçimlerden tam 1 gün önce, "Kürt sorununu kendisini çözebileceğini, son görevinin bu olduğunu" açıklamıştır. Özal'ın bu açıklamayı, Kürt seçmenlerin HEP'ilere oy vermesini engellemek için yaptığı bilinmektedir. Aynı gün Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in "Türkiye bölünmez bir bütündür. Türk silahlı kuvvetlerinin başka bir görüşü olamaz," şeklinde demec vermesi ve "terörün hedefi Sevr'i geri getirmek, üniter devlet yapısını parçalamaktır," şeklinde konuşması, tüm partiler için bir uyarı, Kürtler için ise bir tehdit anlamı taşıyordu.

Özal'ın gözboyaama taktiğine, ordunun tehdidinde rağmen Kürt seçmenlerin ağırlıklı bir kesimi Kürt ulusal taleplerinin radikal yollarla kazanılması politikasına destek vermiştir. Böylece, egemen sınıfların korktukları başlarına gelmiş, onları deyimliyle "eşkiya" meclise imişti. Tüm partiler, ordu ve devletin diğer odakları, şimdiki elbirliğiyle mecliste Kürt halkının vekillerini nasıl susturacaklarını düşünmektedirler.

Kürt Ulusal Hareketi'nin parlamentoya bu kez içeriden etkileyecek oluşu, Kürt sorununun klasik devlet politikalarıyla çözümünü giderek daha da güçleştirir. Aslında sonuna "uzun süreli bir savaş" (Ne zaman ve nasıl biteceği belli olmayan bir savaş) mı dönüşeceği, yoksa belli bir zaman diliminde Kürtler'e haklarının tanınacağı yeni bir düzen oluşturularak mı çözüleceği, tümüyle egemen sınıfların, devletin ve burjuva partilerin tutumuna bağlı hale gelmiştir. Demirel'in bilinen tutumu, Kürt sorununu kısa sürede ve bu parlamento aracılığıyla çözümleneceği, dolayısıyla savaşın uzayacağı göstermektedir.

6) Son seçimler Türkiye'de islami hareketin bağımsız bir siyasal güç olma yolunda isticrarlı bir şekilde ilerlediğini göstermektedir. Erbakan'ın Refah Partisi ile Türkiye'nin MCP'si ve Edibali'nin İDP'si arasında gerçekleşen ittifakın oy kullanma 25 milyon seçmenin 4 milyon 133 binin desteğiyle kazanmıştır. Adı geçen ittifakın 87 seçimlerinde aldığı oylar toplam % 15 dolayında iken bu seçimlerde % 18'e yaklaşmıştır. RP-MCP-İDP ittifakı, en fazla oy alan partiden (DYP: 6 milyon 615 bin) 2 milyon 482 bin daha az oy almıştır. SHP ile ittifakı arasındaki oy farkı ise 943 bindir.

Hem RP, hem de MCP, MSP ve MHP'nin 80 seçimlerinde sahip oldukları toplumsal desteğe yeniden kavuşma eğilimindedir. Ne var ki, her iki partinin şimdiki, politik bakımından 80 öncesindeki kadar etkili olmayacağı görülmektedir. Yine de bu partilerin sokak hareketine dayanarak ve parlamentodaki varlıklarını sokak hareketinin hizmetine sunarak Türkiye'nin kaderinde söz sahibi olmak isteyenleri unutmamalıdır. RP'nin Kürtler'den alacağı oyun azalacağına bile İDP ve İDP ile ittifaka yönelmesi anlamlandırmalıdır. (Gerçekten de, RP, Türkiye ile ittifak yüzünden T. Kürdistan-

'ından eskisine oranla daha az oy almıştır.)

Eski MSP ile MHP'ye militanlık yapanları ya da bunlara oy verenleri ANAP'tan kopuşarak RP ve MCP'ye yönelme süreci, bu seçimlerde büyük ölçüde tamamlanmış sayılır. ANAP'ta kalanlar kalmış diğerleri muayyen dönmüştür.

İttifakın MCP'nin (ki 20 dolayında milletvekili var) ayrılmış halinde bile RP'nin mecliste belli bir ağırlığı olacaktır. Bu ağırlık, RP'nin hitap ettiği toplum kesimlerinin özemleri ve talepleriyle birleşince bu partinin "bafici-Modernleşmeci" politikalarına karşı etkili bir muhalefet odağı olacaktır söylenebilir.

Soru işaretleri, soru işaretleri...

Seçimlerin yarattığı tablo ve Türkiye'deki durum, bir yığın soru işaretini ortaya atmış bulunmaktadır. Bu yazı kaleme alındığı tarihte (24 Ekim 91) nasıl bir hükümet kurulacağı, kimin kiminle koalisyon yapabileceği henüz belli değildi. DYP ile SHP arasında belli bir flörtün başlağı gözlemlenmekteydi. Ancak, bu flörtün bir evlilikle sonuçlanmayacağı henüz belirsizdi. Öte yandan seçimlerden sonraki ilk günlerde hem Demirel'in hem de Özal'ın sergiledikleri uzlaşmacı görüntünün ne kadar devam edeceği de belli değildi. İlk veriler, Çankaya sorununun buzdolabına konulacağını göstermektedir. Ancak, bu ne kadar sürer meçul. Sürec her türlü ihtimale açık görünmüyor. Koalisyonun birleşiminin ve Çankaya sorununun ne olacağını daha önemli olan ise, 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana ilk işlevsel meclis olma ihtimali bulunan bu meclisin Türkiye'nin temel meselelerine çözüm getirip getirmeyeceğidir. IMF'nin ağır bir ekonomik önlemler paketiyle kapıda beklediği, işverenlerin ekonominin kötüleştiğini yüksek sesle bağırması başlağı bir dönemde, şimdiki kadar muhalefette olan ve topluma ekonomide düzleme vaad eden DYP SHP gibi partilerin toplumu rahatlatacak önlemler almama ihtimali bir hayli zayıftır. 12 Eylül'den sonra iyice güçlendirilip pekiştirilen devlet iktidarının hazır ve nazır ayakta durduğu bir siyasi yapıyı, parlamentonun denetimine almak, hem meclisin mevcut bileşimi nedeniyle hem de söz konusu odaklara organiklik derecesinde yakın bağı olan bir partinin (ANAP) varlığı ve etkisi nedeniyle, oldukça güç görünmektedir.

Nereden bakılırsa bakılsa, muhtemel koalisyon hükümetlerinin karşısına, sermaye, anlayış, iktisat politikaları, felsefesi vb. yönleriyle 12 Eylül çıkmaktadır. Demirel, yerim dar diyerek, İnönü meclislerin yüce menfaatlerini düşünerek, 12 Eylül'le hesaplaşmaktan kaçınacaklardır. Ve alacakları bazı önlemlerle, 12 Eylül Dönemi'ni kapatıklarını ve demokrasiyi yeniden inşa ettiklerini söyleyeceklerdir.

Bunun ne kadar inandırıcı olacağı, 12 Eylül'den hala zarar görmeye devam eden toplumun en dinamik kesimlerini ne ölçüde tatmin edeceği belirsizdir.

12 Eylül'le darbelerle değil bir iktidara, sonuçta emperyalizmin ve tekelci sermayenin egemenliğiyle hesaplaşmaya önderlik edecek ve meclisi aşağıdan, sokaktan, fabrikadan, mahalleden zorlayacak bir Devrimci-Demokratik Halk Hareketi'nin yokluğu şartlarında Demirel, İnönü ve diğerlerini alacağı önlemler, gerçek bir demokratikleşme süreci özelliği taşımayacaktır.

Sorun dönüp dolayıp, meclisten, burjuva partilerinden, mevcut ve egemen ideolojik-siyasi-kültürel seçeneklerden bağımsız bir Devrimci-Demokratik seçenek yaratmada düğümlenmektedir. Bu düğüm çözülebildiği ölçüde toplumsal muhalefet, parlamentoya hapsolmaktan kurtulabilir.

Impressum
V.I.S.d.P. U. Hasselbring
Postfach 91 08 43
D- 3000 Hannover 91

Yazışma adresi:
Devrimci İşçi
c/o. S. Hasselbring
Postfach 26 03
D- 3000 Hannover 1

ÖDEMELERİ
Stadtparkasse Hannover
Y. Aydın
Konto Nr.: 253 07 096
BLZ: 250 501 80

Fransa 7.- ff
İsviçre 2.- sfr
Hollanda 2.-50 hlf
Avusturya 15.- s.
Belçika 50.- bfr

İsveç 10.- skr
Danimarka 10.- dkr
İngiltere 0,80 £
Norveç 8.- nkr
Avusturya 2.50 \$

NEO-FAŞİST TERÖR EŞLİĞİNDE GÖÇMEN VE MÜLTECİLERE KARŞI BÜYÜK ALMAN ULUSAL İTTİFAKI

Yıl 1938, sahne 3. Alman imparatorluğu, baş aktörler nasyonal-sosyalist it sürüleri:

9 Kasım 1938 tarihinde Hitler faşizmi, iktidara çöreklandığı tarihten itibaren tırmandırdığı yahudi düşmanlığını doruk noktasına ulaştırdı: 3. Reich'in her köşesinde faşist sürüler savunmasız yahudilere saldırdılar, Goebbels'in bizzat yönettiği örgütlü ve sistematik soykırımda bir gecede toplam 91 yahudi katledildi, binlercesi ağır yaralandı. Aynı gece 30 binin üzerinde yahudi tükünan toplama kamplarına gönderildi. 9 Kasım'ı 10 Kasım'a bağlayan bu gece tarihe "Reichskristallnacht" olarak geçti.

Yıl 1990, Faşist Almanya'ya karşı Kızıl Ordu'nun zaferi üzerine kurulan Demokratik Alman Cumhuriyeti, Federal Alman Cumhuriyeti tarafından "biz bir halkız" sloganları eşliğinde ilhak edildi. Tarihe "Reichskristallnacht" adı altında geçen 9 Kasım'ı Alman Devleti'nin etkili ve yetkili kademeleri ulusal bayram yapılması önerdiler. Bu öneri Almanya'dan çok Sovyetler Birliği, İsrail ve ABD gibi dış ülkelerde tedirginlikte karşılandı. Almanya'da yaşayan Yahudi topluluğu da öneriyi sert bir şekilde geri çevirdi. İkinci Dünya Savaşı öncesi Hitler tarafından formüle edilen tüm hedeflere 1989 sonrası ulaşan büyük Almanya, artık kendisi için büyük ayak bağı olan Hitler faşizmi "hatırasından" kurtulmak istiyordu. Yeni millî hedeflere yönelmek ve almanlar arasında bir lekesiz ulusal kimlik yaratmak için alman sermayesi ve iktidarının, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin külleri arasına faşizme ilişkin anı ve hatıraların da gömmesi gerekiyordu. Her bir zaman alışılmamış olan tarih bir daha hatırlanmamak üzere unutturulmalıydı. Ne yazık ki, Hitler faşizminin kurbanları tarihi unutmamış, Almanya'nın ulusal bayram tarihine karşı tepki göstermişlerdi. Almanya 9 Kasım'ı değil 3 Ekim'i ulusal bayram yapmak zorunda kaldı.

HOYERSVERDA SİNYALI

Yıl 1991, tarih 18 Eylül: Saksonya'nın bu küçük şehrinde faşistler ve onların mağaları dazlaklar mültəcilerin kaldığı bir binaya saldırmışlar, taş, sopa ve molotof-kokteyli saldırıya hedef olan ve yaşadıkları binanın cam ve kapıları tahrip edilen Afrikalı mültəciler savunmasız bir şekilde, çevre binalarda oturan "normal" alman vatandaşlarının alkışları arasında korkulu anlar yaşıyorlar. "Normal" alman vatandaşlarının sevgi gösterileri ve şaşkınlık çığlıklarının eşlik ettiği it sürülerinin saldırısı, saatlerce sürüyor. Hukuk devleti Almanya'nın polis kuvvetleri neo-faşist teröre ancak saatler sonra müdahale edebiliyor.

BÜTÜN ALMANYA HOYERSVERDA'YA DÖNÜŞTÜRÜLÜYOR

Kısa bir süre sonra basın kuruluşlarının baş haberi konumuna yükselen Hoyerswerda saldırısı, tüm Almanya'daki neo-faşistler ve onların mağası dazlak grupları açısından bir sinyal görevi görüyor. Almanya'daki ırkçı potansiyel, ırkçı medyaların sansasyonel haber tekniği sonucu, mültəciler "probleminin" çözümünü Hoyerswerda'da bir grup faşistin "Almanya Almanlarıdır-Yabancılar dışarı!" sloganlarıyla gerçekleştirdikleri saldırılarda görmeye başlıyor. Haklılar da... Egemen partilerin yıllardır tartıştığı/tartıştığı ama bir türlü "çözemediği" mültəciler "problemi", faşist ve dazlak ceterleri Hoyerswerda'da "çözmeyi" başarıyorlar. Alman hukuk devleti tam terörcü neo-nazi ceterlerinin ve gizli-

açık ırkçı potansiyelin talebine uyararak, Hoyerswerda'yı "yabancılar"dan temizliyor. Saldırına uğrayıp korkulu anlar yaşaya Afrikalı mültəciler polis denetiminde Hoyerswerda dışındaki kamplara gönderilmek üzere, bu şehri terk ediyorlar. Neo-faşistler ve onlara alkış tutan ırkçılar, Hoyerswerda'larını başarılı ve muhtemelen kalıcı bir şekilde "yabancı parazitlerden" kurtarmış oluyorlar. Sağcı basın-yayın kurumları Almanya toplumuna bu başan mesajını vermeyi elbetteki ihmal etmiyor.

Bu günlerden sonra Hoyerswerda iç ve dış kamuoyunda ırkçı terörün sembolü haline gelirken, tüm Almanya neo-faşistlerin, ırkçıların, dazlakların ve her renkten yabancı düşmanlarının adeta sistemli ve planlı saldırıları sonucu Hoyerswerda'ya dönüştürülüyor. Almanya'da yaşayan başka ülke kökenli topluluklar arasında her türlü hak ve özgürlükten yoksun olmaları ve toplumun büyük çoğunluğunun hoşgörüsü ile karşı karşıya bulunmalarından dolayı en zayıf grubu oluşturan mültəcilere yönelik Almanya'nın eski-yeni tüm eyaletlerinde yüzlerce saldırı gündeme geliyor. Neo-faşistler ve dazlak sürüleri basın ve kamuoyunda etkili olmayı başaran Hoyerswerda tipi terör tırmancılar Almanya'nın en ücra köşelerine kadar yayılıyor. Önceleri mültəcileri hedefleyen, giderek sıradan yabancı dükkan ve lokantalara, saçları sıyah olan herkese karşı yönelen neo-faşist terör dalgası onlara göçmen ve mültecinin, kadın ve çocuğun ağır ya da hafif yaralanması ile sonuçlanıyor. Ağustos ayından dergimizin çıktığı güne kadar ırkçı dazlak sürülerinin saldırılarıyla (şu ana kadar 1331'in üzerinde saldırı, kundaklama vs. söz konusudur) ilgili haberlerin ardı arkası gelmek bilmiyor. Büyük bir ihtimale daha da yaygınlaşp kapsamlı hale gelecek olan neo-faşist terör kampanyası, milyonlarca alman-almayan insanı korku ve dehşete sürüklüyor, "yanın sıra kimde?" sorusunu sormaya zorluyor. Artık göçmen ve mülteci olmanın, can güvliğinden yoksun olmak anlamına geleceği bir ortama doğru hızla evriliyor Almanya...

EKONOMİK ÇIKMAZIN SORUMLUSU GÖÇMEN VE MÜLTECİLER DEĞİLDİR

Neo-faşist saldırganlar ve dazlaklar, Almanya'yı yabancıardan temizleme programlarına hizmet eden motifleri özellikle Doğu Almanya'da etkili bir şekilde kullanmaya

IRKÇI TERÖR VE DEVİRCİLERİN GÖREVLERİ ÜZERİNE

Sistemli bir şekilde tırmandırılan radikal sağcı ırkçı terör karşısında, timsah gözyaşları döken düzen partilerinin siyasilerinin yanısıra toplumun hemen tüm kurum ve kuruluşları kendi dünya görüşlerine uygun tavır almaya yöneldiler. Çeşitli şehirlerdeki kimi mültəcilerle dayanışma inisiyatiflerinin sınırı girişimleri bir kenara bırakılırsa, ilk kez Alman Sendikalar Birliği (DGB) ve kiliseler federal düzeyde mülteci kamplarını kitlesel bir şekilde korumayı önerdiler. Çeşitli şehirlerde (Hamburg, Hoyerswerda, Berlin vs.) katılmı itibarıyla güçlü yürüyüş ve protesto gösterileri gündeme gelirken, Almanya'daki demokratik-hümanist güçler, ırkçı terör dalgasından kaynaklanan tehlikeleri görmekte büyük ölçüde gecikmediler. Gündeme gelen tüm bu yürüyüş ve gösteriler, büyük ölçüde yerli toplumun geride kalan sol güçleri, demokratik ve hümanist kesimleri tarafından örgütlendi.

Nasıl ki, ırkçı terör dalgası karşısında düzen partileri, gazeteler, TV kuruluşlarının açık oturumları ırkçı terörün kurbanlarından çok saldırgan neo-faşistlerin "motiflerini anlamaya" çalışmakla uğraşmışlarsa, bu da göçmen ve mültəcilerin yeterince örgütlü bir şekilde sürece müdahale edemeyişinden kaynaklanmışsa, aynı şekilde hemen hemen tüm protesto ve yürüyüşlerinde de ağırlıklı "alman" solcuları, demokratları vb. göçmenler ve mültəciler üzerine konuşmuş, politika yapmışlardır.

Bu durum yanlış mıdır?

Elbette hayır!... Ama yanlış olan, anlaşılması mümkün olmayan, açıklaması bulunamayacak olan göçmen ve mülteci topluluklarının iletici, demokrat, devrimci kesimlerinin olaylar karşısında adeta izleyici konumuna düşmeleridir.

80 öncesinin Türkiye'si'nde sivil-faşist teröre karşı zorlu bir sınav vermiş olan Türkiye'deki devrimcilerin duyarsızlığını, suskunluğunu anlamak mümkün değildir. Bu durumu kabullenmek ise hiç mihi mümkün değildir.

Bir avuç neo-faşist ve dazlak, tüm mültəcilerin/sığınmacıların canına, malına onuruna göz dikerken, ortallığa korku ve dehşet saçarken devrimcilerin, özel-

likle Devrimci işçilerin bu duruma müsaade etmesi mümkün olmamalı, olağan karşılanmamalıdır.

Neo-faşist terör dalgası tüm devrimcilere şunları göstermiştir.

1. Eşit Haklar ve Demokrasi Mücadelesi'nin önümüze koyduğu görevlere artık kararlıca sahip çıkmanın vakti çoktan gelmiştir.

2. Bu mücadelenin bir parçası olan neo-faşist teröre karşı mücadeleyi her alanda örgütlemek artık zorunlu bir görevdir.

3. Göçmen ve mülteci kitlelerinin mücadeleye en yakın kesimlerini, özellikle ırkçı terör karşısında en duyarlı kesimi oluşturan gençliği, militan bir direniş içerisinde çekmek, mücadelenin çok yönlü olduğunu gözardı etmemek, şu an ön plana çıkan görev halkasını yakalamak açısından aciliyet kazanmıştır.

4. Yabancıların Demokratik Kitlesel Birliği'ne giden yolda, bugün ırkçı teröre karşı, Almanya'nın her bir yerinde, Avrupa'nın her bir yerinde, işçiler, kadınlar mültəciler, ve özellikle gençler arasında anti-faşist, anti-ırkçı komiteler, inisiyatifler örgütlemek bu aşamada tüm devrimcilerin asli görevlerinden birisi haline gelmiştir. Devrimciler bu tür görevleri yerine getirecek şekilde kendilerini çekti-düzen vermeyi başarabilmelidirler. Artık uzun uzun tartışmak değil, iş yapmak zamanıdır. Artık gençliğin önüne düşme cesaretini gösterme zamanıdır. Artık işçileri, kadınları, mültəcileri demokratik yapıları içerisinde birleştirme zamanıdır.

Bu görevleri yerine getirmek için çaba sarfetmeyen, devrimci olamaz! Neo-faşist saldırılara seyirci kalan, günü birlik saldırıların, yağmalanan toplumun gözünde olağan hale gelmesine gözyümlen devrimci olamaz!

Geleceğin Yahudileri olup-olmayacağımız, bugünkü mücadelemiz faydın edecektir.

Bunun bilinciyle;

Devrimciler görev başına!

devam ediyorlar. "Sosyalist" Almanya'nın iş ve eve sahip "kaliteli" vatandaşlarının, Birleşik Almanya'nın "ikinci sınıf vatandaşları konumuna sürüklenmiş olmaları, üstüne üstlük iş ve evlerini de kaybetmeleri ya da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaları gerçeği, solun parçalanıp yok olma noktasına geldiği bugünkü koşullarda eski ve yeni faşistler açısından muthiş bir kitleleşme fırsatı yaratıyor. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ilhak edileceğinin artık kesinleştiği sırada, ilhakı yaratacağı büyük ekonomik sıkıntılar, politik çalkantı ve sosyal hoşnutsuzlukları önceden kestiren örgütlü-örgüsüz, eski-yeni faşist parti ve çevreler, çok sayıda militanı daha o zaman Doğu Almanya'ya gönder-

mişler ve özellikle burada örgütlenme faaliyetlerine hız vermişlerdi. Gelecek korkusuna kapılan ve zaten eski Demokratik Almanya'da oldukça milliyetçi bir eğitim görmüş olan (tüm "enternasyonalizm" kisvesine rağmen SED rejimi vatandaşlarını çocuk bahçelerinden itibaren oldukça milliyetçi bir şekilde yetiştirmiş, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin daha "iyi" almanlardan oluştuğu temasına eğitimde ağırlık vermiştir. Ayrıca "diğer sosyalist" ülkelerden getirdiği yabancı işçilerin alman toplumu ile kaynaşması engellenmiş, yabancılar adeta izole edilmişlerdir. Batı Almanya'dan ayrı bir ulusal kimlik yaratmaya özel önem gösteren SED rejimi, "sosyalizm" kisvesinin düştüğü noktada 40

yıl içerisinde ancak ve ancak olumsuz anlamda daha "iyi" alman yetiştirebilmeyi becerebilmiştir...) doğulu Almanlar, neo-faşistlerin propagandalarına öne çıkardığı demagogik motifleri hızla benimsemeye yönelmişlerdir. İşsizliğin, pahalılığın, evsizliğin, her türlü ekonomik pisliliğin ve giderek toplumsal hoşnutsuzluğun nedeni ve sorumlusu olarak göçmen ve mültəcileri görme tutumu, Doğu Almanya'da daha fazla olma üzere tüm alman toplumu içerisinde hızla yaygınlaşmakta ve giderek daha fazla taraftar toplamaktadır. Dolayısıyla düzen partilerinin ve devlet politikalarının körükleyip pekiştirdiği bu tedirgin edici tutum ve gelişme, toplumun giderek artan bir kesimi açısından (Der Spiegel'in verilerine göre Doğu Almanların %21'i ve batı Almanların %38'i faşist saldırıları selamlamaktadır) neo-faşist terör dalgasını meşrulaştırıcı bir işlev görmektedir.

Halbuki, tüm ekonomik veriler ve toplumsal-politik gerçekler bir başka dil konuşmaktadır: Artan işsizliğin, pahalılığın, evsizliğin nedeni ve sorumlusu, alman burjuvazisi ve onun iktidardır. Gerçeklerin çarpıtılması ve kamuoyunun "görüşü ve kanısı" haline dönüştürülmesinde güçlü teknik olanaklara sahip olan burjuvazi ve siyasi iktidar, özellikle Doğu Almanya'daki ekonomik ve toplumsal tahribatın bizzat sorumlusudur.

Şu sayılar bu gerçeği bir kez daha kanıtlamaya yeter:

Ekonomi Bilimi Araştırma Enstitüleri kısa süre önce yayınladıkları sonbahar raporlarında, eski Batı Almanya ekonomisinin büyüme oranının 1992 yılında %2,5 artacağını öngörmektedir. Yine aynı rapora göre Doğu Almanya'daki fiyatlar %12-14 arasında bir yükselme gösterecek, Batı Almanya'daki işsizlik

oranı 1,7 milyon civarında sabit kalırken, Doğu Almanya'daki işsizlik oranı 1,1 milyondan 1,5 milyona sıçrayacak. Ayrıca "kısa çalışma uygulamasına" tabi tutulan işçi sayısı da 1 milyon sınırının üzerine çıkacak.

Hatırlamakta fayda var:

1. İki Almanya'nın birleşmesinin hemen öncesinde Federal Almanya'daki işsizlik oranı daha yüksekti.

2. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde birleşmeden önce yaşanan yabancı işçi sayısında birleşmeden sonra artış değil düşüş oldu. Çok sayıda yabancı işçi ülkelerine geri dönmek zorunda bırakıldı.

3. Demokratik Almanya'daki büyük işsizlik, yabancılardan sayısının dışarıya çıkartılmasıyla azalmıştı. Bu durumun bir sonucu olarak, birleşmeden sonra Federal Almanya iktidarının Demokratik Almanya ekonomisini batı alman sermayesine talan ettiren, peşkeş çeken ekonomik politikasının doğrudan bir ürünü olarak gerçekleşti. İşsizlik, hızla kapitalist özelleştirmeye tabi tutulan bir ekonominin çökertilisinin sonucu olarak ortaya çıktı.

Kriz içerisinde olan ve ortaya çıkan toplumsal tepkileri örgütlemek çabasına dahi girişmeyen alman solcularının köşelerine çekildikleri koşullarda, neo-faşistlerin ekonomik dengensizliklerin ve krizin kurbanları arasında, yukarıdaki demagogik motifleri işlemeleri, elbetteki hem sermaye çevrelerinin hem de CDU-CSU-FDP hükümetinin işine geliyordu. Bu şekilde Batı Almanya'da artık gelenek haline gelen bir demagogi, yabancılara "suç ve günah keçisi" ilan etme demagogisi alabilirdi. Bu şekilde katalara yerleştirilerek, ortaya çıkan toplumsal hoşnutsuzluğun ve tepkilerin sermayeye ve onun iktidarına yönelmesinin önüne set çekilmiş oluyordu.

ALMAN DEVLETİNİN İDEOLOJİK-POLİTİK DESTEĞİNE SAHİP NEO-FAŞİST TERÖR

Hiç de yeni olmayan, geçmişte de çeşitli örneklerine tanık olunan ve şu ana kadar çok sayıda yabancının canını dökken (Ramazan Avcı olayı vb. hatırlansın), ancak 18 Eylül Hoyerswerda saldırısından sonra adeta bir katliam provasına dönüştürerek yeni bir nitelik kazanan eski-yeni faşist terör dalgası, Federal Alman Devleti'nin yıllardır izlediği ırkçı ve yabancı düşmanı politikaların ve Alman toplumunda kökleri 3. Reich dönemine ve daha da gerilere uzanan ve bir türlü aşılammamış olan gizli ırkçılığın doğrudan bir ürünü ve sonucu, bir nevi dışavurumudur. Alman toplumunda varlığını bir hayalet gibi sürdüren ırkçılık eisberg'inin nedenleri, şekilleniş, dışavurumu vb. gibi konuları şimdilik bir kenara koyacak olursak; devletin yıllardır sistematik bir şekilde sürdürdüğü ırkçı, dışlayıcı politikalarla neo-faşist terör dalgası arasındaki bağı, neden-sonuç ilişkisini, birbirini koşullayan/sartlandıran bir neden sonuç ilişkisini görmemek için kör olmak gerekmektedir.

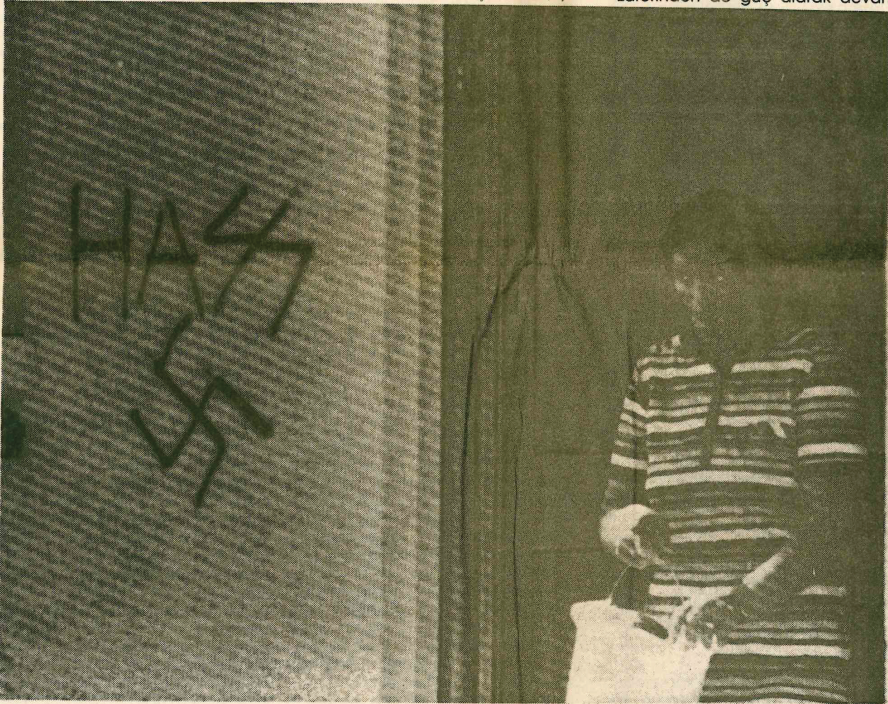
Uzun tartışmalara, seçim kampanyalarına ve bitmek bilmeyen bir toplumu şartlandıran politikasına konu olan "yabancılar ve ilticacılar probleminin" toplumun kolektif bilincinde büyük yanılsamalarla yu açtığını görmemek aptallık olur. Bugün dışa vurulan budur da. Dışavurulan neo-faşist terör dalgasının gerisinde, iktidarı ve muhalefeti ile, devleti ve sirağan kurumlarıyla "yabancı ve mülteciler" eşit hak ve özgürlükler temelinde yerli topluma kaynaştırmayan, tersine yeni yabancılara yasası, iltica hakkının kısıtlanması vb. gibi uygulamalarla sürekli üçüncü sınıf vatandaş konumuna mahkum eden Almanya'nın "yabancılar politikası" yatmaktadır. Bu saldırıların gerisinde devlet politikalarının perçinleyip-pekiştirdiği ırkçılık okyanusu yatmaktadır. 5 milyon insanı her türlü evrensel insan haklarından yoksun tutan politika, bu insanlara doğa olarak "öldürülme", yani "yaşama" hakkını da tanımayacaktır. Dolayısıyla Alman Devleti'nin yıllardır sistematik şekilde uygulanan bu politikası, tüm ırkçı, yabancı düşmanı ve faşist çetelere

çıkartılan adeta bir saldırı davetiyesi-sidir.

MÜLTECİLERE KARŞI BÜYÜK ALMAN KOALİSYONU

Son terör kampanyası da böyle bir ortamda boy göstermiş, onlarca insanın yaranalmasına yol açmıştır. Burada 18 Eylül öncesi Almanya'daki siyasi atmosferi hatırlamakta fayda vardır. Bu terör dalgası arkasındaki gerçek sorumluları kim olduğuna görmek için de zorunludur:

18 Eylül öncesinde istisnasız tüm düzen partileri, Avrupa ülkelerinde oluşan bir durum olan "Sommerloch"u (Yaz boşluğu) bu yıl mültecilere karşı geniş kapsamlı bir kampanya ile doldurdular. Geçen yıl "Sommerloch"u yeni yabancılara yasası etrafındaki tartışmalarla doldurup, parlamentonun tatil sonrası ilk oturumlarında yeni yabancılara yasasını kanunlaştıran düzen partileri, bu defa Alman Anayasası'nın 16. maddesi etrafında bir çekişmeye girdiler. CDU/CSU partileri bu maddenin ("politik takibe uğrayan her insanın iltica hakkı vardır" diyen madde) değiştirilmesini talep ederken, SPD ve FDP bu maddenin değiştirilmeyeceğini, bu maddeyi değiştirmenin/kaldırmanın "sorunu" ("mülteciler sorunu") çözmeceğini her gün sözde yeni argümanlarla kamuoyu önünde tartışıp, basın-yayın kuruluşları aracılığıyla "mülteciler sorununun" Almanya'nın en vahim sorunu olduğu havasını yaratırlar.

Doğu Almanya'da bir mülteciler kampının ön yakası

Mültecilere yönelik bu kampanyanın bilinçli bir şekilde gündeme getirildiği hemen göze çarpıyordu. Devleti oluşturan çeşitli örgütlenmelerden düzen partilerine, "liberal" ve sağ medya kurumlarından "sırağan" vatandaşına kadar bütün bir alman toplumu "mülteciler sorunu" konuşuyor, "gemi artık doldu", "Almanya'nın ekonomik olarak sözkonusu mülteciler sayısını kaldıramayacağı", "gerekli önlemler hızla alınmazsa Alman toplumunun korkunç bir mülteciler akınına uğrayacağı", "kendileri değerli yabancılara karşı" sık sık gazetelelerin haber sütunlarını dolduruyordu.

Bir taraftan sosyal demokratlar Anayasa'nın 16. maddesinin kaldırılmasına karşı çıktıklarını açıklayarak "ilerilik" görüntüsü yaratırken, diğer taraftan mültecilere yönelik pratik uygulama ve propaganda kampanyası boyutunda sürdürülen saldırının başını çekerek, "ulusal sorun" halini alan "mülteciler sorunu" en iyi kendilerinin çözemediği mesajını (İtalya'da Almanya'nın birleşmesinden önce alman ulusunun birleşmesine en iyi kendilerinin önderlik edeceğini açıkladıkları gibi) veriyorlardı. Son seçimlerde sosyal demokratların başbakan adayı olan Lafontaine'nin uzun bir süredir mültecilere karşı en gerici motiflerle,

Frankfurt havaalanından zorla yurtdışı edilen bir mülteciler kadını

sağcıların alkışları arasında sürdürdüğü kampanya bir kenara bırakılacak olursa, Bremen eyaleti başkanı, bunun yanı sıra oylarını büyük ölçüde artıran açık faşist parti DVU (Alman Halk Birliği) topladı. Sosyal demokratlar ve hristiyan demokratlar kendi kaddıkları kuyuya kendileri düşmüştü.

Neofaşistler ve dazlaklar ise terör kampanyalarını faşistlerin Bremen zaferinden de güç alarak devam

olmak üzere düzen partilerinin ektiği ırkçılık tohumlarının ürünü, eyalet parlamentosuna girmeyi başaran, bunun yanı sıra oylarını büyük ölçüde artıran açık faşist parti DVU (Alman Halk Birliği) topladı. Sosyal demokratlar ve hristiyan demokratlar kendi kaddıkları kuyuya kendileri düşmüştü.

Neofaşistler ve dazlaklar ise terör kampanyalarını faşistlerin Bremen zaferinden de güç alarak devam

sine izin vermeyeceklerini açıklamış olmasına rağmen, Aşağı Saksonya koalisyon hükümeti içindeki Yeşiller bir gün sonra nasılsa koalisyon ortakları sosyal demokratlarla birlikte toplu kamp uygulamasını Aşağı Saksonya'da da devreye sokacaklarını açıkladılar. Sağdan gelen rüzgar o kadar etkili oldu ki, "mutlaka düzene ait olmak isteyen" yeşilleri de bu alandaki politikalarında alabildiğine egemen çözümlerle birleştirdi. Bu şekilde göçmen ve mülteciler karşı büyük alman koalisyonu tamamlanmış oldu...

HEDEFE BİRLİK ARAÇLARDA AYRILIK

Almanya'da 18 Eylül'den bu yana fırlatılan neo-faşist dazlak terörünün devletin ideolojik-politik desteğinde (hatta bu saldırıların arkasında gizli devlet güçlerinin de bulunabileceği, en azından saldırılara teşvik etmiş olabilecekleri henüz daha kanıtlanmamış olsa da) rağmen güçlü bir ihtimal olarak ortada durmaktadır. Gerçekleşen bir olgu olduğu tezini, iktidarın "mülteciler sorunundaki" hedefleri ile neo-faşistlerin hedefleri arasında varolan objektif birliktelik, hafta ayınlık da kanıtlamaya yeterlidir. Neo-faşistlerin, çıplak zor, açık terör yöntemleriyle elde etmek istedikleri sonuca, devlet iktidarı ve düzen partileri "hukuk devleti sınırları içerisinde" ulaşmak için çaba sarfetmişler ve büyük ölçüde ulaşmışlardır. Hedef, "göstermelik ilticacıları" (faşistlerin ve sağın tanıdığı) veya "ekonomik ilticacıları" (sosyal demokratların ve liberallerin tanıdığı) Almanya'dan kovmak veya Almanya'ya girmelerini baştan engellemektir. "Hukuk" devletçileri ile açık açık röportajlarda gerekirse mültecilerin öldürülmesi gerektiğini söyleyen faşistlerin ortak noktalarından birisini de, Almanya'da kalması ikisi tarafından da kabul edilen "politik mültecilerin" oranı oluşturmaktadır. İki çevre de bu oranı % 4 ile % 20 arasında vermektedir ki, bunun anlamı geri kalan mültecilerin tamamının sınır dışı edilmesi gerektiğidir.

ettirildiler. Hemen ardından yapılan Aşağı Saksonya yerel Belediye seçimlerinde de oy oranlarını artırmayı ve bazı belediyelere girmeyi başardılar.

Egemen güçlerin sivil faşist terör desteğinde toplumda yarattıkları mülteciler göçmen düşmanı hava o kadar etkili oldu ki, daha yaz öncesine kadar "açık sınırlar", "herkese kalma hakkı", "koşulsuz iltica hakkı" diyen yeşiller bile kendilerini esen rüzgarlara kaptırıp bir çırpıda bu taleplerden vazgeçtiler. "Gerçekçi politika" adına egemenlerin bir çözüm olan "kota uygulamasını" bu taleplerin yerine önerdiler. Yabancıların düzenli olarak Alman Devleti'ne getirileceği (ihtiyacına göre karar vereceği) bir şekilde Almanya'ya girmesine izin verilmesini içeren ve kendisine örnek olarak ABD ve Kanada'daki uygulamaları alan bir "göç yasası" teklifinde bulundular. Uzun bir süredir egemen güçlerin çark suyuunda yüzmek ve oluşan büyük alman koalisyonuna "ait" olabilecek için büyük çaba gösteren Yeşiller'in şimdi de bu şekilde bir öneri ile çıkmaları kimseyi şaşırtmadı. Yine bir gün önce yetkili bir yeşilcinin, kendilerinin mültecilerin toplama kamplarına yerleştirilme-

daha fazla kuşa çevrilmesi ve mültecilere karşı yeni sert önlemlerden oluşmuştur. Gerçekçi neo-faşistlerin de talep ettiği ve "ulusal koalisyon" tarafından üzerinde anlaşılan yeni önlemler şunlar (Bu arada polislin, faşistlerin yaptığı saldırılara neden sürekli geç müdahale ettiği de anlaşılmış olmalıdır):

1. İlticacılar için toplama kampları:

Almanların Büyük Koalisyonu, bundan böyle Almanya'ya iltica talebinde bulunan mültecileri belediye başkanları hazır tutacakları ev ve barınaklara değil toplama kamplarına, daha nazik bir siyasetin deyişimiyle "ortak barınaklara" yerleştirmeyi kararlaştırdı. Şu ana kadar Almanya'nın bazı eyaletlerinde olağan bir durum olan bu uygulama, bundan böyle tüm Almanya için geçerli olacak. Federal ordu, toplu kamplar için Almanya çapında 500-700 kişilasi-ne boşaltacak.

2. İltica dilekçelerinin kabul edilip edilmeyeceği konusunda 6 hafta içerisinde karar verilecek. Tüm Almanya'ya dağılacak olan 500 yeni memur hangi dilekçenin kabul edilebilir olduğuyla ilgili iki hafta içerisinde karar verecekler. Ayrıca iltica dilekçeleri ile ilgili yetkiler, eyaletlerden alınıp daha fazla bir oranda federal içişleri bakanlığının denetiminde merkezileştirilecek. "Açıkça gereksiz" iltica dilekçesi şeklinde yorumlanan dilekçelerin sahipleri hemen sınır dışı edilecek. Yani, kısaca söylemek gerekirse, bundan böyle Almanya'ya gelen mülteciler toplama kamplarında birleştirilecek, federal yürütmenin memurları burada iki hafta içerisinde kimin iltica hakkına "layık" olup kimin olmadığı konusunda karar verecek, "layık" olanların dilekçesi ise ancak bu aşamadan sonra normal prosedüre, yani "hukuk devletinin" mahkemeleri tarafından incelemeye alınacak.

3. Mülteciler artık para değil kupon verilecek. (Bu uygulama da kimi eyaletler açısından yeni değil)

4. Mültecilerin Almanya'ya gelişlerinde yardımcı olanlar, "Almanya'ya mülteciler taşıyan çeteler" daha sert cezalarla cezalandırılacak, bunlara verilecek iki yıllık hapis cezası 5 yıla çıkarılacak.

Tüm büyük düzen partilerinin üzerinde anlaşıldığı ve 5.10.91 tarihinde yapılan büyük partiler zirvesinden sonra (SPD/CDU/CSU/FDP) açıklanan bu mülteciler düşmanı paket, ayrıca bir dizi polise yeni önlemler içeriyor. Yine de artık bu önlemlerden sonra pek fazla bir pratik anlamı kalmayan Anayasa'nın 16. maddesinin kaldırılması talebini federal hükümet partileri CDU ve CSU sürekli canlı tutma tutumlarını sürdürmeye devam ediyorlar. Devrimci işçi dergisinin daha önceki sayılarında ayrıntılı bir şekilde yer verilen Avrupa Topluluğu ortak ilticacılar politikası yaratma girişimlerine sözkonusu maddenin ters düştüğünü sürekli tekrarlayıp durmaktadır.

Son haftalarda iltica hakkı çerçevesinde sürdürülen tartışmalar ve gündeme gelen gelişmeler, Anayasa'nın 16. maddesinin de günlerinin sayılı olduğunu gösteriyor. Herhalde

iktidarın neo-faşist terör eşliğinde mültecilere karşı başlatacağı ikinci bir atak, Anayasa'nın 16. maddesinin kaldırılmasıyla sonuçlanacak. En azından bu güçlü bir olasılık olarak belirlenmiştir...

NEOFAŞİST KATLİAM PROVALARINA DEVLET DAHA NE KADAR SEYİRCİ KALACAK?

Ekonomik açıdan artık dev konumuna ulaşan Almanya, birleşme sonrası sadece hızla Varşova Paketi ülkelerinin ekonomik istilasına yönelmekle kalmadı. Aynı zamanda dış politika sahnesinde de ekonomik gücüne denk düşen bir ağırlık hissettirmeye, "yeni dünya düzeninde" daha yüksek bir pozisyon talep etmeye ve bunun kavgasını vermeye başladı. İç politika da ise, yazının başlarında değindiğimiz gibi, Hitler faşizmi lekesini unutturur/unutur, Demokratik Almanya'nın çöküntüleri üzerine inşaa edilen "tüm almanlar birleştirici harcı", "yeni bir ulusal kimliği" oluşturmaya soyundu. Toplumdaki sağa kayışın eşlik edip güçlendirdiği bu proje açısından da katikisiz yabancı düşmanlığı, sınırsız ırkçılık ve "yabancılarla kıyasla üstün insan" saplantısı iyi bir inşaa edilecek görevini görüyor. Çünkü bilindiği üzere ulusal kimlik sadece ulusal pazar üzerine değil, onun koşulladığı sınırlarda yaşayanların sınırlarını belirler. Bu sınırların oluşturulmasında ulusal kimlik ve almanlık bilinci "yaratma çabalarına kendi cephelerinden destek verdikleri açıktır. Bu yönüyle de burjuvazi ve devletin yönelimlerine hizmet eden bir işleve sahiptir son saldırılar...

Yazının şu ana kadarki bölümünden ve hemen üstteki paragraftan şöyle işlenmiş bir sonuca ulaşmak mümkün olabilir:

Neo-faşistlerin güç kazanmaları iktidarın ve düzen partilerinin lehinedir şeklinde bir düşünceye kapılabilir. Bu Almanya tarihini, devletin yönetim metod ve alışkanlıklarını ve toplumsal-siyasal dengeleri vb. göz önünde tutan, sermayenin ve burjuva devletin uzun vadeli çıkarlarını hesaplayan birisi açısından yanlış bir düşünce olarak geri çevrilmek durumundadır.

Gerek düzen partilerinin, gerek burjuva devletin, neo-faşist hareketin daha fazla güçlenmesine göz yumacaklarını beklemek elbetteki abes olur. Son saldırılardan sonra timsah gözyaşları dökken çeşitli politik parti ve siyasetçilerin tavrı da "hukuk devleti" ve politik güçlerinin, neo-faşist hareketin kendi denetimleri dışına çıkabileceği endişesine kapıldıklarını ve buna daha fazla seyirci kalmayacaklarını göstermektedir. Federal Almanya istikrarı düşkün odaklarca yönetilmektedir. Ve bunların kendi denetim dışına çıkabilecek, istikrar tehlikesi düşürebilecek neo-faşistlere değil, zaman zaman eylem ve propaganda ile iktidarın ırkçı politikalarını de-

Göçmen ve mültecilere siyasilerin saldırısına örnekler

"Almanya yabancı dostu bir ülkedir ve böyle kalacaktır."

(Hemut Kohl, Başbakan)

"Yabancılar vatandaş değil misafirdir"

(Alfred Dregger
CDU/CSU Franksyon
Başkanı)

"Gerisinde bıraktığı her yeri çöl haline getiren bir çekirge sürüsüyle kıyaslama yapmak hiç de abartılmış olmaz. Bu nedenle çok az ancak şu olabilir: Avrupa'nın az gelişmiş ülkelerden gelen göçe karşı tam korunması"

(Manfred Ritter, CDU)

"Böylece Almanlar bu yüzyılda üçüncü kez Avrupa'yı mahvetmeye katkıda bulunabilirler, Avrupa'yı bu kez burada tüm dünyanın sosyal yardım bakanlığı ve hastanesini oluşturan sapık düşünceleriyle mahvedecekler"

(Klaus Hornung, CDU)

"Bir çok ilticacı bize tamamen yabancı olan kültür ve medeniyet çevrelerinden geliyor. Onların özel mülküyete bakışları da, bir çok alman anne-babanın çocuklarına öğrettiklerinden farklı."

(Horts Niggemeier, SPD)

"Doğudan gelen büyük mülteci akınları Avrupa kültürüne bir son verebilir. Bunlar Avrupa için, Kızıl Ordu'nun soğuk savaş döneminde olduğundan daha tehlikeli olabilirler."

(Steffan Reiche, SPD)

"Yanlış iltica gerekçeleri verip Almanya'ya geldikten sonra sınır dışı edilen ilticacıların bir daha Almanya'ya girmemelerini öngördük."

(Konrad Weiss,
İttifak 90/Yeşiller)

stekleyip gerekçelendirecek neo-faşistlere ihtiyacıları vardır.

Ancak, bir başka toplumsal gerçek vardır ki, o da hiç bir şekilde gözardı edilmemelidir: Herhangi bir toplumsal-siyasal gelişme bir kez ortaya çıkarıldığında, kendi iç dinamiğini de ortaya çıkardığı bilinir. Yani, neo-faşistlerin hitap edebilecekleri bir kesimin bu toplumda mevcut olduğu, işleyebilecekleri yeterince motifin var olduğu ve 1992 sonunda Ortak Pazar'ın gerçekleşmesi ile ulusal şövenizmlerin kabarcığı da göz önünde bulundurulduğunda, faşistlerin giderek daha fazla güç kazanacakları büyük bir ihtimal olarak belirlenmiştir. Tüm veriler (ve bu arada faşistlerin artan örgütlenme performansı) 18 Eylül sonrası gündeme gelen ırkçı devlet kampanyalarının güçlenerek devam edeceğini göstermektedir.

Neofaşist saldırılardan örnekler

17 Eylül Hoyerswerda:

Mülteciler kampına saldırı, çok sayıda kişi yaralandı. Kamp boşaltıldı.

18 Eylül Freiburg: (Breitsgau'da) Mülteciler kampı kundaklandı. Deuben/Tackau: Kampı saldırı

19 Eylül Freiburg: (Breisgau'da) Kampa saldırı Saarquis: Mülteciler kampı kundaklandı

20 Eylül Saarwellingen: M. Kampı kundaklandı.

21 Eylül Thendorf/Dresden: M. Kampına saldırı Springe/Steinkrug: M. Kampı kundaklandı

wesendahl: Kampın camları kırıldı.

22 Eylül Freiburg: (Breisgau) Molotof kokteyli saldırı.

23 Eylül Kenzingen: Polanyalı bir ailenin arabası yakıldı.

24 Eylül Bodelshausen/Tübingen: M. Kampının duvarlarına gamalı hac, yahudi yıldızı ve faşist sloganlar yazıldı.

March/Neuershausen: Mültecilerin kaldığı kampın bahçesi yakıldı. Dresden: M. Kampı kundaklandı.

25 Eylül Schwedt: M. Kampı kundaklandı

Tohmback-Dietharz/Gotha: Molotofkokteyli ile saldırı

Münster: kamp yakıldı iki kişi ağır yaralandı

Hamburg: Kampın kapıları ve pencereleri kırıldı.

Essen: İltica yurdu kundaklandı.

26 Eylül: Ahlen'de saldırılar

27 Eylül: Brandenburg: Kübalılar ve Almanlar'ın oturduğu binaya saldırı.

Herford: Yabancılarla taşlı saldırı.

walendorf: M. Yurduna saldırı.

Recklinghausen: Sinti-Romalıların oturduğu yurda saldırı.

28 Eylül weisenfelsen: M. yurdu silahla tarandı.

Neubrandenburg: İki wienamalı dövüldü, ağır yaralandılar.

Altennow/Cottbus: M. kampına saldırı (camlar kırıldı.)

Pätz: M. yurduna saldırı

Steinhagen: M. Yurdu kundaklandı. Kundaklama sonucu yangın çıktı.

Merl: Mülteciler yurdu kundaklandı.

29 Eylül Burgwedel: M. yurdunda yangın çıkarıldı.

Lünen: M. Yurduna taşlı saldırı.

Issum: M. Yurdunda yangın çıkarıldı.

Edemissen: M. yurduna taşlı saldırı

Meckelfeld: Yabancı kökenli işçi ailesine saldırı.

Chemnitz: M. yurdu kundaklandı.

Grefswald: Mülteciler yurduna saldırı, arabalar yakıldı.

Neumünster: M. Yurdu yakıldı.

Büdeltsdorf: M. yurdu taşlandı.

30 Eylül Bochum: Mültecilerin yerleştirildiği arabalar kundaklandı.

Imenau: Yabancı öğrencilere sopalı saldırı.

Cottbus: Faşistler yoldan geçenlere saldırı bir kişi bıçaklanarak yaralandı.

1 Ekim Hamburg: M. yurdu kundaklandı.

Horford: M. yurduna ve alman asılların (aussidler) otordduğu yurtlara molotof kokteyli saldırı.

Dordmund-Duisburg-Frechen: Mülteci yurtlarının camları kırıldı.

Bad Honaf: M. yurdu silahla tarandı.

Recklinghausen: Alman-Türk Dayanışma Derneği'nin bulunduğu bina kundaklandı.

Freiburg/Breisgau: Aynı yurda silahlı saldırı.

Schwerin: M. yurduna üç günde ikinci saldırı.

3 Ekim (iki Almanya'nın birleştiği gün)

Hünxe: M. yurdu kundaklandı iki çocuk ağır yaralandı.

Krefeld: Bir Türkiyeli işçi bıçaklandı.

Amminkeln: M. yurduna saldırı 4 mülteci yaralandı.

Rügen: M. yurdu kundaklandı 2 yaralı.

Rostock: Yabancıların oturduğu binaya saldırı.

Kühlungsborn: M. yurduna saldırı.

Lükenwalde: M. yurduna taşlı saldırı.

4 Ekim Seesen: Türkiyeli ailenin evi kundaklandı.

Eberswalde: Sovyet mültecilerin evi taşlandı.

Berlin: Faşistler yoldan geçenlere saldırı.

5-6 Ekim Meiningen/Gotha/Greiz/Streudorf: M. yurtlarına taşlı sopalı ve yakıcı maddelerle saldırı.

Kirheim/Teck: Türkiyeli ailenin evi kundaklandı.

Bruh: Dazkları mültecilere saldırı iki yaralı.

Karlsruhe/Osnabrück/Buhholz/Bad Liebenwerda: M. yurtları kundaklandı.

Halstenbek/Schwedt/Storkow/Teunbrieten/Struvenburg/Rostock: M. yurtlarına saldırılar.

Gotha: Faşistler sovyet askerini üçüncü kattan aşağı attılar, ağır yaralandı.

Schwalmtal: M. yurtlarına gaz şelâhleriyle saldırı.

Empfingen: M. yurduna molotof-kokteyli saldırı.

Nagold: Alman asıllarının kaldığı yurda saldırı.

Seitgen/Oberflacht/Atzehein/Baunatal/Michelstadt: Mülteci yurtlarına saldırılar.

Grünenberg: M. yurdu kundaklandı.

Schöneck: Siyah saçlı alman bıçaklı saldırıya uğradı.

8 Ekim Giessen: M. yurdu kundaklandı.

Sontra/Heringen/pattensen/Künzel: Yabancıların oturduğu binalara saldırılar.

Strausberg: Yahudi mezarlığı yağmalandı.

13 Ekim Immenstadt: M. yurdu kundaklandı iki kişi yaralandı.

14 Ekim Saarbrücken: Siri Lanka'lı mülteci dövülüp tren rayına yatırıldı. Bir ayağını kaybetti.

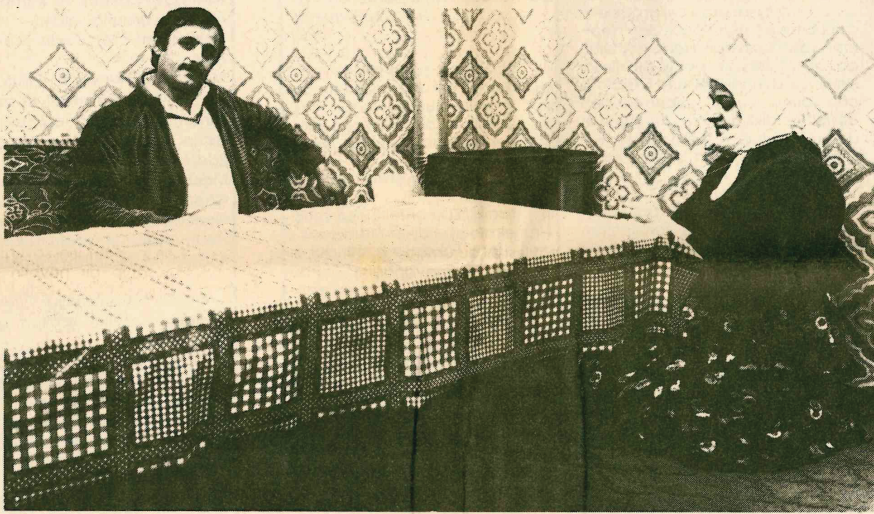
Almanya'da her yıl yapılmakta olan "Yabancılar Haftası" bu yıl oldukça hareketli geçti. Alışılmamış festival ve salon toplantılarına bu yıl yabancılar yönelik sistemli bir terör dalgası eşlik edince, ortaklı birdenbire karıştı. Etkili ve yetkili kişilerle kuruluşlar, alışılmamış bir şekilde Almanya'nın "yabancı dostu" bir ülke ve devlet olduğunu göstermeye çalıştılar. Cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker, iltica yurtlarını ziyaret ederken Başbakan Kohl'in deki gıda maddeleri Fuarı'nın açılış töreninde Almanlar'dan yabancılar hoşgörülü davranmalarını istedi. Bu arada partiler, sendikalar, kiliseler vd. kuruluşlardaher zamankigibi, saldırıların kayan açıklamaları yapıldı.

Son terör dalgasının Türkiye ile Almanya arasında imzalanan "İşçi Mubadele Anlaşması"nın 30. yıldönümüne rast gelmesi, başka şeylerin yanı sıra, bu anlaşmanın imzalandığı tarihten sonraki 30 yıl içinde oluşan göçmen azınlıklar olgusu etrafındaki

sorunların önemini hatırlatması bakımından da uyarıcı bir durum olarak anlaşılmalıdır. Alman ırkçı-faşist güçleri Türkiye'den Almanya'ya göçün 30. yıldönümünü kutlamalarına böylelikle kendilerini hatırlatmışlardır.

Gerçekten de son saldırılar, göçün yıldönümü kutlamalarına ve Yabancılar Haftası'na rast geldi. Göç olayı ve göçmen sorunlarıyla ilgili az-çok belli bir hareketlilik ve tartışmanın yaşandığı şu günlerde, Nazi terörüne karşı Türkiye kökenli solun (D.I dahil) ve göçmen kitlesinin etkili bir tepki göstermemiş oluşu, oldukça düşündürücüdür. Başta Devrimci İşçi olmak üzere her siyasal eğilim, herhalde kendisini, perspektifini ve faaliyetlerini sorgulayacaklardır. Biz bu yazıda sorgulamanın bir parçası olarak, göç olayı ve göçmenler sorunu üzerinde duracağız.

OTUZUNCU YILINDA GÖÇ OLAYI VE GÖÇMEN SORUNLARI ÜZERİNE

30 Ekim 1991 tarihi, Türkiye ile Almanya arasında imzalanan "İşçi Mubadele Anlaşması"nın 30. yıl dönümüne rast geliyor. TC yetkilileri ile FAC yetkilileri 30 Ekim 1961'de bir anlaşma imzalayarak Türkiye'den Almanya'ya başlamış olan işgücü göçünü resmileştirmişler. Aslında Türkiye'den Almanya'ya işgücü göçü 50'li yılların sonuna doğru başlıyor. Alman işverenler, işyerilerindeki işçi açığını kapatmak için kendi insiyatifleriyle Türkiye'den işçi getirmeye bu anlaşmanın imzalandığı tarihten çok önce başlıyorlar. Alman ekonomisinin yabancı işgücüne duyduğu ihtiyaç giderek fazlalaşınca, Almanya'ya Türkiye'den işçi getirilmesi iki devlet arasında bir anlaşma yapılmak suretiyle resmileştiriliyor. Anlaşmanın imzalandığı tarihte Almanya'da 5 bin dolayında Türk ve Kürt işçisi bulunmaktaydı. Daha sonraki yıllarda bu sayı hızla artıyor. Birkaç yıl çalışıp Türkiye'ye dönenler olduğu gibi, eşini ve çocuklarını Almanya'ya getirilenler de oluyor. Anlaşmanın imzalanmasından 10 yıl sonra (1971'de) Almanya'da toplam 425 bin Türkiye'li'nin olduğu saptanıyor. 1973-74'teki ekonomik kriz nedeniyle Almanya Türkiye'den işçi akımını resmen durdurmuş olmasına rağmen 1981 yılında Almanya'daki Türkiye'li sayısı 1 milyon 460 bine yükseliyor. 80'li yıllarda kendiliğinden ya da geri dönüş teşvik yasasından yararlanarak yüzbinlerce kişi Türkiye'ye döndüğü halde 1990'da Almanya'daki Türk-yükseklerin sayısı 1 milyon 613 bin olarak saptanmıştır. Bu sayının üçte birine yakını çocuk ve genç (0-18 yaş arasında), geri kalanların çoğu işçi ailesi ve yakını. Bu son üçtebirlik kesimin diğerlerini 100 bine yaklaşan sayıları ile işsizler, 30 bin dolayındaki sayıları ile işverenleri oluşturuyor. Bunlara öğretmen vb. meslek sahipleriyle emekliler ve diğer kesimler eklememekte mümkün.

Görüldüğü gibi, 30 yıllık bir zaman dilimi içinde Türkiye'den Almanya'ya ve öteki Avrupa ülkelerine doğru önce işgücü şeklinde başlayan, giderek işçi olmayanları da (eş ve çocukları) kapsayan bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu hareketin devresinde yer alanların bir bölümü (tahminen 1,5 milyon dolayında) Türkiye'ye geri dönmüşler; 2 milyon 310 bini ise halen Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Bunların yarım milyonu Kürtler (yeri gelmişler hatırlatılmalı; yazıda geçen Türk-yükseklerin kelimeleri, Türkiye'ye yansıtarak TC sınırları içinde doğup büyüdüğü için TC vatandaşları sayılan Kürtleri, Ermenileri, Arapları, Asurileri vd. etnik kökenlerden insanların kapsayacak şekilde kullanılıyor.)

Öte yandan, yapılan araştırmalara göre, halen Almanya'da yaşamakta olan 1 milyon 613 bin Türkiye'li'nin yaklaşık üçte biri burada doğup büyümüdür. Bunların büyük çoğunluğu, yaşamının bundan sonraki bölümünü Almanya'da geçirme eğilimindedir. Yanısıra, 1. kuşağın bazı kesimleriyle 2. kuşağın Türkiye'de doğan ve daha sonra Almanya'ya gelenlerinin büyükçe bir bölümünün buraya yerleşme eğiliminde olduğu saptanmıştır. 80'li yıllarda Almanya'daki Türkiye'li'leri uğraştıran dönme-kalma ikilemi yaşıyavayış ortadan kalkmakta, genel bir eğilim olarak insanlar tercihlerini kalma yönünde yapmaktadırlar. Hala kararlı olanlara, ya da dönme-yeni planları olanlara da rastlanmaktadır. Ancak, bunların varlığı, yerleşme-kalıcılığa eğiliminde bir kırılma ya da sapma meydana getirmemektedir.

Özetle, 50'li yılların sonunda başlayan 60'lılarda resmîleşen ve yoğunlaşan, 70'lerin ortasına kadar devam eden işgücü ve işçi ailesi göçünün sonucunda Almanya'da Türkiye kökenli bir göçmen azınlık topluluğu oluşmuştur. Ve bu topluluk, bugün

Alman devleti ile yerli toplum açısından politik ve toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Yanısıra söz konusu göçmen azınlık, toplumsal, sınıfsal, kültürel, politik, psikolojik ve insani birçok düzeye önemli sorunlar yaşamaktadır. Bunlara Türkiye'den kaynaklanan bazı sorunları da eklemek yerinde olacaktır. Dönüp dönmekten bağımsız olarak Almanya'daki ve Avrupa'daki Türkiye'li'lerin kayda değer bir bölümünün Türkiye ile şöyle ya da böyle bağları vardır ve bu bağlar, onların Türkiye'deki siyasi-toplumsal gelişmelere sürekli ilgi duymalarının maddi zeminini oluşturmaktadır. Bu yüzden Türkiye'de olup bitenler, buradaki Türkiye'li'lerin belli kesimlerini ilgilendirmektedir.

Şimdi kısaca yukarıda işaret ettiğimiz konuların üzerinden duralım:

1. Alman devleti ile yerli toplumun ağırlıklı bir kesimi, Almanya'daki göçmen topluluğunun bir sorun ve sorun kaynağı olarak görmektedir. Egemen düşünce şekli ile egemen politika ve bunları koruyup kollayan siyasi kurumlar, Alman ekonomisinin ihtiyaç duyduğu yabancı işgücünün kendisini zamanla bir insan topluluğu olarak ifade etmesini kabullenememektedir. Alman ırkının üstünlüğüne saplantısıyla birleşen bu kabullenemeyiş, Alman-olmayan, özellikle de Avrupa kökenli olmayan toplulukların öncelikle siyasi olmak üzere, insani, sosyal vd. haklardan yoksun bir şekilde yaşamalarını istemektedir. Fakat, konuk işçi olarak düşünülenlerin Almanya'da kalıcılıklarının anlaşılması üzerine, az önce işaret edilen tutumun açmazları da ortaya çıkmaktadır. Sermaya güçleri ve egemen politika, bu açmazdan yabancı topluluklara "Enteerasvon-

Geri Dönüş" ikilemini dayatarak kurtulmaya çalışmaktadır. Yabancı topluluklara eşit sosyal-siyasal haklar temelinde göçmen statüsü tanıma ve dolayısıyla Almanya'nın bir göçmenler ülkesi olduğunun kabul etme ve bunların gerektirdiği siyasi-hukuki vd. düzenlemeleri gerçekleştirmeye yerine, entegrasyonu (hatta buna asimilasyon bile denilebilir) tercih edilmektedir. Entegre olmayan ya da olmayanların ise dışlanışla razı olmaları istenmektedir.

Bu politikanın başan şansı, özellikle Türkiye'li'lerin açısından zayıf görünmektedir. Türkiye'li'ler, Avrupa'laşmak yönündeki bütün gayretlerine rağmen Avrupa kökenli olmadıkları için topluca entegre olacağına benzememektedirler. Alman vatan-dışlığına geçişin kolaylaştırılması gibi formüller, söz konusu politik ve toplumsal sorunun çözümünde esaslı bir rol oynayamayacak gibidir.

Yabancılar yönelik olarak Almanya'nın izlemekte olduğu politikanın zorlanacağı diğer bir alan AT'ir. AT, üye ülkelerin hepsi için geçerli olacak bir göçmen siyaseti oluşturmaya çalışmaktadır. Bu siyasetin tayininde şüphesiz Almanya ağırlığını koymak isteyecektir; nitekim böyle de yapmaktadır. Ne var ki, nispeten daha liberal bir göçmen politikasına sahip olan Hollanda gibi ülkeler (ve AT üyeliği kesinleştiikten sonra İsveç) Almanya'nın önerilerini ve önlemlerini yuvarlamaya çalışacaklardır. Şimdiden öngörülen başka bazı faktörlerin de ortaya çıkabileceği gözönüne getirilirse, Almanya'da somutlaşan en gerici ve ırkçı yabancılar siyaseti, 93'ten sonra AT düzeninde zorlanacaktır.

Böyle olmakla birlikte, 93'ten itibaren

AT'ta, şimdikine göre gerçekçi, demokratik, insan haklarına ve eşit haklara dayalı bir göçmen politikası izlenmesi beklenmemelidir.

2. Türkiye ile Almanya arasında 30 yıl önce resmi anlaşmaya bağlanan göç olayının ortaya çıkardığı önemli bir sonuç da şudur:

Çeşitli aşamalardan geçip sancılı bir süreç altında evrilerek konuklukta yerleşikliğe geçiş yaşayan ve göçmen toplumsal azınlıklar kategorisine kendi özgül renkleriyle dahil olan Türkiye'li'ler, Almanya ve Avrupa'da ciddi sorunlarla karşı karşıyadırlar. Bu sorunların maddi madde sıralamaya gerek yok; zira biliniyor. Bu noktada önemli olan, bu sorunların karakterleri doğru saptanması. Böyle yapılmazsa çözüm yanlış yerde aranır ve dolayısıyla bulunamaz.

Bukonudakısacasıyla şöyleenebilir: Söz konusu sorunlar, Türkiye'li göçmen kitlesinin Avrupa kökenli olmayan topluluğu mensup olmalarının yanı sıra ağırlıklı bir kesiminin üretim sürecinde işçi olarak yer almasından kaynaklanmaktadır. Sosyal konumu itibarıyla göçmen, sınıfsal konumu itibarıyla ise ağırlıklı bir kesimiyle emekçi olan Avrupa'daki Türkiye'li'lerin yüz yüze bulundukları sorunlar, göçmen, azınlık ve emekçi olmaları ait özellikler tarafından karakterize edilmektedir.

Ne var ki, Türkiye'li'ler, sorunlarının ciddiyeti ve sayıların çokluğuyla doğru orantılı bir toplumsal ve politik güç değildir; olamamışlardır. Yanısıra, AT adındaki yeni devlet düzeni, kendi sorunlarının çözümünü içeren politika, program ve stratejilere ve bunlar için gerekli olan

örgütsel/kurumsal mekanizmalara sahip olma noktasında hazırlıksız girmetedirler. Sağda ve soldaki bir takım lobi girişimlerinin bu alandaki eksikliği giderecek adımlar olmadığı bilinmektedir.

Bundan dolayıdır ki, artık daha sık yapılmak zorunda olunan göçmen sorunları tartışmalarında şu sorunlar merkezli bir önem taşımaktadır:

- 1.) Türkiye'li göçmen kitlesinin sorunlarına ve bu sorunların çözümüne hangi perspektiften bakılmalıdır?
- 2.) Göçmen azınlıklar için hangi politikalar, programlar ve stratejiler tasarlanıp savunulmalı, hangi çözüm benimsenmelidir?
- 3.) Türkiye'li'ler, Almanya'da ve Avrupa'da, neler yapılabilseler toplumsal ve politik bir ağırlık oluşturabilirler; kendilerini devlet(ler)e dayatabilirler?
- 4.) Bütün bunların için ne tür kurum, örgütlenme ve mekanizmalar yaratılmalıdır?

Şüphesiz sorunları çoğaltmak mümkündür. Ne var ki, bugün üzerinde durulması gereken en önemli sorunlar bunlardır. Ve görülebilir ki, kadanyla, Türkiye kökenli topluluk içinde çalışma yapan siyasi çizgilerden sadece solda yer alanlar, hatta sadece devrimciler bu sorulara henüz cevap vermemişlerdir. Onların dışında kalan güçler (TC, islamcılar, Türk-islam sentezcileri, faşistler, sağcılar ve sosyal-demokratlar), yukarıdaki sorulara kendilerince yanıt vermişlerdir ve bunun çalışmasını yapmaktadırlar.

Genel olarak solda yer alan kimi kişi, çevre ve grupların göçmen sorunları alanında şüphesiz bazı çalışmaları vardır. Hatta az sayıda da olsa bir kısım demerler ya da bazı kişiler, yukarıdaki sorunların temelinde yakınına cevap vermektedirler. Fakat bunlar, içerikleri itibarıyla doğruluğu-yanlışlığı bir yana, ya belli çevre ve kişiler arasında sıkışık kalmış, ya da göçmen kitlesinin ilericiler, demokrat ve devrimci kesimlerinden ayrılmamışlardır.

Bu tür cevap ve önerilerin varlığını bildiğimiz için, hazırlıksız tesbitinin aslında daha ziyade sosyalist ve devrimci güçler için geçerli olduğunu burada hatırlatmak yerinde olacaktır. Gerçekten de çevreye şöyle bir baktığımızda, yukarıdaki sorulara cevap veremeyenlerin devrimciler (sosyalistler), yani bizler olduğumuzumhengörülmektedir.

Bunun çok çeşitli sebepleri olduğu muhakkaktır. (Bunların bir bölümü, Devrimci İşçi'nin daha önceki sayılarında tartışıldı.) Ancak bu sebepler, devrimcilerin göçmen sorunlarının çözümünü yönünde mücadele de devre dışı kalmaması mecburiyet sağlamaları için kullanılamaz. Ya da, artık kullanılmamalıdır. Öyle bir durumda karşı karşıya bulunmaktadırlar ki, hiç bir sebep, devrimcilerle göçmen kitlesi ve göçmen sorunları arasındaki kopukluğu ve uzaklığı izah etmeye yetmemektedir. Yetmezde...

Sosyal-demokratlardan daha özgürükçü, daha etnikli bir toplum düzeni isteyenlerin, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına karşı daha aktif bir mücadele sürdürmemesi, kabul edilebilecek bir durum değildir. Aynı şekilde, göçmen azınlık gruplarının eş haklara sahip olması mücadelesinde devrimcilerin herhangi bir siyasi çizgiden daha önde yer almaması da kabul ve izah edilebilecek bir durum değildir.

Sınıf mücadelesi kavramını dilinden düşürmeyenlerin toplumdaki her türlü eşitsizliğe ve haksızlığa karşı tavır alıp örgütlenmesi, bu kavramı kullanmalarının iddia ve söylemini boşluğa düşürmektedir. Yaşa-

Devamı 11. sayfa

ORTADOĞU BARIŞ KONFERANSINA DOĞRU FİLİSTİN SORUNU

"Misyonumuzun başında barışa açılan bir pencere olduğunu söyledim, ancak hiç bir zaman bu pencerenin açık olduğunu söylemedim."

ABD Dışişleri Bakanı James Baker

Dünya kamuoyuna bir çeşit "multi-medya-şovu" olarak sunulan Körfez Savaşı'nın ABD ve müttefikleri lehine sonuçlanmasının hemen ardından ABD Ortadoğu halklarına silah zoruyla dayattığı Pax Amerikan'a'nın diplomatik düzeyde onaylanması anlamına gelen "Ortadoğu Barış Konferansı"ni gündemine aldı. Söz konusu barış konferansının hazırlanabilmesi, taraflar arasında güdüm, zamanlama, katılım vb. gibi konularda görüş birliğine varılması daha doğrusu tarafların önerilen Amerikan çözümüne ikna edilebilmesi için ABD Dışişleri Bakanı James Baker, Körfez Savaşı'ndan bu yana bir çok kez Ortadoğu ve bu arada dünya politikasında ağırlığı olan ülke başkanlarını turladı.

Saddam diktatörlüğü ve Irak'a karşı öncülük ettiği ve bizzat yönettiği sürdürdüğü savaşın kendiliğinden sona ermesi karşısında bir çeşit zafer sarhoşluğuna kapılan ABD, pekiştirildiği prestiji sayesinde önceleri Ortadoğu çadı kazanında bir barış konferansı örgütleyebileceğini, en kısa sürede kendi çözümleri doğrultusunda düzenlemeleri yapabileceğini sandı. 6 Mart 1991'de Başkan Bush kongre önündeki konuşmasında "Artık Arap-İsrail çatışmasına bir son vermenin vakti gelmiştir... İsrail ve Arap devletleri ile Filistinliler arasındaki uçurumu kapatmak için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız." dedikten sonra Ortadoğu Barış Konferansı'nın yaz aylarında başarıyla sonuçlandırılacağını açıklıyordu. Yaz aylarına önerilen tarih Ekim'e etelendi. Ekim ayı başlarında ise ABD de dahil tarafların hiç birisi konferans tarihi konusunda herhangi bir açıklamadabulunmadı.

Ancak bu barış konferansının gerçekleşme şansından bağımsız olarak, Ortadoğu bağlamında ABD diplomasisinin temel önerisi olarak şekillenen barış konferansı, böylece bir konferansa ulaşmak istenen hedefler, önerilen konferans karşısında bölge devletlerini aldığı tutumlar ve FKÖ'nün tavır konusunda böylesi bir yazının elverdiği ölçüde durmaktaydılar.

YENİ DÜNYA DÜZENİNE SİĞMAYAN ORTADOĞU

Neredeyse tek kutbunu emperyalizmin oluşturduğu bir dünya modeline Ortadoğu halklarını da dize getirecek uygulamak ABD açısından bir zorunluluktur. Ortadoğu, tamamen ABD hakimiyetinde bir bölge olmak zorundaydı. Artık adı da değişen Sovyetler Birliği'nin dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Ortadoğu'daki nüfuz alanlarını da terketmesiyle ortaya çıkan boşluk, dengelerin alt-üst olusundan yararlanarak güçlenen bölge devletleri tarafından değil ABD tarafından doldurulmalıydı. Ve netikim ABD açısından Körfez Savaşı'nın ana gerekçelerinden birisi bu gerekçektir.

Ortadoğu soğuk savaş yıllarında ABD ile SSCB arasında nüfuz alanları mücadelesinin en yoğun şekilde sürdürüldüğü bölgelerinden idi. Soğuk savaş yıllarında Ortadoğu devletleri arasında bilinen çatışma ve sirtüşmeleri, karşılıklı çıkar mücadelelerini teşvik ve tahrik etmek ABD stratejilerinin başın şansı artırıcı bir gereklilikti. Bütün söz konusu süreçte ABD politikalarının hedefi, Ortadoğu'nun hassas dengeleri içerisinde sürekli gerginlik yaratmak, bu şekilde Ortadoğu'da ABD varlığı için bir gerekçe yaratmak ve bu varlığı adım adım pekiştirmek. Bu nedenle soğuk savaş yıllarında ABD'nin Ortadoğu'nun kanayan yaralarından olan Filistin sorunu, Arap-İsrail çekişmesini, Lübnan sorunu, Kürt

sorunu ve Kıbrıs çekişmesini çözmekte doğrudan bir çıkarılamazdı. Ancak bizzat ABD Başkanı Bush tarafından başlatıldığı ilan edilen ve "soğuk savaş yıllarının iki kutuplu dünyasından tek kutuplu dünyaya geçiş" ile karakterize olan yeni dünya düzeni gerginlik ve tahrik politikalarını değil, aksine emperyalizmin hakimiyeti altındaki bölgelerde istikrar politikalarını gerektiriyordu.

80'li yılları ikinci yarısında Latin Amerika'daki diktatörlükleri "demokrasiye" geçirecek arka bahçesini yeniden düzenleyen ABD, "bölgesel çatışmalar son" ve "ebedi barış" sloganları altında SSCB ile birlikte Afrika ve Asya'daki çatışmayı "çözdükten" sonra gözünü Irak'a çevirdi. Irak'a karşı elde edilen zaferi tüm rakiplerine karşı ustaca kullanan Amerikan diplomasisi, tarihte ilk kez kendisinin tamamen başhekim olduğu bir ortamda Ortadoğu'yu ameliyat masasına yatırdı. Ortadoğu'daki tüm bilinen sorunlar çözülmeliydi. Bu nedenle 1974 yılından bu yana Filistinliler tarafından talep edilen, ancak sürekli İsrail ve özellikle ABD engeline çarparak gerçekleşmeyen bir "Ortadoğu Barış Konferansı" bizzat ABD'nin öncülüğünde örgütlenmeliydi. Çünkü ABD ekonomisinin diğer bölgelerin yanı sıra "barış ve istikrar" içerisindeki bir Ortadoğu'nun da pazar ekonomisi potansiyelini ortaya çıkarmaya ve değerlendirmeye ihtiyacı vardı.

Ancak süreç böylesi bir barış konferansının gerçekleşme şansının az olduğunu gösterdi. ABD, bölge devletleri arasındaki çıkar uyumsuzlukları, sirtüşmeleri nasıl aşacaktı? Söz konusu konferansı örgütleyebilmek ve kendi çözümleri doğrultusunda sonuca ulaştırabilmek için Irak'ın yenilgisi üzerine inşa edilen güçlü imajı ve prestij artışı yeterli miydi?

İYİMSERLİKTE KARAMSARLIĞA: JAMES BAKER İSRAİL DUVARINA ÇARPIYOR!

Ortadoğu Barış Konferansı için ilk sondaj görüşmesini yapmakla görevlendirilen Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker, Körfez Savaşı'nın hemen ardından kendisini hakim olan iyimserlikten Ortadoğu başkentlerine her uğrayışında bir adım daha uzaklaştı. Son gezisinden sonra ise "durum ümitsiz ama, ciddi değil" diyordu. James Baker'i bu karamsarlığa iten FKÖ'nün veya diğer arap ülkelerinin uzlaşmaz tutumları değil, İsrail'in daha konferansın biçimi konusundaki katı ve değişmeyentutumuydu.

İsrail'in tutumunu şöyle özetlemek mümkündür:

Suriyeliler'in Ortadoğu Barış Konferansı'nı Birleşmiş Milletler ve Avrupa Topluluğu'nun da katılımı gerektirdiği doğrultusundaki önerilerini reddeden İsrail, söz konusu iki kurumun da taraf olduğunu söyleyerek, en fazla ABD ile SSCB'nin konferans girişatını garantiye almak üzere kabul edileceğini öneriyor. İsrail bir Ortadoğu Barış Konferansı'nın gereksiz olduğunu ve kendileri tarafından kabul edilemeyeceğini, bir günük sembolik bir toplantının yapılabileceğini, bu toplantıdan sonra ise kendisi ile sorunu olan arap devletleriyle tek tek görüşmelerden yana olduğunu, karşılıklı görüşmeleri tercih ettiğini söylüyor.

Suriye ve diğer arap devletleri görüşmelerin "gerçek" bir barış konferansı çerçevesinde yapılmasını talep ediyorlar. İsrail barış konferansı olmayacağı kesin olduğu süreçte konferans kelimesine karşı çıkmıyor. İsrail böyle bir konferansa katılma isteminin Araplar'a verilen yeteri bir taviz olduğunu düşünüyor ve artık Araplar'dan taviz bekliyor. Böylesi bir konferans öncesinde İsrail'in Arap devletlerinden beklentisi ise İsrail'in

tanınması ve arap ülkelerinin İsrail'e karşı uyguladıkları ambargonun Batı'nın da benimsediği "barışa karşı toprak" formülünü reddeden İsrail, kendisinin ancak "barışa karşı barış" formülüne hazır olduğunu her fırsatta vurguluyor.

Son dönemde ABD ile İsrail arasında giderek artan bir gerginlik gözleniyor. Baker ve Bush Ortadoğu'da barışın önündeki temel engelin "İsrail'in iskan politikası" olduğunu söylüyorlar. Bilindiği üzere İsrail işgal ettiği arap ve Filistin topraklarına özellikle Sovyetler Birliği'nden gelen Yahudileri yerleştirmeye devam ediyor. Şu ana kadar işgal altındaki topraklara yerleştirilen yahudi sayısı 200 bini buluyor. Körfez Savaşı'ndan sonra "arap topraklarını yahudileştirme" siyaseti politikaları hızlandırılan İsrail'in bir Ortadoğu barış konferansını olabildiğince erteleme çabasının ardındaki çıkarı açık: Önümüzdeki 4 ay içerisinde arap topraklarına yerleştirilen yahudi sayısını iki misline çıkarmayı planlıyor. Böylece bir barış konferansı sonucunda araplara lade edilmesi muhtemel toprak miktarını hızla azaltıyor.

İsrail Dışişleri bakanı Levy'i Bush ve Baker'in yukarıdaki belirlemeleri fazlaca kızdırmış olacak ki, hemen bir açıklamaya yaparak ABD yetkililerinin yukarıdaki açıklamalarını geri almasını talep ediyor. Ortadoğu'da barışın önündeki temel engelin İsrail'e teke tek görüşmeyi reddeden tutumlarıyla Suriye ve diğer arap devletler olduğunu söylüyor.

İsrail katıldığı konulardan birisi ise, Filistinliler'in Ortadoğu Barış Konferansa katılım biçimleriyle ilgili. İsrail FKÖ'nün Filistin halklarını temsil etmesini kesinlikle reddediyor ve böylesi bir durumda kendisinin konferansa katılmayacağını vurguluyor. Ayrıca İsrail işgal altındaki topraklarda yaşayan ve FKÖ tarafından olduğu bilinen kişiler de Filistinliler'i temsilini reddediyor. Filistinliler'in temsili ile Şamir Planı diye bilinen formüle ısrar ediyor.

ŞAMİR PLANI

Bir Ortadoğu barış konferansı kilit sorunu olan Filistin sorunu ile ilgili Şamir Planı diye anılan formül yeni, yani Körfez Savaşı sonrasında oluşmuş değil. Şamir Planı ilk kez 1989 ilkbahar'da FKÖ'nün İsrail'i resmen tanıdığını açıklaması ile birlikte açmaz düşen İsrail Hükümeti'nin bir ataöğel olarak belirlmişti.

Şamir Planı şu önerileri içeriyordu: İsrail tarafından işgal altında tutulan topraklarda yaşayan Filistinliler arasında "serbest" seçimler yapılmalı. Seçimlerin "serbestliği"ni Şamir yanlısı anlamaya kapı aralamayacak şekilde şöyle tanımlamıştı: Seçimler "FKÖ teröründen kurtarılmış bir atmosferde" yapılacak yani seçimlerde FKÖ propagandasına izin verilmeyecek, seçim süreci İsrail ordusunun denetiminde yaşanacaktı. Peki seçilecek Filistinliler'in görevine olacaktı? Seçilen Filistinliler bir heyet oluşturacaklar ve Filistin sorununda geçici bir çözüme kavuşmak için İsrail'e pazarlık yapacaklardı. FKÖ'lü Filistinliler seçilmeyecekti. Seçime giren Filistinliler daha seçimlere girmeden önce ayrı bir devlet istemediklerini açıklamakla mükellef olacaktı.

Hükümetteki Likud Bloku'na önderlik eden radikal sağ fraksiyonun başı Şaron bu planı daha da sertleştirmişti. 1- Görüşmelere başlamadan önce "terörizmin ve zorun kökü" kazımalıydı, yani Filistin intifadısı ya bastırılmalı ya da Filistinliler tarafından bizzat sona erdirilmeliydi. 2- İşgal altındaki toprakların yahudileşmesini edimesiye yoğunlaştırılmalıydı. 3- İşgal altındaki topraklarda İsrail otoritesi nin dışında başka bir otoritenin oluşmasına izin verilmeliydi. 4- FKÖ ile hiç bir koşulda görüşülmeliydi.

Evet, İsrail'in bugün ABD ile arasındaki kışkırtılmasa sebep olan tutumunun temelinde bu plan (çe-

şitli yönleriyle hızla uygulanan bu plan) yatıyor.

İsrail şu sıralarda bir taraftan yarıda özettiğimiz ve Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan Şamir Planı'na sarılarak, diğer taraftan ise İsrail'e doğrudan toprak sorunu olmayan arap devletleri ile (Mısır, Kuveyt, Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan) hızlı bir yakınlaşma sürecine girerek olası bir barış konferansını mümkün olduğunca yokuşa sürme politikasını izliyor. Yukarıda ismi geçen arap devletlerine İsrail'e karşı izledikleri ekonomik ambargoyu kaldırmalarını öneriyor. Bu politikanın arkasında FKÖ'yü ve kendisi ile toprak sorunu olan Suriye'yi yalnızlaştırma, tecrit etme politikası yatıyor. Körfez Savaşı'nda FKÖ'nün aldığı tutum nedeniyle FKÖ ile sayılan ülkeler arasında gözlenen soğukluk ve FKÖ'nün fillen tecrit edilmişlik durumu bu politikanın başarı şansını artırıyor.

FKÖ VE BARIŞ KONFERANSI

FKÖ'nün ABD'nin son barış konferansı ile ilgili önerileri karşısındaki tutumu, son on yılın gösterdiği benzer taktik zıkkırlarla dolu. Eylül ayı sonlarında Cezayir'i başkentinde toplanan Filistin Ulusal Konseyi, George Habash grubunun muhalefetine rağmen Ararat'ın izlediği çizgiyi onaylayıp selamlayarak bir bildiri yayınladı. Önceleri FKÖ'nün bir barış konferansının düzenlenemeyeceğini açıklayan Ararat, İsrail'i katı tutumundan dolayı açmaz almak amacıyla işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler'den oluşturulacak ve Filistin'in çıkarlarını savunma yeteneğine sahip bir heyetin de Filistinliler'i barış konferansında temsil edebileceğini belirtmişti. Ararat'a göre en kısa sürede bir barış konferansının toplanması bir zorunluluktur. Bu FKÖ engeline takılmamalıydı. Zaten ABD Dışişleri Bakanı Baker, ABD FKÖ ile ilişkilerin dondurulmuş olmasına rağmen işgal altındaki topraklarda Filistinliler'in temsili olarak FKÖ taraftarları ile görüşüyordu. FKÖ ile görüşme tutumu sadece sınırlı bir olaydı ve aşılması mümkün olan geçici bir olaydu. Filistin Ulusal Konseyi'nin toplantısında onaylanan Ararat çizgisi yeni değildi. Yeni olan FKÖ çizgisindeki radikal muhalefet gruplarının da Ararat'ın bu çizgisi engellemeye çalışmayacaklarını açıklamış olmalarıydı. Konsey'in onayladığı ve 1988 yılına uzanan Ararat çizgisine örneğin Habash grubunun dahi engelleyici düzeyde karşı çıkmamasının sebebi açıktır ki, FKÖ'nün Körfez Krizi ile birlikte başlayan ve Körfez Savaşı sonrasında da devam eden itibar kaybı idi. Madem ki daha fazlasını elde etmenin şansı yoktu, o zaman İsrail'i tanyan çizgiye devam edilmeliydi.

Son Ulusal Konsey toplantısının onayladığı Ararat çizgisinin geçmişine kısaca bakmak yararlıdır. İsrail'e karşı intifada'dan güç alan Filistin Ulusal Konseyi'nin 1988 sonbaharındaki 19. oturumu, "arap ulusunun ayrılmaz ve bölünmez bir parçası, arap geleneği ve medeniyetinin bir unsuru olarak, kurtuluş, kalkınma, demokrasi ve birlik ideallerine sadık bir Filistin devletinin kuruluşunu" ilan etmişti. Birleşmiş Milletler, "işgal altındaki arap topraklarını geçici olarak Barış Gücü kontrolüne almayı" çağırımlardı. "Ürdün'le olan özel ilişkiler" Ulusal Konsey tarafından onaylanıyordu. Filistin devleti Ürdün devleti ile federatif bir yapı içerisinde birleştirilmeliydi.

Resmi bir Filistin devletinin kuruluşunun ilanı, ABD, AT vb. nin ağır baskılarında maruz kalan Ulusal Konsey'in Birleşmiş Milletler'in 242. kararını tanıdığını açıklaması izledi. Bunun anlamı, o tarihe kadar mesru olarak görülen İsrail devletinin resmen tanınmasıydı. Çünkü BM'in 242. kararı, İsrail'in işgal altındaki topraklardan geri çekilmesini yanı sıra, tüm bölge devletlerinin, yani

İsrail'in de ulusal hükümlerlik haklarının tanınmasını öngörüyordu. Ulusal Konsey'de 46'ya karşı 253 oyla alınan bu karar sonrası ABD, FKÖ ile doğrudan temaslara hazır olduğunu açıklamıştı.

Filistinliler tarafından büyük ümitler bağlanan ABD ile görüşmelerin anlamsızlığı çok yakında açığa çıktı. ABD ile Tunus'da konsoloslardü zeyinde dört görüşme yapıldı. ABD bu görüşmelerde FKÖ'yü "terörizm" ile kendi arasında daha kalın çizgiler çekmeye ve "İsrail'in barış önerilerine" daha sıcak bakmaya ikna etmeye çalıştı. Büyük güç ABD'nin en nihayet karşı tarafa da baskı yapacağı dair sarsılmaz arap beklentisi, bu görüşmeler sonucunda hayal olarak belirdi. Ve ABD İsrail'e karşı bir Filistin gerilla eylemini bahane ederek FKÖ ile görüşmeleri tek taraflı olarak 20 Haziran 1990'da kesti. Bu sırada henüz daha Kuveyt'in işgaline başlayacak olan Körfez Krizi başlamıştı. Körfez Savaşı sonrasında da ABD, FKÖ ile diyalogu yeniden başlatmayacağını, bunun sebebi'nin FKÖ'nün savaş sırasındaki tutumunu olduğunu açıkladı.

ABD'nin bu tutumunu AT çevrelerinin de benimsemiş olması, FKÖ'yü bir nevi yalnızlık psikozuna kapırdı, ki, Filistin Ulusal Konseyi İsrail'in son tutumunda 1989'a nazaran gerileme olmasına karşın İsrail'i tanıdığını ve FKÖ'nün de bir barış konferansına onay vereceğini son Cezayir oturumunda tekrar vurguladı.

Evet, FKÖ en sonunda bir ABD-İsrail çözümlü/dayatması olan "Ürdün-Filistin Federe Devletini" kabul noktasına bu şekilde gelişti.

FKÖ'nün Filistinliler'in olası bir barış konferansında temsiliyle ilgili şu anki tutumu, Şamir planının sıvı yancının kısmen törpülenmesinden ibarettir. FKÖ'nün temsilcileri heyetinin seçimi ile ilgili önerileri şunlar: 1. İsrail ordusu seçimlerden önce işgal altındaki topraklardan kısmen çekilecek. 2. Seçimler Birleşmiş Milletler'e bağlı uluslararası bir askerî kuvvet tarafından korunup denetlenecek. 3. Uluslararası bir heyet seçimleri izleyecek. 4. Uluslararası barış konferansına bu şekilde yapılacak seçimlerde belirlenecek Filistin heyeti katılacak şekildeydi.

SONUÇ YERİNE

Ortadoğu barış konferansı ve gündemindeki kilit sorun olan Filistin sorunu ile ilgili son gelişmelerin icerikten çok biçimle ilgili olduğunu okuyucu farketmiş olmalıdır. Bunu Filistin sorununun çözümüne yönelik unsurlarda bir hareketlenmenin olmadığ, yani İsrail'in henüz daha siyaseti işgal politikasından vazgeçmeye temin tutumunda ısrarlı olduğunu şeklinde yorumlamak gerekir. Yine de bir konferansın gündeme geleceği kesindir. (Yazının dizgiye girdiği günlerde konferans tarihinin 30 Ekim olacağı açıklandı.) Çünkü Irak ile olan savaş durumu henüz daha bir barış mukavelesi ile sona erdirilememiştir.

Bu nedenle, dergimizin gelecek sayılarında, yeni gelişmeler gündeme geldikçe bu konu üzerinde yeniden duracağız.

Sovyetler Birliği: Darbe Üzerine Düşünceler

19 Ağustos'ta Sovyetler Birliği'nde başarısız bir darbe girişimi oldu. Gorbaçov, Kırım civarındaki yazlık konutunda gözaltına alınarak istifaaya zorlandı. SBKP'nin "tutucu" diye tanımlanan kanadı bilinen yöntemlerle, Gorbaçov'un hastalığı nedeniyle ayrılmasını planladığı da, bu kez bu yöntem sonuç vermedi. Darbe, SBKP'nin bir kanadı ile ordu ve KGB üçlüsünün ortak girişimi olarak gerçekleşti. Ancak bu üçlünün bileşim bir ittifak kurmadığı darbenin ikinci gününde ortaya çıktı. Darbecilerin bu zaafını sezen güçler, emperyalist Batı'dan aldıkları destekle hareket ederek darbecileri beklenmedik şekilde içten çökerterek etkisiz hale getirdiler.

Darbe, kapitalizmin hızlı bir restorasyonu için can atan sağcı ve gerici güçlere, başka türlü hiç bir zaman elde edemeyecekleri bir fırsat yarattı. Bu fırsatı elden kaçırmak istemeyen restorasyon yanlı güçler, SBKP'nin darbeci kanadını tasfiye ile kalmayarak SBKP'nin kendisini bir politik varlık olarak ortadan kaldırdı. SBKP yasaklandı. Komünizm alehleri bir kampanya başlatılarak ülkede cadı kazanı kuruldu. Pravda'nın kapatılmasına kadar uzanan baskı ve yasaklamalarla nasıl bir demokrasi ve özgürlük yanlısı olduğunu ispat etti. Restorasyon yanlısı gerici burjuva güçler, darbecilere karşı oluşan hoşnutsuzluğu genel olarak sol ve sosyalist gelişmeden yana olan güçlerin bastırılması hedefine yönelterek geriye dönüş önündeki engelleri temizlemek istedikleri. Bunda hayli başarılı da oldular.

Darbecilerin, kendi karşıtlarını bile şaşkınlığa uğratan bir beceriksizlik ve güçsüzlük sergileyerek 2-3 gün gibi kısa süre içinde bozguna uğraması, uzun yıllar öncesinden başlayarak yozlaşma sürecine giren SBKP'nin de sonunu getirdi. SBKP bir daha dirilmemek üzere, kendi sonunu hazırlayarak Sovyet toprağına gömüldü. SBKP, uzun yıllardan beri, Ekim devriminin kazanımlarını geçersiz kılan, ya da onların içini boşaltarak tanınmaz hale getiren politik bir yozlaşma süreci içindeydi. Toplumun gelişme ve özgürleşme dinamiklerini bastırarak toplum yaşamı üzerine buyurgan bir bürokratik devlet modeli oturtan SBKP, zaten, eski sosyalizmi temsil etmiyordu. Ve sosyalizmi kurmamış olduğunu yitirmişti.

SBKP yönetimi altında, Sovyet toplumunun gelişme süreci, sosyalizmin geliştirilmesi ve pekiştirilmesi doğrultusunda evrimliyordu. Sosyalizmi tanımlayan unsurlar arasında Sovyetler Birliği'nde yürürlükte olan yalnızca toplumsal mülkiyet adına oluşturulan devlet mülkiyeti idi. İki sınıftan ve emekçi kitlelerden oluşan SBKP, Ekim devriminin kazanımlarını yozlaştırdığı, bunların içini boşaltarak işlevsiz hale getirdiği oranda sosyalizmden uzaklaşmış ve yeni toplum kuruculuğu misyonunu yitiriyordu. Bu da toplumsal sürecin ilerleye (sosyalizme) doğru değil, geriye (kapitalizme) doğru evrimleşti anlamına. Bu nedenle idi ki, 60'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye'de darbeciler, Sovyetler Birliği'nde bir geriye dönüş sürecinin varlığına işaret ettiler. Bu geriye dönüş süreci, göz bir şekilde çıplak kapitalizme geçiş anlamına geliyordu. Toplumsal gelişme sürecinin sosyalizm doğrultusunda evrimleşmesi anlamında ve kurulan devlet modelinin sosyalizme aykırı unsurları içermesi ve bu aykırılıkların giderek güçlenmesi ve pekişmesi anlamında bir geriye dönüş idi. Ne kapitalizm ne de sosyalizm kavramlarıyla tam anlamıyla bağdaştırılması mümkün olmayan bürokratik revizyonist diktatörlük, iki toplumsal model arasında bütün köhürlüklerin simgesi, ucube bir ara modeldi. Bu ara model, kendi kaynaklarını tüketinceye kadar devam edebilirdi; kendini yeniden üretme ve gelişme potansiyeline sahip bulunmaması nedeniyle bir gün tükenecek iflas etmesi kaçınılmazdı. Nitekim öyle oldu.

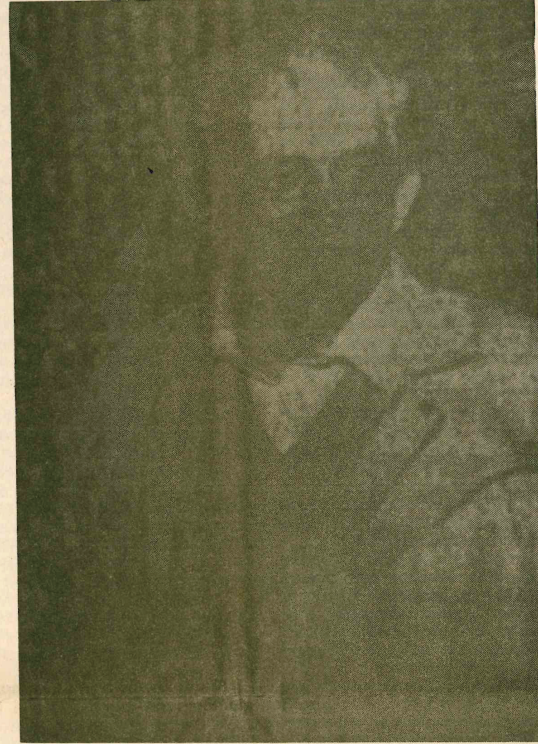
Başlangıçta, kapitalist kuşatma altında varolma mücadelesi içinde şekillendirilen Sovyet modeli, 50'li yıllardan itibaren, kapitalist olmayan bir yoldan kapitalist uygarlığı yakalama ve onu geçmek üzere yarış pistine çıktı. Kapitalizmin bilimde,

teknolojide ve özellikle askeri amaçlı teknolojide yaptığı atılımları araya mesafe koymadan yakalamak ve giderek üstünüğü ele geçirmek - şeklindeki bir rekabet anlayışı, SBKP'ye egemen oldukça, sosyalizmin ruhuna uygun bir toplumsal-siyasal model yaratma kaygısı yerine iki sistem arası rekabetin ihtiyaçlarına bağlı kaygılar ön plana geçerek önem kazanmaya başladı. Ekim Devrimi sonrası iç savaş döneminde içteki karşı-devrimci kuşatmayı kırmak, 30'lu yılların ortalarından itibaren dış kuşatmayı kırmak gibi kaygılar nedeniyle Sovyet modeline monte edilen sosyalizme aykırı unsurlar, 60'lı yıllardan itibaren de, rekabet politikasının ihtiyaçlarına bağlı olarak kurumlaşarak kökleşmiştir. Sovyet modelindeki toplumsal yozlaşmayı sadece 50'li yılların ortalarından itibaren başlayan görüşlerin eksikliği ve yanlışlığı ortadadır ve bunlar bir başkartaşım konusudur.

SBKP, iktidar gücünü elinde bulundurduğu bütün tarihinde, içte parti politikasına tam sadakati sağlarken kitleleri dıştan gelecek karşı-devrimci girişimlere karşı uyanık tutmaya çalışmıştır. 50'li yıllara kadar kapitalist kuşatma ve onların içteki uzantılarından gelecek karşı-devrimci girişimler söz konusuydu. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, bu tehlike ortadan kalkmakla birlikte, eski gücünü yitirdi. Bu kez ekonomik rekabet yoluyla kapitalizmi yıkmaya düşüncesi ön plana çıkmaya başladı. SBKP yöneticilerine göre artık sosyalizm dönülmez bir yola girmiş, kuruluş aşaması tamamlanmış, gelişme ve yükselme aşamasına gelmişti. Bütün bu aldatıcı teoriler, SBKP'nin izleyicileri tarafından sorgulanmaksızın benimsenmiştir.

Sovyetler Birliği'nde SBKP dışındaki karşı güçler, karşı-devrimci gerçekleştirmekte başarılı olamadılar, ancak, Sovyetler Birliği'nde karşı-devrimci gelişmenin yolunu açan SBKP'nin kendisi oldu. İzlenen revizyonist politika ile kurulan sistemin sonuna, kendisi nokta koyarak onu sona erdirdi. Tarihin garip cilvesi ki, geriye dönüş kendine SBKP'inde bir kanal açarak hayat buldu. Hani tek parti anlayışının ana gerekçesi, dıştan gelecek karşı-devrimci girişimleri engellemek değil miydi? Başka bir politik güce hayat hakkı tanımadan, parti öncülüğünde sosyalizmi kurma teorileri de böylece. SBKP'nin hazin sonu ile birlikte geçerliliğini yitirmiş oluyor. Sosyalizm gibi devasa büyük bir tarihsel kuruluşun sadece bir partiyi, bir partiyi de dar yönetici eline havale edilemeyecek kadar önemli bir sorun olduğu, bu büyük tarihsel kuruluşun ancak geniş yığınların yaratıcı inisiyatifleri eşliğinde, kapitalist kapitalist demokrasisi aşan yeni bir demokrasi ve özgürlük perspektifiyle mümkün olabileceği, yıkılan modelin enkazı altında kalanların bundan böyle iyi anlayacağı umulur. Hayır, onlar için bu umut ta boşuna. Çünkü onlar, çoktan safalarını belirlediler onlar için sosyalizm, ütöpik bir hayalden başka bir şey değil! dün Sovyet modeline hayranlık duyanlar, şimdi hızla kapitalizmin hayranı oldular. Revizyonizmin son tahlilde burjuva ideolojisi olduğu gerçeği böylece hükümünü icra etmiş oldu. Revizyonist diktatörlüğün savunucuları son tahlil noktasına vararak, eski dünyanın eteğine yapışarak yerleleirdiler.

Bu değerlendirmeler, bir partiyi ve toplumsal yapıyı bir gün içinde kapitalist ve karşı-devrimci ilan eden Bilimsellikten yoksun spekülasyon teoriler içinde geçerlidir. Onlar için toplumsal sürecin analizi diye bir sorun yoktu; gerçeği bir günde politik kararla tersine çevirmek mümkündü. Bunu yapmak için somut olguların analizine gerek yoktu!

Kendisine karşı çalışma arkadaşları tarafından darbe yapılan Gorbaçov

Sovyetler Birliği'ndeki son trajik gelişmeler ibret verici derslerle doludur. Yirmi yıl aşkın bir süreden beri, tek başına ülkeyi yöneten ve Ekim Devrimi'nin yaratıcısı olan bir parti, bir çırpıda ortadan kaldırılarak sahipsiz kalmış, neyle açıklanabilir! Hani bu partinin 17 milyon üyesi vardı. Hani devlet ve ordu dahil bütün toplum göznenekleri kadar örgütlendi. Bir sistemi içten yozlaştırarak çökerten bir partinin kendisi, bu gelişmenin dışında, elbette ki kalamazdı. Sovyet modelini benimseyen bütün ülkelerde, yönetici partiler tek yanlı bir propaganda ile güya yeni toplumun yeni insan tipini, sosyalist değerlerle yoğrulmuş insan tipini yaratmak savındaydı. Nerede bu sosyalizmin değerleriyle yoğrulmuş yığınlar? Sovyet işçilerinin, emekçilerinin, kapitalizm çığırıklanlığına karşı, Ekim Devrimi'nin kazanımlarına karşı sürdürülen anti-komünist kampanyalara karşı sessiz kalmış, nötr davranışlar sergilemesi neyle açıklanabilir? Öyle anlaşılıyor ki, SBKP ve diğer yönetici KP'ler, sosyalizmi örgütlemeye ve yönelme adına kendilerini karşı toplumda nefreti örgütlemişlerdir. Kitlelerde biriken nefretin buytuyla öyle derin ki, bu sistemden kurtulma adına bir çok şeye katlanmayı göze almış durumdadır. Kitlelerin desteği ve onayını almayan her diktatörlük eninde sonundayıkılamayamaktakımdır!

Sosyalizm adına icra edilen revizyonist diktatörlükler yıkılırken, bu yıkılış dalgasının sosyalizmi yalamaması düşünülmelidir. Uluslararası burjuvazi elbirliğiyle, bu tarihi fırsatı azami ölçüde değerlendirmektedir. Dünya medyası burjuvazinin ideolojik egemenliğini pekiştirmek ve dünya sosyalist güçlerini etkisizleştirerek tecrit etmek için bütün gücünü kullanmaktadır. Bir yandan, demokrasi, insan hakları gibi cazip motiflere sarılarak kapitalist sistemin vitrinine cazip değerler yerleştirirken öte yandan çağımızın korkunç iletişim olanaklarından yararlanarak toplumun beynini köleleştirmeye yönelmektedir. Revizyonist diktatörlüklerde ve Türkiye örne-

ğinde görüldüğü gibi yasak ve baskılarla kitleler üzerinde sağlanmaya çalışılan sonuç, emperyalist sistem tarafından çok daha ince ve etkili yöntemlerle elde edilmektedir. Körfez krizi günlerinde, emperyalist medyanın, beş milyarlık dünya toplumunu yönlendirme gayretleri ve bunda sağlanan başarılar, dünya için yeni ideolojik köleleştirme tehlikesini somutladı. Çağdaş teknoloji haritaları yalnızca insanlığın hizmetine girmekle sınırlı kalmıyor, bu olanaklara sahip olan emperyalizm, bunları, "yeni dünya düzeni" içinde yeni kölelik ve bağımlılık ilişkilerinin biçimlendirilmesinde ve esas olarak insanlığa karşı da kullanabilmektedir.

Emperyalist dünyanın elde ettiği muazzam olanaklar, Sovyetler Birliği'nde yaşanmakta olan değişimin kapitalizmin istekleri doğrultusunda yönlendirilmesi çabalarından etkili bir faktör olarak gözüldü. Darbenin ilk günü "galiba sonumuz geldi" diye kapitalist ağababalara telefonla sızlanan Yeltsin, ABD ve İngiliz ağababalardan aldığı sinyaller üzerine tanklarını üzerine çıkıp kahramanlık gösterisinde bulundu. Yine, bir darbe yaparak iktidarı ele geçirenler de kulaklarını emperyalist kampanı gelen sinyalleri dikerek, kendilerinin desteklenmediğini görünce paniğe kapılarak kısa süre de çözüldüler. Bütün bunlar neyin göstergesi? Demek ki, bir zamanlar ABD karşısında duran bir süper güç, şimdi eski rakibi tarafından teslim alınabiliyor. ABD, artık, Sovyetler Birliği'nin iç politik süreçlerinde ciddiye alınan bir müdahaleci güç konumuna ulaştı.

SBKP'nin emperyalizm karşısında izlediği teslimiyetçi politika, böylece, kaçınılmaz sonucuna vararak tam bir teslimiyetle sonuçlandı. Ülkenin politik gelecek, emperyalizme ve onların içteki ortaklarına ihale edildi. Bu elbetteki, bir çırpıda elde edilen bir sonuç değildir. Bu durum, Ekim devrimi sonrası sosyalizmin bütün kuruluş sürecine yayılan hataların birikiminden oluşan toplam bir sonuç olarak değerlendirilmek durum-

mundadır.

SBKP yönetimini, 80'li yılların ortalarından itibaren "açıklık" ve "yeniden yapılanma" kavramlarında ifadesini bulan, yeni bir açılım noktasına getiren etmenler iyi değerlendirilmek durumundadır. Sovyet toplumunu reform sürecine sokan SBKP yönetiminin, ortaya çıkan bütün bu sonuçları önceden görebileceği gözle söylenemez. SBKP'nin geleceği ve kurulu düzenin devamı açısından denetimli ve kontrollü bir geçiş zorunluydu.

"Açıklık" politikasının harekete geçireceği toplumsal dinamiklerin, zora basırmaksızın denetim altında tutulabilmesi için, ülke dışından gelecek kısırtıcı çabaların sona erdirilmesi ve toplumun nabzını elinde tutabilecek bir sihirbaz ihtiyacı vardı. Gorbaçov, bir süre bu sihirbazlık rolünü gereğince yapmaya çalıştı. Başlangıçta etkili de oldu. Ancak, reformların toplumsal kargaşayı derinleştirmenin ötesinde başarılı bir sonuç getirmemesi ve sorunların giderek ağırlaşması karşısında, Gorbaçov'un sihirli çözümü de işe yaramaz hale geldi.

Sovyet toplumunu, içinden nasıl ve ne şekilde çıkılacağı belli olmayan bir kaos ortamına sürükleyen bugünkü tıkanma noktasına gelmesinin asıl nedeni, Sovyet modelinin kendini üretme yeteneğini yitirerek, 70'li yılların sonlarına doğru bir durgunluk ve tıkanma içine girmesi idi. SBKP yönetiminin ortaya çıkan durgunluk ve gerilemenin nedenlerini ve çözüm yollarını bulmak üzere 80'li yılların başından itibaren başlatıldığı arayış çabaları, döndü dolandı Gorbaçov açılımlarında; başka deyişle, Sovyet sistemini kapitalist sisteme entegre etme programı da ifadesini buldu.

Geriye dönüş anlamındaki bu restorasyon programı, başlangıçta SBKP'nin bütün kanatları tarafından desteklenildi. Toplumsal gelişme sürecinin, Ekim devrimini altından, yeniden Ekim devriminin kazanımlarını doğrultusunda sosyalizme yönlendirilmesi, bu revizyonist yönetici eklepten beklenemezdi. Onlar yüzlerini çoktan kapitalizmin büyüleyici recetelerine çevirmişlerdi. Sovyet insanındaki, verimsizlik, tembellik, donukluk, boşvermecilik, atalet ve gibi gelişimci önleyici unsurlar, ancak kapitalizmin piyasası ilişkileri içinde ortadan mülkiyet biçimleri altında verimli ve üretken hale getirilebilirdi.

Sovyet ekonomisine ve siyasal yapısına, kapitalist dünya ile entegrasyonun gereklerine göre yeniden biçimlendirilip işlevli kazaandırılabilecekti. SBKP, ya bu programı benimseyecek ve kapitalist uygarlığın değerlerini paylaşıp orta, vasat büyüklükte bir üyesi haline gelecek, ya da eski politikada ısrar ederek mevcut rekabet ortamında geriyelecek güçlen ve çöken bir ülke olacaktı.

Evet, SBKP yönetiminin 80'li yılların başlarında girdiği arayış içinde vardığı sonuç bu ikilemede düğümleniyordu. Tercih bu ikilemlerden birinde yapılmıyordu. İkilemin her iki ucunda da mevcut sistemle devam etme olanğının artık kalmadığı saptamasına ulaşıyordu. O halde, kurulu düzenin, iki sistem arasındaki rekabet sürecinde geriyelecek çökmesine kadar verili pozisyonu sürdürme yerine, kapitalizme karşı sürdürülen rekabeti sona erdirmek, kapsamlı bir entegrasyon sürecine girilmesi gerekli ve zorunluydu. Ekim devriminin kazanımlarını, kitlelerin yaratıcı inisiyatifleri eşliğinde sosyalizme yönlendirmesi amaçlayan düşünceler ve programlar revizyonist bürokrasinin ilgi alanında yer almıyordu.

Çıkarları bürokratik sistemin devamında olan revizyonist bürokrasi bu sürecin nasıl olsa kendi denetimlerinde ve iktidarı altında ilerleyeceğini düşünerek başlangıçta kaygılarını yatıştırabiliyorlardı.

Ancak, reform süreci ilerledikçe, revizyonist bürokrasinin iktidarını tehdit eden güçlü dinamikler ortaya çıkınca ve başlatılan reformlar sonucu eski düzeni yıkıp yerine yenisi kurulmadığından toplumsal kargaşa derinleşti, SBKP'nin kanat-

ları arasındaki iktidar kavgası da alevlenmeye başladı. Revizyonist bürokrasinin içindeki bölünmüşlük derinleşerek 19 Ağustos darbesiyle kesin birleşmeye başladı.

Gorbaçov'u bir darbe ile devirmek isteyenler, onun yakın çalışması arkadaşlarıydı. Darbeciler, Gorbaçov'un başlattığı reformların, ülkeyi dağıtma noktasına getirdiğini yerleşik düzenin devamını tehlikeye soktuğu motiflerini kullanarak, reform sürecinin ürünü olan kargaşa ve kaos ortamından yararlanarak güç toplamak istiyorlardı. Eski düzenin devamı anlamına gelen bu politikanın, ayrıcalıklara sahip devlet bürokrasisi dışında destek bulması pek kolay değildi. Kaldı ki bürokrasiyi geniş anlamında kazanmak bile artık eskisi gibi kolay değildi. Bu zayıf konumlarının farkında olan darbeciler "reformların kesintiye uğramadan devam ettirileceğini", "yapılan dış anlaşmalarla bağlı kalınacağını" ilan ederek içten ve dıştan gelecek tepkileri yumuşatmak istediler. Revizyonist bürokrasi açısından politik manevra alanının oldukça daraldığı bir noktada darbecilerin şiddete başvurma dışında başka seçenekleri de yoktu. Kaldı ki darbeciler şiddet kullanacak güç bile kendilerinde bulamayarak, varlıklarının sonununoktaykoydular.

Ve son kollarını da böylece tükettiler.

SBKP'nin hızlı kapitalizm yolcusu Yeltsin kanadı ise rus milliyetçiliğinden beslenen karşı-devrim rüzgarını arkasına alarak kapitalist restorasyon yanlısı güçlerin liderliğine soyundu. Glasnost ile birlikte harekete geçen toplumsal dinamiklerde Sovyet düzenine karşı biriken güçlü tepkileri değerlendiren, bu toplumsal dalgalanın üzerine oturan Yeltsin kanat, içte karşı-devrimci güçlerin, dışta ise emperyalizmin koç başı olma misyonunu yükledi. Gorbaçov ise, hızlı geçiş yanlısı Yeltsin

benimsendi. Son yıllara kadar, ulus sorununun köklü çözümünün ancak sosyalizme mümkün olduğu ve bununla yaşanan hayat tarafından kanıtlanan bir olgu olduğu sürekli vurgulandı. Buna kimsenin bir diyeceği de yoktu. Çünkü, görünüşte, bu toplumlarda ulusal sorunlar gerçekleştirmiş gibiydi görünüyordu.

Ancak, Sovyetler Birliği'nde toplumsal dinamiklerin kendini ifade etme özgürlüğünü bulduğu bir noktada güçlü bir milliyetçi canlanmanın boy vermesi, durumun hiç te sanıldığı gibi olmadığını gösterdi. Bir nevi maske düşmüş, kel ortaya çı-

"ya ekonomik ilişki de dahil tam bağımsız olursunuz, ya da yeni birlik anlaşmasını kabul edersiniz" dayatmasını yaparak, zayıflayan Sovyet birliğini korumaya çalışmaktadı.

Sovyet cumhuriyetlerinde, siyasal bağımsızlıklarını korumak kaydıyla cumhuriyetler arası ekonomik işbirliği eğilimi ağır basmaktadı. Siyasal bakımdan eşitler arasında kurulacak ekonomik işbirliği çerçevesinde merkezi devletin rolü ekonomik ilişkileri düzenlemeye indirgenecektir. Bu da Sovyetler Birliği kavramında ifadesini bulan siyasal mo-

sorunlar, bölgede yeni güçler dengesinin oluşturulmasında bir malzeme olarak kullanılacak ve değerlendirilecektir.

Dünyanın bu geniş topraklarında başarısız sosyalizm deneyimini yaşayan işçi sınıfı ve emekçi halklar eğer, kendi kaderlerini ele alarak bağımsız bir devrimci siyasal gelişme yaratamazlarsa ulusal ve dinsel boğazlaşmalar bu bölgeyi kırıp geçirebilir.

Söz konusu bölgede yaşanacak muhtemel gelişmeler, bir bölge devleti olması nedeniyle Türkiye'yi de doğrudan ilgilendirmektedir. Sov-

riyetlerde ABD'nin politikasına yedeklenerek bir misyon oynamaya kalkışması, bu topraklar üzerinde hesabı olan diğer güçleri rahatsız etmekte ve onların Türkiye'ye ilişkin politikalarının değişmesine neden olmaktadır. Bundan böyle, batılı devletlerin Türkiye ilişkilerinde, alevlenmekte olan yeni paylaşım kavgası, yeni bir faktör olarak değerlendirilmek durumundadır. Türk ordusunun Irak Kürdistanı topraklarına yönelik askeri operasyonlarının ABD ve İngiltere gibi batılı devletler tarafından sessizlikle, Almanya tarafından ise sert tepkilerle karşılanması, paylaşım kavgasına bağlı olarak acıkanmaktadır.

Darbeden sonra Moskova sokaklarına dökülen kitleden bir görüntü

mişti. Uluslaşma süreçlerinde güvenli bir doyum noktasına gelmeden uluscu eğilimlerin sona ermeyeceği bir kez daha görüldü. Uluslaşma süreçleri özgürleştirilmeden, bu süreçlerin asılamayacağı kanıtlandı.

Darbecilerin en büyük gerekçeleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını önlemektir. Cumhuriyetlerin özerklik alanlarının genişlemesi merkezi otoritenin sınırlanmasını gerektiriyor ve cumhuriyetler merkezi bir güdümlü yönetim alışkanlığından gelen Sovyet bürokrasisi için, bu kabul edilemez bir durumdur. Merkeziyetçiliğin zayıflatılması, merkezi idarenin zayıflaması demektir; bu da

delin sona ermesini gerektiriyor. Bu durumda Gorbaçov hangi devletin ve hangi siyasal birliğin başkanı olarak kalacak? Gorbaçov ve çevresinin isteği elbetteki, misyonu ekonominin ilişkilerin düzenlenmesine indirgenmiş bir birlik değil, cumhuriyetler arası ilişkileri siyasal boyutta yeniden biçimlendirmektir.

"Ülkenin savunması, ordu, enerji şebekesi, ulaşım, iletişim, dış siyaset, temel araştırmalar, sosyal ve ekolojik programlara bağlı sorunların Birlik'in yetkininde olması gerektiğine inanılmaktadır." Merkezi yönetim tarafından cumhuriyetlere imzalatılmak istenen yeni birlik anlaşmasının ana çerçevesi böyle saptanmaktadır.

Bu çerçevede birlik anlaşmasını imzalamayan cumhuriyetler ise, devletten devlete ilişki sürdürülecek. Bu anlayışın bir gereği olarak Baltık cumhuriyetlerinin bağımsızlığı tanındı. Diğer cumhuriyetlerle sürdürülen görüşmelerin nasıl bir birlik modeli ortaya çıkaracağı, yeni bir birlik mi yoksa tam bir dağılma ve bağımsızlaşma ile mi sonuçlanacağı henüz daha belli değildir. Merkezi yönetimin geçmiş uygulamaları, cumhuriyetleri bağımsızlığa yönelmektedir. Cumhuriyetlere hiç bir şey sormayan, ülke yönetiminde cumhuriyetlere söz ve karar hakkı tanımayan merkezi yönetimin geçmiş uygulamalarının kıskırttığı bağımsızlık eğilimi, bugün için ekonomik zorunluluklar nedeniyle frenlenmektedir. Merkezi yönetim yanlısı güçlerin elindeki en önemli koz da budur. Cumhuriyetlerin kendine yeterli bir ekonomik birim olma özelliği taşınamaması nedeniyle, ekonomik işbirliği temeli üzerinde, siyasal bakımdan bağlayıcılığı sınırlandırılmış bir birlik modeli, bu aşamada, birliğin tam ve kesin anlamdaki dağılmasını engelleyecek bir çözüm olarak görülmektedir. Ancak, oluşturulacak yeni birliğin; birincisi; sosyalist olmayacağı; ikincisi; sovyet olmayacağı bugünden bellidir. Birlik içinde yar alacak cumhuriyetlerin cumhuriyet olarak kalıp kalmayacağı belli değildir.

Sovyetler Birliği'nin geleceği, yalnızca sovyet halklarını değil, bütün dünyayı ilgilendiren bir konudur. - Dünya düzeninin kısa ve uzun vadede şekillenmesinde, eski sosyalizm toprakında yaşanacak gelişmelerin büyük rolü olacaktır. Dünyanın büyük ve etkili güçleri, bu topraklarda yaşayacak gelişmeleri etkileri altına almak için uzun erimli planlar ve politikalar geliştirmektedirler. ABD, Almanya, Japonya gibi emperyalist, kapitalist sistemin zenginleri, bu toprakları paylaşmak üzere şimdiden içten içe bir mücadele ve rekabeti kızıştırmaktadırlar. Doğu Avrupa'dan Balkanlar'a, Kafkasya'dan Uzak Asya'ya uzanan geniş bir alan yeni bir paylaşım kavgasına sahne olmaktadır. Büyük emperyalist güçler, bu geniş alanda politik avantajlar sağlayabilmek için kendine yeni güçler ve müttelikler hazırlamaktadır. Bu geniş alanda yeralan bütün ulusal, dinsel, siyasal çelişkiler ve

yetler Birliği'nde yeralan türk ve islam kültürüne bağlı cumhuriyetlerin bulunması, bir yandan, Türkiye'nin sağıcılık politikalarında Turan ülküsünün canlanmasına neden olurken, öte yanda, Türk cumhuriyetler üzerinde hesap yapan batılı büyük güçlerin Türkiye'nin Asya'ya yönelik misyonuna bağlı olarak yeni politik tutumların benimsenmesine neden olmaktadır. Türkiye'nin balkanlarda, Kafkaslarda ve diğer Türk cumhu-

Balkanlardan Kafkasya'ya, Kafkasya'dan Orta Asya'ya uzanacak bir Türk imparatorluğu kurma hayalinin sınırları ötesine geçen yayılmacı bir politika oluşturmaya yönelmiş bulunuyor. Bu yayılmacı politikanın ilk aşaması ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. TC'nin yeni bir Turan ve yeni bir imparatorluk düşüğü gerçekleşir mi? Bu, bugünden yanılmanması güç bir soru olmakla birlikte, bu hayalin gerçekleşmesinin yalnızca bir olasılık olarak belirmesi dahi başlı başına yeni bir durumdur. Bu yeni durum, Türkiye'nin iç politik yaşamında olduğu kadar, dış politikasının şekillenmesinde de yeni bir faktör olacaktır. Türkiye'nin yayılmacı emelleri ile, emperyalist mihrafların yayılmacı emelleri nelerle uyusacak, nelerle çatışacak, bütün bunların alışlagelmiş dengelerden çıkması ötesinde yeni kampaşma ve kutuplaşmaların doğmasına kaynaklık edeceğine kuşku yoktur.

Darbeciler...

kanat ile daha yavaş ve bürokrasi iktidarını sarsmayan bir geçişten yana olan "tutucu" kanat arasında bir denge unsuru vardı ve politik gücünü de bu denge unsuru olmaktan almaktaydı. Son darbe girişiminden sonra "tutucu" kanadın bütünüyle tasfiye edilmesi ve SBKP'nin politik varlığına son verilmesiyle birlikte bu denge durumu sona ererek Gorbaçov'un politik gücü ve misyonu da son derece zayıflamış oldu. Şimdi Gorbaçov, artık siyasal misyonunu, bütünüyle "kapitalizm yolcusu" ve hızlı restorasyoncu Yeltsin kanat politikasıyla bütünleşerek sürdürmektedir. Bu da fiili politik gücün, artık, Gorbaçov'da değil, Yeltsin kanatıya yoğunlaşması demektir.

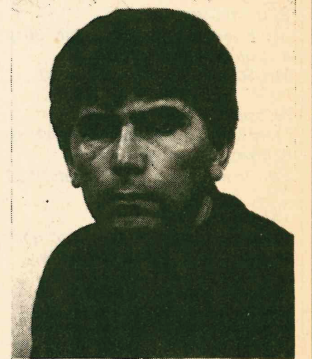
Darbeciler, neden Yeni Birlik Anlaşması'nın imzalanmasına bir gün kala harekete geçtiler? Bu bir rastlantı mıydı?

Elbette ki hayır! Hükümet darbesinin, Cumhuriyetlere geniş özerklik tanıyan Yeni Birlik Anlaşması dönemine rastlaması bir tesadüf değildi. Bununla amaçlanan; merkezi devlet yapısını işlevsiz hale getiren gelişmeyi önlemektir. Yeni Birlik Anlaşması ise cumhuriyetlerin varlığı fiili durumu kısmen tanıyarak onlara geniş bir özerklik ve inisiyatif alanı açmaktaydı.

Sovyetler Birliği, teorik bakımdan ulusların özgür ve eşitlik temelleri üzerinde gönüllü bir birliği olarak oluşturuldu. Ulusların kendi geleceklerini özgürce belirleme hakkı, sosyalizmin ilkesel bir prensibidir. Bu temel prensip gözetilerek, Sovyet Cumhuriyetleri Birliği yaratıldı. Sovyet devletin kuruluşunda, bu ilke gereği federal bir devlet yapısı, çağın geçerli bir ideal modeli olarak

Ağustos Eylül Ekim Devrim Şehitlerini anıyoruz!

**Yaklaşık
2 ay önce
trafik
kazasında
kaybettiğimiz
Ali Karakaş
arkadaşımızı
anıyoruz.**

Türkîyeliler'in yabancı nüfus içindeki yeri

İsviçre'deki kalıcı Türkîye'li nüfusun tüm yabancı (sezon işçileri ve sınır bölgelerinde işe geline giden işçiler hariç) nüfus oranı sürekli yüksek olmakla birlikte her zaman küçük kalmıştır. 1980-1990 yılları arasındaki gelişmeler aşağıdaki gibidir.

bu yaşlarda eğitim önemi, bizi Türkîyelilerin eğitim sorununu incelemeye sevk ediyor.

1970'li yıllardan itibaren Türkîyeliler eşlerini ve çocuklarını İsviçre'ye yoğun bir şekilde getirmeye başlamışlardır. Örneğin: 1974 ile 1990 yılları arasında İsviçre'ye gelen 66.779 kişi den 37.263 kişisi aile birleşimi yolu ile gelmiştir. (yaklaşık %56) Bunların elbette çoğunluğunu çocuklar oluşturur. 1979 yılında 18 yaşından küçük Türkîyeli çocuk-çocukların sayısı 11.175 iken bu sayı 1980 yılında 13.604, 1990 yılında da yaklaşık 26.000 yükselmiştir. Oran olarak 1979

Yıl	Kalıcı yabancı nüfus	Türkîyeli nüfus	Oran
1980	892807	38073	% 4,3
81	909906	42938	4,7
82	925926	46806	5,1
83	925551	48485	5,2
84	932386	49779	5,3
85	939671	50923	5,4
86	955982	52768	5,5
87	978737	54601	5,6
88	1006530	56804	5,6
89	1040325	59450	5,7
90	1100262	64192	5,8

İsviçreli'lerin ve yabancıların yaşlara göre tasnifi ilginç bir tablo çıkarmaktadır. Yabancılar arasında 0-19 yaş grubundaki insanların oranı %25,3 yeriller arasında bu oran %23'tür. 20-64 yaş grubundaki insanların oranı bu oran %70,2 ve %60,4, 65 ve daha yukarı yaş grubundaki insanların oranı ise aynı oranlar %4,5 ve %16,6'dır. Yabancı nüfusun %17,5 0-15 yaşında %18,5 16-19 yaşında %19,9 20-39 yaşında %18,4 40-50 yaşında %10,1 60-64 yaşında ve sadece %5,1 65 ve daha yukarı yaşta'dır (1990 sonu itibarıyla) Türkîyeli nüfusun yaşlarına göre tasnifi daha da farklıdır. Tabloyu inceleyelim:

Yaş	Türkîyeli nüfus	Oran
0-6	10200	% 15,9
7-15	11136	17,3
16-64	42349	66,0
65 ve daha fazla	507	0,8

Bu tablodan anlaşılacağı gibi Türkîyeli nüfusun %66 fillen çalışabilecek yaşlarda ve emeli yaşındakilerin çok büyük bir kısmı geri dönüş yapmaktadır. İsviçre'de bulunan 60 yaşından büyük Türkîyeli sayısı sadece 1057 (%1,6) dir Türkîyeli nüfusun %33,2'nin 0-15 yaşlarında olması ve

yılında %37 olan 18 yaşında küçüklerin oranı 1990 da %40 çıkmıştır. İkinci kuşak denen bu insanlar, farklı kültürler ve normlarla yüz yüzedirler. Disiplin bir topluluğun üyesi olmak, dil ve uyum zorlukları, uzun yıllar düzenli bir aile yaşamından yoksunluk ve ailelerinden uzak yaşamış olmak gibi olumsuzluklarla büyümüş ya da büyümektedirler. Okul yaşındaki (0-8 yaş) çocukların sayısı da doğal olarak artmaktadır. Örneğin: 1973 yılında tüm İsviçre'de bu yaş grubunda 2271 çocuk-çocuk bulunurken, bugün sadece Basel-Stadt ve Basel-Land kantonlarında bu sayı aşımış bulunmaktadır. Eğitim yaşının 18 ile sınırlı olmayıp daha ileri

yaşlarda da eğitim gerekli ve mümkün olduğunu düşünürsek, 30.000 yakın bir kitlenin eğitim durumu-sorunu ile karşılaşıyoruz demektir. Çocukları kantonlarda bin ile ifade edilen bu büyük kitle ne düzeyde eğitim görüyor? Bu soru bugüne kadar pek sorulmadı.

Herhalde şöyle düşünmekte-dir: "Üçüncü dünya ülkelerinde çocuk-çocuklar aç ve sefalet içinde, Türkîyeli çocuklar burada iş ve ekmek sahibi oluyorlar. Bu yemez mi?" maalesef genel düşünce bu ya da bunun benzeridir. Bizler, bu iki olguyu karşı karşıya getirmemek gerekir diyoruz ve hem dünyadaki açık-sefaletin hem de göçmen işçilerin yeni nesillerinin çağın gereklerine uygun bir eğitim olanağına kavuşturulması gerektiğine inanıyoruz.

Teorik olarak İsviçre'de göçmen çocukları-çocukları eğitim hakkına-olanaklarına sahiptirler. Pratikte de bunun doğrulanıp doğrulanmadığını sayısal olarak incelememiz gerekiyor. Bunun için Basel-Stadt Kantonu'ndaki verileri inceleyerek bir fikir sahibi olabiliriz.

Basel-Stadt'ta okuyan 14.659 öğrenciden 974 (%6,44) Türkîyeli'dir. İlkokula devam eden öğrenciler arasında Türkîyelilerin oranı %8,37 Sekundarschuleler'de bu oran %21,89, Realschule'lerde ise %4,04 Sekundar-ve Realschule'nin her ikisi de ortaokul ayanında olmakla birlikte, Sekundarschule'ye bir öğrencinin ilise ve yüksek okullara gitme şansı hemen hemen yoktur. Böyle bir gencin iyi bir meslek edinmesi de çok zayıf bir ihtimaldir. Zaten bu durum ilise ve dengi okullara devam eden Türkîyeli öğrencilerin sayısına bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir. Basel-Stadt Kantonu'nda Progmynasiuma (Ön lise eğitimi) devam eden Türkîyeli öğrencilerin aynı okullara giden diğer öğrencilere oranı %0,76 (binde 7,6), aynı oran ilise eğitimi yapanların oranı %0,52 dir. Dikkat edilirse, ilkokullara devam eden Türkîyelilerin oranı %6,44 olduğu halde, daha iyi bir istikbal vaad eden Realschuleler'deki oran %4'lere, iliseye kadar gidebilen öğrencilerin oranı binde beşe kadar düşmektedir. Basel-Stadt Kantonu'nda yüksek okul eğitimi yapan kaç tane göçmen işçi çocuğu olduğunu bilemiyoruz. Ancak, iliseye gitmeden yüksek okul eğitimi alamayacağını bilen bir kişi için bunu tahmin etmek pek zor değildir. İlk okullarda bin öğrencinin 65'i Türkîyeli göçmen çocuğu iken, yüksek okullarda ancak binde bir ya da ikidir. Basel-Stadt Kantonu'nda yaşayan 21 yaşını doldurmuş 95 Türkîyeli gençten yüksek okul mezunu olup olmadığını merak ediyoruz. Eğer bu gençler Türkîye'de yaşamış olsalardı muhtemelen dört

taneyi yüksek okul mezunu olacaktı. Bira Türkîye gibi bir ülkede 21 yaşını bitiren gençlerin %4'u yüksek okul mezunudur. Aynı oran Batı Avrupa ülkelerinde ortalama %10'a kadar çıkmaktadır. Bu durumda İsviçre'de yaşayan Türkîyeli göçmen çocuklarının %4'ten fazlasının yüksek okul eğitimi yapma şansı elde etmesi gerektir. Biz pek tahmin etmiyoruz ama yetkililer çıkıp ta bin gençten dört tanesinin bu şansı yaladığını söylesek çok sevineceğiz.

Sayısal veriler bize şu gerçeği açıklıyor: İsviçre'ye gelecek iş sahibi olan ve maddi durumlarını düzeltilebilen Türkîye'li göçmenler, çocuklarının daha iyi bir eğitim fırsatı elde etmeleri konusunda tamamen bir açmazla karşı karşıyadırlar. Bu olguyu salt Türkîyeli göçmenlerin tutumu ve gençlerin-çocukların bazar-sızlığı ile açıklamak zordur. Ailelerinin ınırlı olanaklarına rağmen Türkîye'de yaşayan 21 yaşındaki gençlerden en az dörtü yüksek eğitim düzeyine ulaşırken, daha iyi bir al ve üst yapıya sahip İsviçre'de neden bu mümkün olmuyor? sorunun kaynağını, Türkîyeli göçmen topluluğuna genelde Batı Avrupa'da biçilmiş olan rolde aramak gerekir. Batı Avrupa'nın en zor işlerini yapabilmeleri için iyi bir mesleğe ve yüksek öğrenime gerek yok...

İsviçre'de göçmen işçilerin çocukları eğitim-öğrenim hayatında fırsat eşitliğini yaratan nedenler bulunup ortaya çıkarılmalıdır. Çoğu zaman yabancı kültür ve dil yetersizliği ile açıklanıyor bu olgu. Acaba İsviçre'de doğup büyüyen, uyum sorunu olmayan, Almanca'yı çok iyi bilen yüzde bir kaç genç de mi yok? Toplumun belli bir kategorisini, medeniyet adına ve hergün eşitlik diye, gelmiş olduğu düzeyin de gerisinde tutmaya kimsenin hakkı olamazdır. Örneğin: İstatistiklere göre müzik ortaokullarında okuyan 152 öğrencinin 17'si yabancı. Bunlardan hiç birisi Türkîyeli göçmen çocuğu değil. Çok fazla tahille gerek yok; eğer okul yöneticileri istemsi olsalardı birkaç göçmen çocuğu müzige yönlendirilebilir. İsviçre'nin Türkîyelilerin müzige ihtiyacı olmayabilir. Ama Türkîyeli göçmenlerin de çağdaş bir müzikten haberdar olmaları hakları vardır.

Türkîye'li göçmen ailelerinin çocuklarının eğitimi konusunda fazla

duyarlı olmadıkları büyük oranda doğrudur. Ama bu aileler çocuklarını İsviçreli öğretmenlere teslim etmişlerdir. Öğretmenler, İsviçre'nin uzun vadeli ihtiyaçları kadar yabancı topluluğun geleceğini de düşünmek zorundadırlar. Diplomat-schule, Fachabteilung, Diplomabteilung der Kantonalen Hand-elsschule gibi iyi birer meslek kazandırıcı okullara devam eden 960 öğrenciden sadece 10'u yabancı-ışık %1 Türkîye'li göçmen çocuğudur. Halıbul, sıradan bir meslek eğitimi veren Sekundarschule'lerde Türkîye'li gençlerin oranı %20'den fazladır.

Türkîyeli topluluk açısından olaya baktıkça olursak, buna kaynaklık eden sebepleri şöyle sıralayabiliriz: Ana okullardan yeterli kadar yararlanmama, çocukları en kısa zamanda işe koymaya çalışma, Bilhassa kız çocuklarının ve işlerinde yardımcı (örneğin küçük çocuklara bakmak) olmaları için okullardan alınması, yabancı dil yetersizliği, ailelerinin bilgisizliği, çekingenlik vb. "Yurt-dışına yerleşmiş insanlarımızın bu gibi dar boğazları aşabilmeleri için yardıma ihtiyaçları vardır. Bu konularda bilgilendirmeleri, kısa vadeli çıkarlarını ve çağın gereklerine uymayan değer yargılarını bir kenara bırakmaları için eğitilmeleri, okullarla ilişkiler konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir." (Milliyet, 10 Ağustos 1991)

Yukarıdaki önerilere ek olarak, toplumun sorunlarının çözümü için zaman geçirmeden örgütlenmesi ve kurumlaşması gerekir diyoruz. Bu kurumlar, Türkîye'li göçmen kitle-sine bilinç taşıyacak, çocukların iyi bir eğitim görmesinin eve alınan bir videodan, bir kameradan, bir uydudan antenden çok daha önemli olduğunu anlatabilmelidir. Yatırım yapılacağına Türkîye'deki bilim adamı hangi şekildeki beton bloklara değil; çocukların geleceği için yapılmalıdır, diyebilmelidir.

Oran olarak kaynaklar: Bundesamt für Statistik, Basler Statistik der öffentlichen Schulen, Bundesamt für Ausländerfragen 1991 istatistikleri.

Başta 6. sayfa da Otuzuncu yılında göç olayı ve göçmen sorunları üzerine

diği şehirde ve ülkede, örneğin göçmenlerin eşit sosyal-siyasal statüye sahip olması için mücadele etmeyen bir devrimcinin sosyalizm konusunda, demokrasi konusunda indandırıncı olamaz.

Kendisini devrimci, sosyalist ve hatta komünist olarak tarif edenlerin iddialarıyla gerçek hayattaki durumları arasındaki çelişkiye işaret etmek için daha başka kıyaslamalar yapmak, başka örnekler vermek mümkündür. Ne var ki, buna gerek yoktur. Çünkü, Avrupa'daki Türkîye kökenli Devrimci-Demokratik Güçler, kendi durumları yakından bilmektedirler.

Bu durumun değişmesi gerektiği açıktır. Fakat, değişmesi gerek edince de bazı şeylerin değişmediği de bilinmektedir. Devrimci-Demokratik Güçler'in göçmenler sorunu alanında sergiledikleri görüntünün ortadan kalkması, bunun gerekliliğine inanmaların adım atması bagdirdir. Olgunun tanımından sorunların anlaşılmasına ve çözüm stratejilerinin oluşturulmasına yardımcı olacak teorik-akademik araştırmalardan Türkîyelileri eşit haklara talebi etrafında birleştirip örgütlemeye, göçmenlere ve sığınmacılara yönelik saldırı ve baskılara anında ve gerektiği şekillerde cevap vermeye kadar uzanan ve çeşitlenen adımlardır buradaki söz edilen.

Ve görüldüğü kadarıyla Devrimci-Demokratik Güçler potansiyeli, bu adımların atılmasına önderlik edecek unsurlara sahiptir. Bu unsurların hareketle geçmesi artık bir zorunluluk olmuştur.

Bu noktada karşımıza, atılacak adımların mahiyeti, hareketle geçilen ve daha sonra yapılacak işlerin

muhtevasının ne olacağı sorusu çıkmaktadır. Yani, yukarıda birkaç nokta altında topladığımız sorular yeniden gündeme gelmektedir. Böyle olunca bu sorulara yanıt vermek zorunlu hale gelmiştir.

Göçmen sorunları ve faaliyetleri kapsamında merkezi öneme sahip olduğunu belirttiğimiz sorulara, bizim cevaplarımız şöyle şunlardır:

1.) Türkîyeli göçmen kitlelerinin sorunlarına ve bunların çözüm şekillerine etnik perspektiften değil sınıfsal perspektiften bakılmalıdır.

Bu nokta oldukça önemlidir. Göçmen sorunlarıyla ilgili çalışma yapan bir çok kişi ve kuruluş, olguyu (Türkîyeli göçmenler), ulus kategorisine ait özelliklerle tanımlamakta, çözümünü de aynı yerde aramaktadır. Türkîyelilerin ulusla azınlık olduğu söylenmekte ve ulusla azınlık için geçerli olan çok zorlu önerilmektedir. (Federal Cumhuriyet, ulusal hak eşitliği vb. gibi). Geçen yıl büyük gürültüyle ortaya sürülen Vatandaş Girişimi, ya da şimdilerde moda olan lobicilik, etnik bakış açısı üzerine temellenen hareketlerdir. Sınıfsal, siyasal, ideolojik ayırım gözetmeksizin bütün Türk ve müslümanların birliğini savunanlar da ideolojik gıdalarını etnik bakış açısından almamaktadırlar. Böyleleri, göçmenlere ve yabancılar sorunları etrafında şekillenen çatışmayı, ezen ulus/ezilen ulus çatışması olarak görmektedirler.

Oysa, hem bilimsel/akademik araştırmalar, hem de gözlemler, Avrupa'daki Türkîyelilerin in ulusla azınlık olarak tanımlanabilmesi için gerekli ve uygun hiç bir veri sunmamaktadır. Etnik bakış açısından kurtulup sınıfsal perspektifle olaya baktığımızda şunu gözmekteyiz:

Göç olayı, kapitalizmin harekete geçirdiği bir ilişkidir. Bu ilişki sonucunda Türkîye'den yüzbinlerce işçi ve işçi ailesi Almanya ve Avrupa'ya göçmüş ve geldiği yerde zaten önceden varolan sınıfsal bölünmenin bir parçası olmuşlardır. Böylece, sınıfsal bölünme üzerine oturan, bu bölünmeye kendi özgüllüğüyle katılan bir toplumsal azınlık ortaya çıkmıştır. Sosyal konumu göçmen azınlık olarak şekillenen bu olgunun unsurları şüphesiz yerli topluma aynı kökene ait değildirler. Ancak, örneğin Türkîyelilerin in (ulusalcıların-sadece Türk ve müslüman kelimelerini kullanıyorlar) Avrupa kökenli olmayışları, onları Almanya'da ulusal azınlık yapmaya yetmemektedir; yermeye de, Türkîye kökenli olmanın yarattığı sorunlarla kapitalist üretim ilişkileri zemininde yürüyen üretim sürecinde işçi ve emekçi olarak yer alması onların ortaya çıkardığı sorunlar şüphesiz bir ve aynı şeyler değildir. Ancak bunlar, bizim özgüllüğümüzde bazen işçi geçmekle, bazen örtüşmektedir. Bazi hallerde ise birisi öne çıkmaktadır. Başka bir tanışel-ulusal-kültürel kökenden gelmiş olmak nedeniyle karşılaşılan sorunlar şüphesiz önemlidir. Ancak, **çalışan ve yönetilen** bir sınıfa mensup olmak yüzünden ortada varolan sorunlar da en az öteki kadar önemlidir.

2.) Göçmen azınlıklar için en uygun politika, onların göçmen azınlık oluşuyla ağırlıklı bir kesiminin işçi oluşunu birlikte kucaqlayan ve bu oluşlar nedeniyle yaşanan sorunları birbirlerine bağlı şekilde çözme-yi içeren bir politika'dır, böyle bir politika oluşturulmalıdır. Bu politika, toplumsal süreçlerin her bakımından ve tam bir şekilde demokratik-

leşmesini hedefleyen bir program/stratejinin parçası olmalıdır. Demokratikleşme ekseninde eşit sosyal-siyasal statü şeklinde formüle edebileceğimiz bir çözüm, mevcut durumda tek gerçekçi seçenektir.

Oluşturulacak politikalar, göçmen azınlıkların yerli topluma sosyal ve siyasal eşitliğini içermesinin yanısıra, egemenlik ilişkilerini ve egemen politikaları sorgulayıp karşısına almalarıdır. Ayrıca, anti-ırkçı, anti-kapitalist bir içeriğe sahip olabilmelidir. Oluşturulacak politikalar, burjuva demokrasilerinde ne kadar gerçekleştirilebilir, göçmenleri örgütleştirici ve katlımcı yapabilmeli; göçmenlerle yerli toplumu demokratik temellerde ve yatay bir şekilde kaynaştırabilmelidir. Yanısıra göçmen azınlığı, kendisiyle ve içinde yaşadığı topluma ilgili tüm konularda söz ve karar sahibi yapmayı hedeflemelidir.

3.) Türkîyelilerin Almanya'da toplumsal ve politik bir güç olabilmelerinin ve kendilerini devletlere dayatabilmelerinin yegane yolu, göçmenlerin ilericidir demokratik temellerde birleşip mücadeleye atılmasıdır. Göçmen mücadelesinin böyle bir sonuca ulaşabilmesi, öncelikle yerel düzeylerde, tabanda ve somut sorunlar etrafında Türkîyelilerin birleştirilmesine bağlıdır. Bu bağ-sınlanmadan yerel ve merkezî düzeylerde ya da Avrupa çapında politika yapmak olanaklı değildir. Resmi kurumların etkilemenin tek yolu lobicilik değildir; göçmenleri eşit haklara talebi ve demokratikleşme hedefi etrafında harekete geçirmek her bakımdan daha etkili olacak ve kalıcı sonuçlar yaratacaktır.

4.) Burada kadar söylenenlerin hayata geçirilmesi şüphesiz yeni kurum ve örgütlenmeleri gerekli kilmaktadır. Türkîye solunun Avru-

pa'da ve özellikle Almanya'da 70'lerden bu yana yarattığı çeşitli kurumlar Almanya'daki toplumsal sürecin demokratikleşmesi ve göçmen azınlıkların eşit haklara sahip olması mücadelesinin organları olmaktadır uzaktırlar. Bunlar esas olarak, Dayanışma Hareketi'nin, başka bir şekilde söylersek, Türkîye ile ilgili politik faaliyetlerin mekanizmaları olarak oluşmuşlardır ve bundan böyle işlevlerini bu olmalıdır.

Demokratikleşme ve Eşit Haklar Mücadelesi, kendine uygun araçlarla ihtiyaç duymaktadır. (Araçlar diyoruz, çünkü bu mücadele tek değil bir çok kuruma, demek, komite, kulüp, inisyatif vb. dayanmak durumundadır.) Bu ihtiyaç ancak yeni oluşumlarla karşılanabilir.

Bu oluşumlar, sürdürülecek mücadelelerin mahiyetine uygun yapılar olacaktırlar. İşleyiş ve örgüt itibarıyla Demokratik Kitle Örgütlenmesi özelliklerine sahip olacaktırlar. Ve doğaları ki bu yapılar, göçmenlerin ilericidir, demokrat ve devrimci (sosy-alist) unsurları, bunların gücünü, imkanı ve eylemini **yerli bir temelde** birleştirerek **Yeni Demokratik Göçmen Hareketi'nin kitleleşmesini** sağlayacaktır. Ve yine doğaldır ki, böyle bir mücadele ve örgütlenme, göçmenlerin in dinamik kesimlerini kucaqlaması halinde kalıcılaşabilecek; geniş göçmen kitlelerini örgütleyebildiği anda kuvvet olabilecektir.

Bu tür oluşumlar yaratılmadığı sürece, Türkîyeliler ve Türkîye kökenli ilericiler, demokrat ve devrimci akımlar, ne kendileriyle ilgili konu ve sorunlara müdahale edebilirler, ne de yaşadıkları toplumlardaki demokrasimücadelesine katkılabılır.

OSMANLIDAN- CUMHURİYETE İSLAM, LAİKLIK VE AYDINLANMA

Osmanlı tarihine bakışta yanlışlıklar

Osmanlı İmparatorluğu tarihi geçen en büyük ve en uzun ömürlü imparatorluklardan birisidir. Osmanlı İmparatorluğu aynı zamanda bir İslam imparatorluğu olarak da anılır. İslam devlet ilişkilerini ve laikliği incelerken O. İmparatorluğuna eğilmek ve bu nedenle öğretici ve gereklidir. Ayrıca söz konusu O. İmparatorluğu'nun bir anlamda yakın geçmişimizi yansıtır olması ve günümüz Türkiye'sinde laiklik-İslam vb. tartışmalarında sık sık gündeme gelmesi, imparatorlukta yaşanan din-devlet ilişkilerine eğilmeyi daha zorunlu ve anlamlı kılmaktadır.

Devlet-din ilişkileri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da İslam dininin işlevlerini kısaca incelemek bir Osmanlı tarihi-incelemesi yapmaya yarar. Biz esas olarak konunun bugünü ilgilendiren boyutlarını ve bazı yanlışlıklar üzerinde duracağız. Gerek İslam dininin devlet-siyaset bağlamındaki işlevinde gerekse bunun Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yapılmasında aldığı görünümlerin değerlendirilmesinde ortaya çıkan yanlış değerlendirmeler söz konusudur. Bu yanlış yaklaşımlar hem İslam'ı hem de O. İmparatorluğunun karakteristiklerini yanlış yorumlamaktadır. Bu yanlışlıklar değişik ideolojik-siyasal yaklaşımlar şeklinde günümüzde de hayli etkilidir. Bu yanlışlıklardan özellikle İkinci Cumhuriyet sonrası dönemde giderek şekillenip netleşmiş ve günümüzde de etkinliğini sürdürmektedir. Bu akımlardan birincisi giderek resmi ideolojik-siyasal kimlik de kazanan Kemalist yaklaşımdır. Diğerleri ise İslami yaklaşımlardan etkilenen siyasal planda DP-AP çizgisinde ifadesini bulan - yaklaşımdır. Her iki akımda tümüyle homojen bir yapılanma göstermediği gibi, salt ideolojik değil, toplumsal yapılanmada ve siyasal düzlemde ifadelerini bulan birer sosyal-siyasal kimlik taşırlar. Bu iki ana akımın Osmanlı'ya ve İslama bakışını yansıtan koşullardaki kendi ideolojik-siyasal sorunları tayıp etmiştir. Bu anlamda Kemalist akımın yaklaşımı kendi eylemini meşrulaştırma temelinde Osmanlı'nın tümüyle reddi üzerine otururken, ikinci ana akım Cumhuriyet sürecinde değişik özellikler sergilese de esas olarak muhalefet eylemini meşrulaştırma noktasında Osmanlı mirasına bir boyutuyla sahiplenir bir tutum içerisinde olmuştur. Doğal olarak bu iki ana ideolojik-siyasal yaklaşımın Osmanlıya bakışındaki farklılık din-devlet ve laiklik anlayışlarına da önemli ölçüde yansımıştır. Ancak hemen belirtmeliyiz ki, Cumhuriyet sürecinde bu yaklaşımlar toplumsal yapıdaki değişmeye sinifsal sürecin netleşmesine paralel olarak belli bir evrime uğramışlardır. Bu iki ana akımın dışında kalan ideolojik siyasal yaklaşımlarında esas olarak bu iki ana yaklaşımdan hayli etkilendikleri bir gerçektir. Özellikle sosyalist ideolojik-siyasal yaklaşımlar bu konuda uzun bir dönem Kemalist yaklaşımların gölgesinde kalmıştır. Diğer bir akım olan İslamci kesim ise daha çok ikinci ana akıma nirdi eklemi-

lenme süreçlerinden etkilenmiş ve uzun dönem kendi bağımsız ideolojik-siyasal söylemini doğrudan ortaya koymamıştır.

Bu durum sosyal yapılanmadaki köklü dönüşümlerin etkisiyle özellikle 60-70'li yıllarda kısmen değişmeye başlamıştır. Ancak bugün bile örneğin sol kesimin tarihsel sürecin değerlendirilmesinde Kemalist etkilerden sistematik olarak bütünüyle uzaklaştığını söyleyebilmek zordur. Kaldı ki bunu yapmaya çalışan bazı sol çevreler Kemalistim sorgulama adına ikinci ana akımları onaylayan ve onlarla ortak söylemleri paylaşmaya varan sonuçlara ulaşmışlardır. Bunun da sağlıklı bir tarih yaklaşımı olduğunu söyleyebilmek oldukça zordur. Osmanlı İmparatorluğu-Cumhuriyet ilişkisi oldukça önemlidir. Bu bağlantının değerlendirilmesi ve Cumhuriyet sürecinin sağlıklı bir yorumu bugün sol için çok daha zorunludur. Türkiye'nin yeni bir döneme açıldığı şu süreçte sosyalistler bu noktada sistematik olarak bir siyasal-ideolojik tutum ortaya koymak durumundadırlar. Bu İslam-laiklik konuları için de bir perspektif bir tutum olacaktır. Bu burada bu analıcı konunun bütününe yanıt vermek durumunda olmayacağız.

Ancak konumuz olan İslam-laiklik ilişkisi ister istemez söz konusu süreç ve tarihsel olgularla iç içelik gösterdiğinden yer yer konuyla bağlantıların ışığında bu tarihsel dönem bütününe değineceğiz. Yaklaşımımız daha çok bu konulardaki yanlışlımlara ve çarpıklıklara sağlıklı bir bakış açısıyla yanıt oluşturma şeklinde olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu 'klasik' bir şeriatıya din devleti değildir

Osmanlı devleti İslam dinine -bağlı Türkler'in kurduğu bir devlet olarak tanımlanmıştır. Devletin gerek bu özelliği gerekse de, fetihçi politikasının dinsel yanı İslami amaçlı olarak algılanması; Osmanlı İmparatorluğunun çoğu çevrelerce klasik bir İslam teokratik devleti olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu yaklaşımın hareket noktası bir başka yanlışsamanın; yani İslam devleti olmanın İslamı öngördüğü şeriat düzenlemelerinin devletin ve toplumun tüm yaşamına egemen olacağı anlayışıdır. Osmanlı devletine ilişkin çözümlemelerin başlıca yanlışlarından birisi budur. Bu noktaya kısaca açıklık getirmekte yarar vardır.

Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere uzun bir tarihsel süreçte hiç bir 'saf' İslam devleti; yani tüm siyasal-toplumsal yaşamın İslamın şeriat yasalarıyla belirlendiği bir devlet olmamıştır. Böylece bir durum olsa olsa Hz. Muhammed ve kısa süren sonraki dönem için söz konusu edilebilir. Ayrıca İslam dini ile devlet arasında sorgulanmaksızın kurulan mutlak birliklik koşulu da doğru değildir. Tarihte halkın çoğu müslümanlığı benimsemiş halde kurulmuş-varolmuş İslam esaslarına -bağlı olmayan devlet örnekleri olduğu gibi; dünyanın çeşitli yörelerinde saltanatı ya da iktidarı Halifesi

olmayan kalabalık müslüman toplulukları da devlet olarak örgütlenmeden varolabilmişlerdir. Özellikle bu durum Orta Asya ve Uzakdoğu ülkelerinde uzunca bir dönem değişik biçimlenmelerle gözlemlenebilecek bir durumdur. (Bu konuda bkz. Niyazi Berkes, Teokrasive laiklik)

Osmanlı İmparatorluğu çok milliyetli, çok dinsel bir coğrafyaya yayılmış bir devlettir. İmparatorluğun üzerinde yükseldiği bu çok çeşitlilik gösteren toplumsal yapı dikkate alındığında, böylece bir coğrafyada 'saf' şeriat hükümlerine dayalı siyasal toplumsal bir düzenlemenin yürütülemeyeceği açıktır. Ancak bundan daha önemlisi, Osmanlı İmparatorluğunun siyasal örgütlenmesini tayin eden toprak düzeni bir anlamda üretimi düzenidir. Osmanlı'nın gelecekteki siyasal yapılanmasını biçimlendiren olgu İslam yasaları değil 'miri toprak' düzenidir. Bu düzende de devlet, Osmanlı için bir 'mülk'tür. Osmanlı padişahlarında iktidarı kaynağı gelenekselleştirilen Osmanlılıktır. Osmanlı sultanları siyasal iktidarı doğrudan tanıyaya bağlamak durumunda olmamışlardır. Hilafetin Osmanlı'ya geçmesinden sonra da sultan kimliği ya da Osmanlılık hep hilafetin kutsanmasından önce gelmiştir. Bu durum iktidarı kaynağını ve yasal düzenlemesini tanıyaya bırakan İslam dini açısından O. İmparatorluğu'nda açık bir farklılaşma olarak gözlemlenmek durumundadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunda siyasal-toplumsal yaşamın düzenlenmesinde şeriat yasaları uygulanmakla birlikte kuruluşun yıkılışı kadar önemli bir yadsınanacak kaynağı geleceklere dayayan düzenlemeler de yer almıştır. Önemli başka bir nokta da şeriat yasalarının değişmez kuralı olarak düzenlenmesinden çok, Osmanlı iktidarının ve toplumsal yapılanmasının ıyrtıya çıkmasına göre düzenlenip yorumlandığı ve bu noktada da siyasal iktidarı kesin bir yetki sahibi olduğudur. Konunun bu önemli boyutunu daha da aydınlatmak açısından burada konuyu derinlemesine incelemiş Çetin Özek'in bazı vurgularına yer verelim:

"Bu açıdandır ki, Osmanlı şanı ilkesine dayanan siyasal iktidar düzeni 'dinselliği' den çok 'geleneksellik' den söz açılabilir. 'nizam-ı alemin değişmezliği' Osmanlı siyasal iktidar kuramının 'geleneksel' niteliğini belirleyen devlet dinsel bir olgu olarak görülmemiştir; ama İslam dinini ve hukukunu koruyan devlet olduğu öne sürülerek, devlet düzeninin yasalığı sağlanmak istenmiştir. Bu açıdandır ki, sultan iktidarının tanrısız geçerliliği sağlanacak, bir 'takdis' söz konusu olmadığı gibi, 'feodallerin' sultan iktidarını kabul etmeleri gibi bir kural da yoktur. Sultan iktidarı gücünü bir başka iktidardan almamakta, kendiliğinden bir iktidar olarak, bütün öteki iktidarlara egemenliği altına alan kapsamlı bir iktidar olarak belirmektedir."

Çetin Özek bu siyasal örgütlenme yapısının klasik İslam devleti şemalarına uygun olmadığını belirttikten sonra da uygulamaya açısından şu türdenlemeleri derinleştirmektedir:

a) İslama yasama salt tanrıya ait kabul edilirken, Osmanlı sultanları bu yetkiye sahip çıkmışlar ve yasalar yapmışlardır.

b) Örfi hukuk, özel hukuk alanında da etkili olabilmis; İslam kurallarına aykırı olarak, faiz, toprak hukuku, narh konularında sultan kuralları koymuştur.

c) Despotik-merkeziyetçi Osmanlı siyasal iktidarı devlet işleriyle, din işlerini birbirinden ayırmış, şeyhülislamlar, hükümet işleri ve 'ser-i maslahattan' sayılmadığı için bu konuda 'fetva' vermekten kaçınmışlardır."

Çetin Özek ayrıca Osmanlı siyasal iktidarının resmi dinsel görüşler dışındaki dinsel görüşlerin yaygınlaşmasına olanak vermemiş, bizzat medreseler eliyle siyasal erkin yönetimi doğrudan doğruya resmi din politikaları üretmesini, sultanların koydukları yasaların ölümünden sonra ancak, yeni sultanların benimsemesi dahilinde yürürlükte kalması kuralının da klasik İslam devleti şemalarıyla uyumlayacağını belirttikten sonra konuyu şöyle bağlamaktadır:

"... Osmanlı'da birleştirici öge, Osmanlılık olmaması; mistik bir bir anlama bürünen 'Osmanlı şanı' anlayışı güçlü ve kapsayıcı despotik iktidarı yarattığı 'kerim devlet' kavramı devletin kaynaştırıcı kuramını oluşturmuştur. (Çetin Özek Devlet ve Din syf. 656-657)

Yukarıda da özetlemeye çalıştığımız gibi konunun analitik noktası somut koşulların analizinden uzak soyut kuramsal önerilerle yola çıkılmasıdır. Oysa toplumsal yaşama ne derece nüfuz ederse etsin daha ötesi ne derece kimlik haline gelirse gelsin, bir din söz konusu olan, İslam gibi kapsayıcı bir dinde olsa, son tahlilde toplumsal yaşamın kendi gerçekleri örgütlenmesi ve siyasal düzenlemeye de belirleyici oluyor. Söz konusu olan çağ dinlerin başlıca ideolojisi kimliği taşıdığı ve önemli bir kültürel boyuta büründüğü dönem olsa da din ancak bu siyasal-toplumsal örgütlenmenin hamurunda önemli bir mozaik bir parlatıcı olmak işlevinin ötesine bir belirleyiciliğe geçmiyor. Osmanlı İmparatorluğu da bu gerçeklerin kapsamı dışında değerlendirilemez. Osmanlı İmparatorluğunun toplumsal ve siyasal yapılanmasında İslam motifinin elbetteki önemli bir yeri vardır. Ancak İmparatorluk esas olarak üretim sisteminin gerçekleri, tarihsel-geleneksel birimler içinde bir siyasal-toplumsal kurulumlaşma oluşturmıştır. İslam yasaları da bu sistemin önemli bir parçası düzenleyicisi olmuştur. Bu gerçekler gözden kaçırılmamalıdır. Son olarak konunun bu önemli boyutuna parmak basan Ahmet İnsel'in yorumuna yer vererek konunun bu boyutunu kapatalım:

"Gelenek olarak teokratik devlet, Osmanlı iktidarının sadece bir boyutu durumundadır. Çeşitli kâğıtlara girebilen ve çeşitli anlamlar ifade edebilen dinin resmi içeriği sultanın veya devletin içt kademelerinin "siyasal durum mu-

hakemleri" sonucunda belirlenir. 18. yüzyıl sonlarına kadar kullanılsa bile halifelik makamını şahsında toplayan sultan, dinin dünyavi işlere müdahalesinde son söz sahibidir... Osmanlı siyasal felsefesinin, iç mantığında neredeyse, tek bir mülkiyet söz konusudur. Bu da devletin temelini oluşturmıştır. Devlet mülk'tür. Osmanlı'daki mülk kavramı bugünkü anlamından çok daha geniş olarak "yürütme, dünyavi otorite ve tasarruf hakkı" anlamına gelir. Devlet ya da mülk fethedilen mekan üzerinde vergi toplama hakkıyla kurulmuştur. (Türkiye Toplumunun Buna-

lımı A. İnsel syf. 30, 34)

Osmanlı İmparatorluğu ve İslama ilişkin yanlış değerlendirmeler yukarıda belirtilen başlangıç noktasında kalmaz. Konunun can alıcı noktası gözden kaçırılınca İslam dininin Osmanlı İmparatorluğu'daki işlevleri ve yapılması da doğal olarak yanlış değerlendirilir. Şimdi kısaca bunlara değinmek durumundayız.

İslam dininin işlevi zaman ve koşullara bağlı olarak değişip çeşitlenmiştir.

Osmanlı devleti statik bir İslam devleti olarak algılanırsa İslamın -toplumsal ve siyasal yapılanmadaki yeri şeriat olarak algılanır. Oysaki Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam dini gerek siyasal iktidar bağlamında gerekse toplumsal yapılanma katında değişik konjonktürel yer ve dış koşullara bağlı olarak süreç içerisinde değişik ve çeşitli işlevler üstlenmiştir. Osmanlı'da İslam dininin ve şeriat yasalarının en önemli işlevi mevcut üretim-paılaşım düzeni ve bunun üzerine bina edilmiş olan siyasal organizasyonu dengeli ve kararlı kılmak, sistemin düzenliliğini sağlamaktır. Şeriat hukuku, gelenekselleşmiş hukukla birlikte her şeyden önce sistemin sürekliliğini sağlama ve ona meşruluk kazandırma bir işlev üstlenmiştir. Bu noktayı Gencay Şeylan şöyle özetlemektedir: "Osmanlı için rasyonel olan husus tüm sistemi kararlı halde tutmak ve böylece artı ürüne el koymayı maksimize edebilmektir. Bunun için Osmanlı sistemi şeriat artı yerel örfi hukuk düzenlemesi içinde yürümüştür" (Gencay Şeylan İslamiyet ve siyasal syf. 42) Bu temel işlev İmparatorluğun bir başka temel işlevi İmparatorluğun bir başka temel karakteristiği olan "fetih" siyasalinde de temel bir rol oynamıştır. Fetih siyaseti Osmanlı sisteminin belirgin bir unsurdur. Bu politika İslamın cihat söylemiyle meşrulaştırılarak yürütülmüştür. Ancak dikkatli çeken olgu cihat olarak gösterilen fetihlerle ile geçirilen bölge halklarının müslümanlaştırılması gibi bir cabaya gidilmediği, bu bölgelerin kendi başı ve yerel yaşamlarında serbest bırakılıp sadece ver-

gilelendirildikleridir. Bu durumda sistemin bekasını ve işlerliğini öncelikle ortaya koymakla civat söyleminin sadece meşrulaştırıcı bir işlevi olduğuna açıklanmaktadır.

Özellikle imparatorluğun kuruluş ve gelişme dönemlerinde, müslümanlığın geliştirilmesi ve korunması gibi bir söylem imparatorluğun sistemini kurup benimsenmekle önemli bir rol oynamıştır. Bu söylem siyasal iktidarla müslümanlığı benimseyen geniş topluluk açısından devletin otoritesini meşrulaştırıcı bir köprü görevi görmüştür.

İlginç bir nokta da islam dininin ve şeriat sisteminin bir yönüyle, otoritesini soyut bir osmanlılık olan sultanın ve Osmanlı yönetiminin sınır tanımaz despotik yönetimini sürdüren bir işlev görmesidir. Dinsel yasaların bu işlevi reaya devleti "kerim devlet" olarak sunulan olgusunun kaynağını açıklamaktadır.

Osmanlı imparatorluğu'nda önemli konjonktürel değişimler ve esas olarak ekonomik-sistemin bozulma sürecine girmesi islamın konum ve işlevinde de değişikliklere yol açmıştır.

Özellikle ekonomik bozulma sürecine bağlı olarak Osmanlı devletinin yapılanması ve politikasındaki islami motiflerin daha da belirginleştiğini gözlemek mümkündür. Bu durum devletin iç ve dış politikasına yansımaları vardır.

İç politikada bunun ilk verilerini Kanuni Sultan Süleyman zamanında gözlemek mümkündür. Günümüzde bile gericiğin simgesi olarak alınıp tanınan Şeyhülislam Ebu Suat Efendi'nin yayınladığı fetvalar devletin resmi kati sünnet şeriat perspektifini ortaya koymaktadır. Bu fetvalarda şeri katkılı devlet politikasında daha etkili duruma gelirken islamın resmi olmayan yorum ve biçimlerini, farklı mezheplere karşı da kati bir hoşgörüslüğü sergilemektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta tarihsel konjonktür ve nesnel koşullardır. Söz konusu olan konjonktür. Osmanlı ekonomik sistemindeki bozulmanın ilk hissedilmeye başladığı ve İran'la rekabetin kızıştığı dönemdir. Bu süreç aynı zamanda batıda kapitalizmin şafağıdır. Dolayısıyla Ebu Suat Efendi ve şeriatın kati fetvası islamın tutucu gerici karakterlerinin bir ürünü olmaktadır çok sistemin bozulmasının bir simgesi olarak algılanmalıdır. Yaklaşım bu olursa Osmanlı imparatorluğunda değişik süreçlerde birbiriyle çelişen olay ve olgular kendi manlığı içinde anlaşılır ve kavranabilir. Elbetteki şeriatın ve islamın kendisi de sistemin değişik zamanlardaki esnek ya da kati yorumlarına olanaak sağlayan bir yapılanmaya sahiptir. Bu gerçeği de yadsınamak gerekir.

Sistemin bozulması ne anlama gelmektedir ve iş yapılıncada ne gibi sonuçlara yol açmıştır? Bu çok uzun ve kapsamlı bir konudur. Biz kendimizi islamın işlevi ile sınırladığımızdan bu konuya girmeyeceğiz. Sadece ileri bölümlerde konunun özellikle iç mücadele ve mezhap ayrışıklığı boyutunun nereden kaynaklandığına ilişkin yönüne değineceğiz.

Sistemdeki bozulma ve gerileme batıda kapitalizmin yükselişine paralel bir gelişme göstermiştir. Bu durumda dış politikada islamın artan bir oranda kullanılmasına yol açmıştır. Bunun en tipik göstergelerinden birisi Osmanlı sultanlarının halifeliği ünvanını özel bir vurguyla kullanmaya yönelmeleri ve giderekte özellikle 2. Abdulhamit döneminde devletin islamı doğrudan Osmanlı'nın bekasını sağlamak için hristiyan batıya karşı karşı müslüman topluluklar üzerinde bir nüfuz işleviyle kullanılmasıdır. Bu durumu Ahmet İnel şöyle saptıyor:

Osmanlı padişahı, egemenliğinin zirve noktalarında yani 17. yüzyıl sonuna kadar otoritesini meşrulaştırmak için halifeliği kullanmaya gerek duymaz. Osmanlı denetiminden çıkan Kırım Hanlığı üzerinde manevi bir otorite muhafaza edilmek için, ilk defa uluslararası planda açıkça kullanılan hilafet, ancak 19. yüzyılda ve özellikle Abdulhamit tarafından ayrılıkçılığın, ulusçu-hristiyanlara karşı imparatorluğun bekasını sağlayacak siyasetin aracı olarak yaygın bir biçimde kullanılır. (Ahmet İnel Türkiye Toplumunun Bunalımı, s.34)

Bu gerçeklerin ışığında çıkarılması gereken sonuç Osmanlı'da islamın toplumsal üretim ilişkileri ve sistemin sürekliliği ile eklemlendiği-

dir. Bu nedenle Osmanlı deyince Ebu Suat fetvalarıyla simgelenen bir şeriatçılığın algılayıcı klasik şeriat devleti teorileri üretmekte, sistemin manlığını gereği olan farklı dinden olan insanları topluca müslümanlaştırmamayı ya da farklı dinlere varlık hakkı tanımayı, daha ötesi devlet görevi üstlenebilmelerini görüp laik Osmanlı devleti yaklaşımını sergilemekte nesnel gerçeğe uygun düşmeyen yanlışlamalar ve çarpıtmalarla dolu yaklaşımlardır. Osmanlı devleti elbetteki son tahlilde teokratik bir devlettir ve islamı bir kimlik taşımaktadır. Ama islam Osmanlı ekonomik-siyasal sistemine göre biçimlenmiş ve bu işlev zamanla ve olgulara göre değişip şekillenmiştir. Yoksa Osmanlı ekonomik-siyasal sistemi islamın devlet-toplum şemalarının göre şekillenmiş değildir.

Osmanlı devleti ve islam ilişkileri konusunda konusunda özellikle batılı araştırmacı ve tarihçilerde görülen ve kimi bilim adamlarımız da oldukça etkileyen bir noktada da buradadır. İnelim.

Osmanlı imparatorluğu'nun tutucu-despotik karakterinin kaynağı islam değildir!

Osmanlı imparatorluğu'nun tutucu, değişmeyi yadsıyan, statü-kocu yapılanmasının ve çoğu kez hiç bir kural tanımayan despotik niteliğinin kaynağını islam dininde ve Osmanlı'da uygulanan şeriat hukukunda arayan tarihçiler hiç de az değildir. İslam dininin bütüncül ve değişmeye kapalı niteliği bir doğma gibi kabullenilen ve soyut bir islami devlet ve hukuk şeması tasavvuruna hareket eden bu çevreler Osmanlı sisteminde de bu soyut islami devlet şeması içerisine yerleştirerek açıklamaya çalışıyorlar.

Doğal olarak çift yönlü bir çarpıklık ortaya çıkıyor. Birincisi böyle soyut bir islami devlet şeması somutta hiç yaşanmadığı halde varmış gibi sunuluyor. İkincisi ise Osmanlı sistemi kendi sosyo-ekonomik gerçekliği ile açıklanmadan, çarpıtılıyor. Oysa ki; yukarıda da değindiğimiz gibi Osmanlı sistemin esas olarak mülki toprak düzeni vergilendirme üzerine kurulumuş ve bu düzenin sürekliliğinin sağlanması Osmanlı iktidarı için varlık sorunu olarak algılanmıştır. Bu sistemin kendisini aksamakla koşuluyla sistem içerisinde her cemaatin, milliyetin, din grubunun varlığı Osmanlı tarafından kabul edilip, hoş karşılanmıştır. Osmanlılık tüm bu farklı cemaat din ve milliyet gruplarının birlik alanı, simgesi olarak sunulmuştur. Sistemin devamlılığı ve istikrarı için bu zorunluluk olmuştur. Aynı kendisinin bir sistemin sürekliliği, yani kendisinin yeniden üretimini engelleyecek her türden gelişmeye karşı potansiyel bir durumda dahi olsa son derece acımasız despotik bir tutum sergilemiştir. Osmanlı imparatorluğunun despotik, tutucu karakterinin islam dininden kaynaklanmadığını, kendi sosyo-ekonomik sisteminin bir ürünü olduğunu belirten Çetin Özek bu konudaki yanlış görüşleri eleştirirken şöyle yazıyor:

"Osmanlı üretim düzeni içinde reaya" ile varlıklar arasında kurulumuş denginin sürdürülmesi, tutucu ve despotik bir yapıyı zorunlu kılmıştır. Toprak düzenini değişmez bir biçimde sürdürme eğilimindeki merkez yönetim, reaya'yı böyle sömürmeye karşı korumaya yönelip "kerim devlet" niteliğini ancak despotik yapı içinde gerçekleştirebilmiştir. Despotik devlet niteliği dinsel gereklerin, teokratik olduğu varsayılan siyasal iktidar biçimlenmesinin sonucu olmaması, dinsel kurallar, despotik yönetimin keyfi yönetim biçimini bir ölçüde engelleylebilmiştir." (Çetin Özek Devlet ve Dinsy, s.369)

Osmanlı'nın despotik yönetimini yorumlarla islama bağlama anlayışını ortaya koyduktan sonra bir başkanı nokta üzerinde durulur.

Osmanlı imparatorluğu'nun kapitalist gelişme sürecine kendi iç dinamizmi ile girmesi olmasının nedeni islam dini değildir.

Osmanlı imparatorluğu'nun kendi iç dinamizmi ile neden kapitalizme yönelemediğinin sorusu çok tartışılan bir konudur. Bu konuda oldukça farklı görüş ve değerlendirmeler vardır. Bizim doğrudan konumuza oluşturduğumuz için bu ilginç ve önemli sorun üzerinde durmayaca-

ğız. Ancak konumuzla doğrudan bağlantılı olduğu için bu konudaki tartışmaların bir boyutunu ele alıp kısaca değerlendireceğiz. Osmanlı imparatorluğu'nun kapitalist gelişme sürecine yönelmesinin açıklayan bazı tarihçiler, Osmanlı imparatorluğunda egemen din olan islam ve şeriat düzenini de bu gelişimi engelleyen nedenler arasında saymaktadırlar. "Osmanlı gelişip sanayi devrimini gerçekleştirememiştir, çünkü islam devlettir." Aslında söylemek istenen en özet ifadeyle budur. Bu düşünce, yazı dizimizin 2. bölümünde üzerinde durduğumuz hristiyanlık dinini ilerici gelişme dinamikleriyle ödeşleştirilen islamı ise bunları içermeyen "tutucu" bir din olarak gören anlayışın bir ürünüdür. Burada bu düşüncenin yanlışlığı üzerinde yeniden durmayacağız. Konunun O. imparatorluğu'na uyarlanarak sunulmasına ilişkin ise bazı temel olgular vurgulanmakla yetineceğiz.

Osmanlı imparatorluğu'nun sanayi devrimini gerçekleştirememesini islam dini ile açıklayan yorumlar yanlış ve gerçek dışıdır. Bu konuyu Türkiye'nin Düzeni adlı kitabında tartışan D. Avcıoğlu bu noktada ileri sürülen tezleri Maxime Rodinson'da da dayanarak reddetmektedir. D. Avcıoğlu uzun bir dipnotta ele aldığı bu konuyu şöyle özetlemiştir:

"Müslümanlığın kapitalizme geçişi engellediği bugün de bir çok Türk ve Batılı yazar tarafından ileri sürülmektedir. Konuyu derinlemesine inceleyen Maxime Rodinson, bu iddaiyi kesinlikle reddetmektedir. (islamiyet ve kapitalizm Maxime Rodinson) Müslümanlık, ticaretin gelişmesine, teknik ve bilimsel ilerlemeye, faizcilik, özel mülkiyete engel olmamıştır. Buna karşılık, Batı'da kilise, tam bir ortaçağ bağnazlığı içinde, teknik ve bilimsel ilerlemeye karşı çıkmış, ticaret ve bankacılığın gelişmesini engellemeye ve eski düzeni sürdürmeye çalışmıştır. Buna rağmen kapitalizmin zafiri önlenemmiştir. (bkz. Maxime Rodinson İslamiyet ve kapitalizm)

Türkiye'de din ileride göreceğimiz üzere, ekonomik çöküntüden sonra, bozuk düzeni sürdürmek isteyen tutucu güçler elinde, gelişmeye karşı çıkmıştır. Bugün de mevcut düzenden çıkarı sağlayan sınıf ve tabakalar, halkın uyanışını engellemek için, dini bir silah olarak kullanmaktadır. Fakat Osmanlı devletinin yükseliş döneminde böyle bir durum olmamıştır. D. Avcıoğlu T. Düzeni, s.149-dipnot)

Bu genel yaklaşımı vurguladıktan sonra, sorunun Osmanlı imparatorluğu açısından özgül olan yönü üzerinde şu yönüyle durulur.

Osmanlı imparatorluğu kendi iç dinamizmi ile kapitalizme ulaşabilir miydi? Ancak bütün tartışmacılar açısından Osmanlı toplum sisteminin bu süreçteki rolü önemlidir. Osmanlı devletinin toprak düzeninin ve merkez-despotik yapılanmasının kapitalistleşme süreci açısından tartışım problemlere yol açtığı tüm tartışmacıların şöyle ya da böyle kabul ettikleri bir olgudur. kimisi en ileri uçta bu sistemin kapitalizmi tümüyle engellediğini ileri sürerken, kimisi kapitalist dinamiklerin gelişmesini geciktiriyor, yavaşlatıyor belirtmektedir. Biz yukarıda da despotik yapılanmanın kaynağını islam olmağı üzerinde durmuştuk. Dolayısıyla Osmanlı'nın kapitalistleşip kapitalistleşmemesi sorunu özellikle mevcut sistemin yapılıncası ve dinamikleriyle ilgili bir tartışma-inceleme olmak durumundadır. Bu noktada öncelliği açtıkta ya da örtlü "islam devleti" şemalarıyla islam dinine taniyan -yaklaşımların sağlığı sonuçlar üretmesimümkündür.

Osmanlı imparatorluğu'nun kapitalist gelişme sürecine girmemesinin, yada bu sürecin kesintiye uğramasının nedenleri o günün -dünya konjonktüründe sistemin kendi yapılanmasında aranmalıdır. İslam dini ve şeriat düzeninin bu noktadaki rolü Osmanlı sosyo-ekonomik-siyasal yapılıncasına eklemlenip onu meşrulaştırması onun bir motif haline gelmesinden ötürerlanmalıdır.

Ancak burada şu noktanın da altını çizmek gerekir. Osmanlı yapılanmasında islam gerek toplumsal ilişkiler zemininde gerekse sistemin bütünüyle salt sisteme eklemlenip, meşruiyet sağlayan ediliğin bir olgu değildir. Aksine sistemin harına katılan onun yapılanmasına nüfuz eden giderek onun parçası haline gelen, bu olgudur. O nedenle Osmanlı imparatorluğunda islam dinini sıradan bir üst yapı ögesi olarak algi-

lamaktan öte sistemin kuruluş ve işleyişinde bütüncü bir iç dokü malzemesi ve kimliğine de sahip olduğunun kavramak gerekir. Osmanlı sisteminin islamdan soyutlanarak incelemek mümkün değildir. Özellikle ekonomik bozulma sürecine ve dış konjonktürel gelişmelere bağlı olarak islamın O. imparatorluğunda yapılanmasındaki işlevi ve rolü oldukça önem kazanmıştır. Bu rolün tutucu bir rol olduğu söylenebilir. Ama islamın tutucu bir işleviye yönelmesi, islamın kendisinin değil, sistemin kendini koruma yada egemenlerin sistemin koruma kaygı ve çıkarlarıyla ilgili bir konudur. Özellikle 19. yüzyıllarda nefesmeye başlayan süreç bu konuda oldukça ilginç, çelişkili bir tablo ortaya koymuştur. Sistemin bati kapitalizmi karşındaki tepkisi ve sistem içi güçlere yaklaşımı bu yüzyıldan sonra günümüze kadar uzanan ideolojik, siyasal etkileri olan sonuçlar ve sorunlar üretmiştir. Şimdi konumuz açısından günümüzde de yakından etkileyen bu süreçte islamın işlevi üzerinde durulur. Bu noktada Ç. Özek'in anlatımları oldukça öğretici yönler taşıyor.

"Ekonomik durumun bozulması, toprak düzeninin çözümlenmesi sonuçlarına, bu türden bir toprak düzeni de bozulmuş ve çözülmüştür. Siyasal iktidar düzenindeki bozulma ve çözülme, merkezi-despotik yönetimin güçsüzlüğüne, giderek bölünmesi anlamına gelmiştir. Birbirine ilintili siyasal ve ekonomik yapı bozulması çerçevesinde, Osmanlı ekonomik ve siyasal görkemliliğini yitirdiği Osmanlı insanı da giderek "ümme bütünü" içerisinde kendine güvene aramış ve şeriatı aramıştır. Yüzyıllar, Osmanlı'nın geleneksel ekonomik yapı siyasal iktidar düzeni dengesindeki bozulmanın yarattığı sorunları, yoksulluğu tükenmişliği, dinsel kurallara aykırılığın ürünü olarak yorumlamış, çareyi ümmetçiliğe sığınmış, şeriatın uygulanmasını istemekte bulmuştur. Böylece ekonomik tepki, dinsel görüntü altında belirlenen, ekonomik bozulmanın yarattığı yeni sınıflar da egemenliklerini oluşturabilmek açısından dinsel öğeleri kullanmışlardır. (Çetin Özek Devlet ve Dinsy, s.658)

Bu gelişim süreci ile günümüze kadar etkili ve tartışması süren yeni bir sayfanın açıldığı herkesin kabul ettiği bir olgudur. Artık gündemde ıslahat hareketleri, Tanzimat Fermanı, Merufiyet İlanı var. Bu olgular aynı zamanda siyasal-ideolojik kutuplaşmaların kaynağı olacaktır. Kimine göre "çığdaşlaşma" eylemleri olarak anlatacak, kimi için "batıllaşma" hareketleri olarak nitelenecek olan bu hareketler bir başka bakış açısından "sömürgeleşme" süreci ya da daha başka bir yorumla uzlaşma olarak görülüp gösterilecektir. Bu tarihsel olgular dizisi nasıl oluyor da bu kadar zıt karakterlerle yorumlanabilsin? Aslında sorunun can alıcı noktası da buradadır. Eylem yorumlarının her birisi için güçlü yada zayıf dayanak noktalarını bu tarihsel süreçte bulmak mümkündür. Sorun da işte buradan kaynaklanmaktadır. Söz konusu olan tam anlamıyla bir zıtlar, çelişkiler yumağıdır; yani tam bir paradokstur. Bu paradoksun çözümü için anlaşılır kılınması zorunludur. Bunu yaparken söz konusu tarihsel sürecin kendi nesnellüğünde kapitalizm olgusu ve onun karakteri anahtar bir role sahiptir. Cumhuriyet'e kadar uzanan bu tarihsel süreci çözümleme çabasına biz bu noktadan başlayacağız.

Osmanlı imparatorluğu kapitalizmesolarak dışsal bir olgu olarak tanımlanmıştır.

Osmanlı imparatorluğu'nun mevcut ekonomik düzeni ve sistemin merkeziyetçi-despotik karakteri batıyla zamana karşı sayılabilecek bir süreçte kapitalist ilişkilerin boy vermesine olanak vermiştir. Batıda gelişen kapitalizm özellikle manifaktür dönemi aşp sanayi devrimini gerçekleştirdikten sonra, yöresel yada bölgesel bir olgu olmaktadır hızla evrensel bir boyut kazanmaya yönelmiştir. Bu gelişme ve evrensellik karakteri kapitalizmin doğasına uygundur. Osmanlı imparatorluğu bu kapitalist gelişme ile dışsal bir olgu olarak karşılaşılmıştır. Kapitalizm O. imparatorluğu'nun ekonomik-sosyal-siyasal yaşamına nüfuz ettikçe, imparatorluğun karmaşık özgünlükler taşıyan yapı-

lanmasının etki ve yönelimleri bir o kadar karmaşıklaşmış paradokslarla dolu bir süreç yaşanmaya başlamıştır. Kapitalizmin dışsal bir olgu olarak gelişmesi Osmanlı toplumuna doğal evrimini kesintiye uğratan, onu kendi mecrasından koparıp sapıran bir gelişmedir. Bunun iş çok karmaşık sonuçlara yol açmaması düşünülemez. Osmanlı imparatorluğu'nun çok uluslu yapısı ve merkezi-despotik sistemi de gözönünde bulundurulduğunda bu gelişmelerin yarattığı sonuçların çapının ve karmaşıklığının daha da arttığı anlaşılabilmektedir.

Laikleşme sürecinin karakteristik özelliklerini kapitalist gelişmenin niteliğiyle yakından bağlantılı olduğunu yazı dizimizin 2. bölümünde incelemişti. Bu genel perspektifi burada bir kez daha tekrar etmeyeceğiz. Ancak Osmanlı imparatorluğu'nun son yüzyılda yaşanan olguları bu perspektif ışığında inceleyerek yaşanan süreci çözümlemeye çalışacağız.

Osmanlı imparatorluğu'nun kendi doğal evrimini aşayarak -toplumaltısında güçlü bir burjuva sınıfı üretememiş olması ekonomik-sosyal planda olduğu kadar politik-ideolojik-kültürel alanlarda da etkili ve karmaşık sorunlara yol açmıştır. Bu durum herşeyden önce şu anlamla gelmektedir. Burjuvazi herşeyden önce yeni bir ekonomik güçtür. Ancak sadece ekonomik güç değildir aynı zamanda feodalizmin yada kapitalizm öncesi sosyal-kültürel değerlerine ve esas olarak dinsel motiflerle donanmış felsefi-ideolojik yaklaşımlarına karşı sancılı ama -köklü bir başkaldırıdır. Bir anlamda tepeden tırnağa toplumun yeniden yapılanması olayı bağlamında kapitalist süreci ve burjuvaziyi algılamak gerekir. Burjuvazi yalnızca eskiyi çözmek, yıkmakla kalmamış ekonomik ilişkilerine tabi olarak sosyal-kültürel-ideolojik her alanda eskinin yerine yeni değer ve normları zaman içinde geliştirmiş eskiden kalanları da yeni anlam ve işlevlerle yenile eklemlendirmiştir. Dinin bu noktadaki işlevi de yeniden şekillenmiştir.

Osmanlı'da böyle bir sınıfın yükselmesiyle kapitalizmin dışsal bir olgu olarak sisteme nüfuz etmesi bir çok düzlemde doğal evrime uygun olmayan çarpık sancılı gelişmelere yol açmıştır.

Kapitalist gelişmeye karşı ilk tepkiler esas olarak Osmanlı siyasal iktidarından yani devlettenden gelmiştir. Devletin varlığı ve sürekliliğinin kendi varlığına ödeş klan Osmanlı padişahı ve egemenleri devletin ekonomik düzeninin bozulmasına çare olarak "batının" yani gelişen kapitalizmin kurun ve organizasyonlarını Osmanlı yapılanmasına eklemlenmeye ve böylece devletin sürekliliğini sağlama çabasına yönelmişlerdir. Bu durum hem siyasal iktidar katında yani egemenler arasında hem de toplum katında yeni sorunlar üretti.

Osmanlı iktidarında bu gelişme, siyasal iktidardan geleneksel kanadını temsil eden ulama ve geleneksel kurumlar ile, kapitalist batıya uyum sağlayarak devleti yapılanmasını bu doğrultuda düzenlemeye amaçlayan yeni brokrasi kanadı ve yeni kurumlar arasında bir mücadele başlamıştır. Bu mücadele modern tarihsel süreçte sınıfsal karşılığı pek olmayan bir iktidar-muhalefet kavgasıdır. Doğal olarak sorun salt iktidar kavgasıyla sınırlı kalmamış giderek ideolojik-felsefi-kültürel karakter kazanmıştır. Geleneksel egemen güçler bu mücadelede artan ölçüde geçmişe bir anlamda islamı dayanarak bu mücadelede sürdürülen, yeni brokrasi bir yapıyla yükselen kapitalizmin felsefi-ideolojik-kültürel normlarına yönelmişler ancak gelenekselden köklü bir şekilde kopmadan onun gelenekselliğe uydurarak doğal olarak islami yaklaşımlara ve yorumlara sığdırarak sürdürmeye yönelmişlerdir. Bu durum geleneksel olanı da galiliğinden koparıp, tutuculaştıran, doğmalaştıran bir sonuç yarattığı gibi, yeni olanı da çarpıtan gelenekseleştirilen ve bir anlamda yavaşlatmış, yozlaştıran bir sonuç üretti.

Burjuvazinin kendi doğal dinamizminin ürünü olan ideolojik-felsefi düşünceler ve değerler batıda kendi doğal evriminde bir kurutma kağıdına düşen mükrekpe gibi giderek tüm topluma içirilken, Osmanlı'da devleti yaşatma eyleminde ege-

men brokasinin düşünce ve ideoloji olarak kendi sosyal dinamiğinden kopuk güdük ve çarpık bir olguya dönüşmüştür. Toplumsal katmanlar düzeyinde de sonuç oldukça çarpık bir tablo sergilemiştir. Ekonomik durumun bozulmasıyla, durumları güçlüğüne költüleşen alt sınıf ve tabakalar genelde bu bozulmanın nedenlerini bilince çıkarma durumunda olmadıklarından, tepkilerini yeni kurumlara, yeni brokasiye, yeni uygulamalara yani bir boyutuyla çarpık kapitalizmin Osmanlı iktidarına eklemlenmeye çalışan düzenine yönelmişler ve geçmişe özlüm ifade etmeye, dolayısıyla düzen tarafırlığına yönelmişlerdir. Bu da özellikle Osmanlı iktidarının tepesinde yürüten iktidar-muhalefet mücadelesinde geleneksel kanadın ve kullandığı islami geleneksel söylemin toplumsal katmanlarda daha köklü yankılar uyandırmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun çok uluslu karakteri ve ulusları dinsel farklılıklarıyla tanımlayan sistemi de kapitalizmin sisteme nufuz etme sürecinde özgürlük sorunuyla karşılaşmıştır.

Osmanlı'da milliyet olgusu müslüman olanlar-olmayanlar prensibi ile temellendirildiğinden Rum-Ermeni Bulgar-Sırp gibi milliyetler dinsel farklılığı çerçevesinde hirs-tiyan bir kategorile tanımlanmışlardır. Buna karşı Anavutlar, Türkler, Kürtler, Araplar da esas olarak müslümanlık kategorisi içinde Osmanlı unsuru sayılmışlardır. Kapitalizmin Osmanlı bünyesine dışsal bir olgu olarak nufuz etmesi sürecinde gerek batılı kapitalist ülkelerin ekonomik-politik bir tercih olarak, gerekse Osmanlı toplumsal sisteminin mevcut durumunun elvermesi nedeniyle kapitalist ilişkiler özellikle müslüman olmayan milliyetler bünyesinde boy atmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak bu topluluklar arasında milliyetçilik akımları gelişmiş, batının kapitalist ülkeleri de sömürgeci politikaları çerçevesinde nufuzlarını güçlendirmiş, Osmanlı devletini konjonktürel koşullara göre çözmek ve paylaşmak doğrultusunda bu milliyetçi akımlara destek olmuş, yönlendirmeye çalışmışlardır. Batılı kapitalist ülkelerin bu tutumu ve batı azınlıkların bu akımların milliyetçi tavırı gidermekte bu toplumların Osmanlı'dan kopup ayrı devletler kurmaları karşısında Osmanlı'nın tepkisi ve 'müslüman' halkın yaklaşımı da sürecin bu özgünlüğünden ötürü karmaşık bir biçim almıştır. Şöyle ki, Osmanlı yönetimi sosyal ve ulusal bir temeli olmadığı halde Osmanlı'yı giderek müslümanlıkla özdeşleştirmiş, milliyetçi gelişmenin özellikle hristiyanlığı benimsemiş topluluklarda gelişmiş olmasını bir batı-doğu yada islam-hristiyan problematiği şeklinde sunarak devletin yani Osmanlı'nın bekasını korumaya çalışmıştır. Bu politika özellikle 2. Abdülhamid döneminde oldukça açık bir hal almış ve islam olgusu batılı ülkelerin Osmanlı'yı çözmeye çabalarına ve milliyetçi hareketlere karşı Osmanlı'nın müslüman tebasını birleştirme ve Osmanlı'yı bir müslümanlar devletine dönüştürme çabasına kadar varmıştır.

Osmanlı devletinin bu tutumu, yani Osmanlılığı ve müslümanlığı ön plana alan yaklaşımı müslümanlığı benimseyen milliyetlerde, milliyetçiliğin gelişmesini engelleyip çektiği gibi oldukça çarpık ve karmaşık bir olguya dönüşmesine de yol açmıştır. Bu milliyetlerde uzun süre sorun milliyet sorunlarından öte bir sorunu olarak yani hristiyan-islam zıtlığı olarak algılanmış, imparatorluk içinde bir anlamda ilk kapitalist ilişkilerle tanışan azınlıklar "hristiyan batı'nın uzantıları olarak görülmüştür. Bu azınlıkların kapitalist gelişmeye bağlı olarak ekonomik durumlarının düzelmesi, kapitalist gelişmeden uzak müslüman halkların ekonomik durumlarının bozulması da esas olarak bu çatışmaya temel teşkil etmiştir.

Müslüman milliyetler bu ekonomik bozulmanın nedenlerini de önemli ölçüde hristiyan aleyhtarlığı batı karışıklığı şeklinde dış vurup, geleneksel ve islami söyleme dönük bir psikolojiye girmişlerdir. Bu durum bu milliyetler arasında ulus bilincinin gelişmesini etkilemiş çarpıtın bir rol oynamıştır. O. İmparatorluğu'nda ulus bilinci ve uluslaşma hareketleri bir anlamda en son müslüman halkları arasında aelismıştır. Bunun bir

nedeni kapitalizmin bu milliyetlerle tanışmasında gecikmeye, diğer bir nedeni de yukarıda özetlemeye çalıştığımız sürecin özgün yönleridir. Özellikle müslümanlığı benimseyen milliyetlerden Türkler ve bir anlamda da Kürtler milliyetçiliğin en son geliştiği, ulusal bilincin en sürecinin en son boy attığı ve bu gelişmenin en çarpık yaşandığı topluluklar olmuşlardır. Türklerin bu noktada özgün bir durumu da, bir anlamda imparatorluğun esas unsuru oluşturmaları nedeniyle, imparatorluğun çok uluslu karakterinden dolayı milliyetlerini en fazla bastırılan ve en fazla Osmanlı kimliği ve islami mobilize edilen kesimi oluşturmalarıdır. Bu durum Osmanlı'da 19. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadarki yaklaşık 100 yıllık dönemde kapsayan gelişmelerin konumuz açısından bir özeti'dir. Konu elbette çok daha geniş ve karmaşıktır. Ancak islam ve laikleşme olguları açısından biz konunun ögretici noktalarını vurgulamak için böyle kısa bir özetle yetindik. Şimdi bu noktada bu özgünlüklerin ne anlama geldiğini de özetle tanımlamaya çalışalım. Ancak şu noktaya hemen belirtelim ki 100 yıllık dönem, Tanzimat, Genç Osmanlılar, Abdülhamit'i islami hareketi, Jön Türkler'i, Mesrutiyetleri itihattı Terakkiyle Osmanlı'nın en hareketli en karmasık dönemidir de aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel sonuna ulaştığı dönemdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılı hem bir sömürgeleşme-uluslaşma-bağımsızlaşma hem de bir çarpık aydınlanma-islami canlanma bütünselliği içinde kavranmak durumundadır.

Yukarıda özetlediğimiz süreç kendi nesnellğinde çok karmaşık ve zıtlıklarla yaşanmıştır. Bu zıtlık ve karmaşıklık o günün konjonktürü ve her bir dinamiğin kendi sorunları oluşturmıştır. Bu durumu kendi nesnellüğünden koparıp, salt tek cepheli yorumlayıp amaklamaz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle 1838 ticaret antlaşması ve onu izleyen Tanzimat Fermanı ile batılı kapitalist ülkeler karşısında bir sömürgeleşme sürecine girdiği -doğru bir saptamadır. Keza Tanzimat ve ıslahat fermanlarıyla ifadesini bulan reform sürecinin de bir anlamda Osmanlı'nın sömürgeleştirilmesi politikaları bağlamında batılı kapitalist ülkelerce dayatılmış olduğu da -doğrudur. Bu temel doğruların altı her zaman çizilmek durumundadır. Ancak sorunun bir başka boyutunu da gözden kaçırmamak gerekir. O tarihsel koşullarda Osmanlı devletinin gerek iç durumu gerekse uluslararası ilişkileri ilgili genel konumu, Osmanlı'nın ve reformların sınırlarını koştulayan bir durum ortaya koymuştur. Gerçekte Osmanlı yöneticilerinin sorunsalı çok uluslu Osmanlı devletine belirlendiği için, imparatorluğu yadsınan çağın çözümü olan uluşu bir çözüme yönelmeleri beklenemezdi. Kalidki uluşu bir çözüme yönelmeleri sağlayacak ulusal karakterli gelişmiş bir burjuvazi de yoktu. O nedenle çağın gerisine düşmüş bir yapılanmayı Osmanlı

ulusu" gibi tarihin yadsıyacağı bir çözüme ayakta tutmak emperyalizm çağının eşliğinde mümkün değildi. Kısacası yaşanan çağ açısından tarihsel süreçte özne rolünü üstlenmek durumundaki burjuvazi'nin sömürgeci kapitalizmin bir unsuru olarak da olsa tarih sahnesine çıkması olması, ve tarih sahnesine çıkan burjuvazinin daha çok azınlık milliyetleri temsil etmesi sorunun tümünden karmasık bir durum olmasına yol açmıştır. Bu durum kapitalizmi çekerek yaşamının ve çok uluslu bir imparatorluk yapılanmasının ortaya koyduğu özgün bir olaydır. Bu duruma karşın 'devlet' etkili sonuçlar alabilir miydi? Tanzimat açısından tartışılan konulardan birisi de budur. Bu noktada da devletin egemen bir unsuru devleti rolünü oynamaktan uzak olması- yani sadece çok uluslu olması değil- ve batı kapitalizminin ekonomik politik nüfus alanına girmiş olması önemli ve belirleyici bir rol oynamıştır. Bu konuda Fransız devlet adamı François Guizon'un tarihsel gözlemi oldukça ilginçtir. "M. Reşit Paşa'da (tanzimat ilan eden paşa) memleketinde giriştiği eserin başarısı için en zorunlu nitelik-

lerden biri eksikti. Türkiye'de güçlü reformcu olmak için çok az Türkü Büyük Petro Rusya'yı Avrupa uygarlığına yönelmeye teşebbüs ettiği zaman tam bir Rustu ve Rus kaldı... Gençliğin ittibaren Avrupa ile ilişkiler içinde yetişmiş ve bütün ömrü boyunca bu ilişkilerle anjane olmuş Reşit Paşa her şeyden önce bir Avrupa diplomatı oldu... Türk hükümetinin bir ölçüde Avrupa hükümetlerine tabi olması ülkesi ve hükümdarının Avrupa'da yerini ve ağırlığını korumasını tek çare olarak görüyordu. Türkiye'yi Avrupa'da tutabilmek için, Avrupa'yı Türkiye'de tatmin etmek, egemen ve devamlı düşüncesi buydu." Aktaran Taner Timur Geçiş Sürecinde Türkiye sayf.26-27)

Fransız devlet adamının gözlemi tablonun en önemli unsuru yani "ulus" olusuna vurgu yaparken dönemin nesnelligi de tasvir etmektedir. M. Reşit Paşa bir anlamda bir "türk" değil bile "Osmanlı"dır. Ancak Osmanlı'nın doğrudan doğruya kendisini yadsınması beklemek tarihsel bilincin yoksun olma kolur.

Ancak M.Reşit Paşa ve onu izleyen süreçte gündeme gelen tarihsel olayların diğer bir cephesi de Osmanlı'nın batı kapitalizminin siyasal-ekonomik baskısıyla birlikte, kendini yani Osmanlı'yı kurtarmak ya da batıda itibarlı kılmak için atıldığı her adımın tarihsel sonunu hızlandıran bir gelişmeye yol açmış olmasıdır. Bu Osmanlı'nın bir yönüyle sömürgeleşmesidir ama aynı zamanda Osmanlı gibi çağı geçmiş bir yapılanmanın bünyesinde yer alan her milliyetinde uluslaşma sürecine yönelmesi ve giderek bağımsızlaşmasıdır. Osmanlı'nın sömürgeleşmesini hızlandıran faktörler yani batı kapitalizminin ekonomik-politik nüfuzu ve yayılması, Osmanlı'nın devletin yapılanmasında giriştiği reformlar, Osmanlı'daki uluslaşma sürecinin de dinamikleri olmuştur. Tanzimatla başlayan reform sürecinin, devlet yapılanmasındaki yeni düzenlemelerin batıya bağlı olarak yapıpı yapılmaması yada Osmanlı'yı ayakta tutmayı amaçlamasının yanı sıra en önemli sonucu Osmanlı'nın giderek kapitalizmin aydınlanma hareketine de eklemlenmesi cizlde olsa bu sürecin uluslaşma hareketleriyle birlikte Osmanlı'ya taşınmasıdır. Bu süreç artan bir tempo ile tarihsel koşullar çok uluslu imparatorluğun özgünlükleriyle de bütünlüğe 20. yüzyıla Cumhuriyet'e kadar uzanmıştır. Bir anlamda Kemalist Hareket ve Cumhuriyet bir yüzyıllık aydınlanma hareketinin devamı olmuş, onun tarihsel koşullardan doğan karmaşık ve ikircikli gelişimine son vererek, ulusal bir hareket temelinde atılım yapmıştır.

Bu gerçeklerin ışığında Osmanlı'nın son yüzyılının sömürgeleşme boyutu gözlemlenirken bu sürecin kendine özgü nesnelliliği içinde çarpık-sancılı bir şekilde de olsa bir uluslaşma ve aydınlanma boyutu da ıcerdiği gözden kaçırılmamalıdır. Cumhuriyet'in ve Kemalist atılımın bir öncesi olduğu tarihin her anlamda Cumhuriyet'le başlamadığı unutulmamalıdır. Ancak bu Aydınlanma ve uluslaşmanın kendine özgü boyutları olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Şimdi kısaca bu olgulara değinelim.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan aydınlanma süreci esas olarak bir çeşit "devlet aydınlanması"dır

Aydınlanma hareketi batıda esas olarak kapitalizmin gelişmesinin sonucu olarak yükselen burjuva sınıfının bir eylemi olmuştur. Düşün-bilim-felsefe alanında yükselen burjuva sınıfı feodal aristokrasinin değer ve kurumlarına, yerleşmiş inançlarına karşı bilimsel temelde kendi düşün ve felsefesini kurmuştur. Laiklik olgusu da böyle tarihsel bir sürecin ürünü olarak gelişmiş ve giderek toplulaşmıştır.

Osmanlı'da böyle bir sürecin yaşandığını söylemek mümkün değildir. Osmanlı'da böyle bir sürecin öznesi olacak 'ulusal' bir burjuvazi ve kapitalizm kendi iç dinamiği ile gelişmemiştir. Osmanlı'nın kapitalizme dışsal bir olgu olarak tanışması ve sömürgeleşme sürecine yönelmesi ise çarpık bir 'aydınlanma' sürecine yol açmıştır. Osmanlı devleti, gelişip güçlenen batı karşısında Osmanlı'nın varlığını korumayı esas alan politikasında esas olarak batıya yönelmiştir. Gerek Osmanlı'nın ayakta kalması çabası, gerekse batının Osmanlı'yı sömürgeleştirme politikaları,

devletin yapılanmasında batı kaynaklı düzenlemeleri gündeme getirmiştir.

Öncelikle Ordu'nun batı normlarına göre düzenlenmesi söz konusu olmuş, bu anlamda ordunun eğitimi subay ve doktor ihtiyacını karşılayacak okullar açılmış, bu okullarda Osmanlı geleneği dışında 'batı'nın temel pozitif bilimleri okutulmaya başlanmıştır.

Aynı şekilde batıya atılan ilişkilerle ilgili olarak batı dillerini bilen, yazıma ve ilişkileri sürdüren bir anlamda diplomat yetiştirilen kurumlar olmuştur. Yine Osmanlı'nın idari yapılanmasını reforme etmek için batılı standartlarda eğitim veren okullar açılmıştır. Bu düzenlemeler Osmanlı bürokrasinin ve subaylarının artan ölçüde Batı kapitalizminin felsefesi düşün hareketleri, değer ve kültürleriyle tanışmasına ve pozitif bilimleri öğrenmesine yol açmıştır. Subay bürokrat vb. olarak hepsi Osmanlı devletinin hizmetlisi durumunda olan bu modern bürokrasi Sultan adına idare ettiği devleti bir anlamda kendi 'mülkü' gibi algılamıştır. Doğal olarak da, Osmanlı'nın yayılması ve modernizasyonu bu bürokrasinin başlıca ilki kulları arasında birisi olmuştur. Batı'da yükselen yeni düşün ve felsefe hareketleriyle de ilişki ve ilişim içine giren bu bürokrasi, aydınlanma hareketinin yani yükselen burjuva sınıfının çeşitli değerlerini, düşüncelerini Osmanlı'ya taşımaya 'devletin bekası' için bu perspektiflerden esinlenen çözümler önermeye-uygulamaya yönelmiştir. Ancak Osmanlı'da aydınlanma diyebileceğimiz bu hareket güçlü bir iç sınıfsal dinamikle temellendirmediği ve Osmanlı devleti sorunlarıyla sınırlanmış olduğu için, geleneksel Osmanlı kültür ve düşünceyle ve doğal olarak onun önemli bir inanç ve kültür motifi olan islami inanç ve kültürle köklü bir hesaplaşmaya girememiştir. Bir anlamda bunu zorlayan koşullar da söz konusu olmadığı için ulusal ya da sınıfsal bir karakteri fazlaca ön planda olmayan bu aydınlanma hareketi, geleneksel yaşatma sorununa bağlı kalmak zorunluluğuyla, yeni olanı eskiyi yaşıtıp-sürdürme çabasında değeriendirip, yerleştirmeye çalışmıştır. Gerek Tanzimat hareketinin giriştiği devletin idari-askeri-eğitim ve hukuku yapılanmasını düzenlemeye yönelik çabaların-reform-ların temellendirilmesine gerekse, tanzimat hareketine muhalefet bağlamında doğan A. Kemal, Ziya Paşa, Şinasi A. Suavi gibi Yeni Osmanlılar hareketinin muhalefet söyleminde, son tahlilde genel çerçevede Osmanlı geleneği ve islami düzen olmuştur. Bu geleneksel düzen kökten yadsınmazken parça parça yaşamın her alanına ilişkin olarak batının aydınlanma felsefesinden kaynaklanan yeni kurumlar ve düşünceler savunulmuş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Osmanlı devletinin islam dili ile olan ilişkisi bütünselliği de bir anlamda ilk defa bu süreçte Osmanlı aydınlanmasında çerçevesinde sorgulanmaya başlanmıştır. Bir yandan batılı idare-eğitim, hukuk vb. kurumların devlete eklemlenmesi ile devlet yapılanmasında farklılaşan ilki bir görünüm kazanırken dinle devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve eğitimin laikleştirilmesine yönelik laik düşüncelerle oldukça ileri sayılabilecek bir içerikle yine bu dönemde dile getirilmiştir. Bu konuda en ileri görüşliler dile getiren Ali Suavi'dir. Ali Suavi'nin görüşleri incelendiğinde Osmanlı gelenekseliği tam anlaşılacakla beraber ulusal bilinci ile laikleşme arasındaki yakın ilişki oldukça net gözlemlenebilir. Ali Suavi'nin bu konudaki görüşlerini Solih Ural Şaçağ Dergisi'nin 33. sayısında şöyle özetlemektedir. "1- İslam dininin devlet işlerine ilişkin hükümlerden arındırılması; 2- Dinin ahlak ve ahlak (ki bu ahlak, Suavi için, monarşiye karşı yurtsever bir ahlak) anlayışlarını yayarak toplumun haklarını ve çıkarlarını koruması; 3- İslam tarihinin Arap etkisinden kurtularak Türk unsurunun ön plana çıkarılması; 4) İslamın yanlış yorumlardan, sonradan karışmış yabancı düşüncelere kurumlardan temizlenmesi; 5) Din eğitiminin Batı'nın pozitif bilimleriyle zenginleştirilmesi; 6) İbadetli Türkçeleştirilip anlaşılır hale getirilmesi." (Aktaran Solih Ural, Şaçağ Dergisi Sayı 33/4 sayf. 23). Ali Suavi'nin 1860'lı yıllarda bu düşünceleri dile getirdiğini düşünürsek aydınlanma sürecinin ve bir anlamda onun parçası olan laik gelişmenin hiç de küçüm-

senmeyecek bir boyut kazandığını gözlemleyebiliriz. Bu Cumhuriyet atılımına ve Kemalist aydınlanmaya doğru giden inşili-çıkışlı süreçte önemli bir aşamadır. Burada karekteristik olan nokta gerek ilk laik düşünceleri dile getiren Şinasi'nin gerekse Ali Suavi'nin yükselen bir 'Osmanlı burjuvazi'sinin temsilcileri değil, bir anlamda 'devletin' aydınları olmalarıdır. Devlet aydını olmanın ya da devlet erkani içinde muhalif aydın olmanın yarattığı problem ise gelişimi bir anlamda 'devletin bekası' penceresinden bakmaktır. Bu durumda sınıfsal temelden yoksun bu hareketi radikal olmaksızın alıyolan bir olgudur. Daha çok radikal bir gelişme değil, devlet sorununa ve koşullara bağlı reformist bir tutumdur. Tüm reformist karakterine ve çiziliğine karşın bu gelişme yine de bir aydınlanmadır. Bunu mümkün kılan ise bir cephesi Osmanlı'nın sömürgeleşmesine yol açan Batı kapitalizminin sisteme olan etkisi ve Tanzimatla girişilen reformlardır. Bu sürecin diğer cephesi de böyle algılanmalıdır. Ayrıca bu süreç daha derinliğine yaşanmadıysa, bir paradoks, ama bunun nedeni de yine batı kapitalizmi ve Osmanlı yönelimidir. Çünkü bir yönüyle batı kapitalizmi sisteme nufuz edip çarpık çizit da olsa ekonomik-sosyal kültürel bir dönüşüme yol açarken diğer yandan Osmanlı Padişahı ve çevresindeki merkezi yönetimi de uzun bir süre kendi rekabet ve çıkarları yüzünden ayakta tutmaya çalışmışlar, böylelikle de radikal bir çözümleri, hızlı bir ulusal gelişmeyi geleneksellikle ısbırığını sürdürerek engellemişlerdi. Tarihsel sürecin buna uygun konjonktüre el vermesi nedeniyle Osmanlı Sarayı bir yandan geleneksel yapılanmasını korumaya, bir yandan reformlar yapmaya çalışarak batılı kapitalist ülkeler arasında rekabeti gözetlen denge politikalarıyla uzun bir süre ayakta kalmış bu süreçte 'bağımsız' bir devlet olma özelliğini sürdürerek uluslaşma süreçlerini ve aydınlanma hareketini hem tamponlayan hem de kendine özgü bir yolla hızlandıran bir işlev görmüştür.

Devletin bu yapılanmasını sürdürbilmesi ve kapitalizmin dışsal bir olgu olarak tedrici ve çözümlere yol açması toplumsal yapıda sınıfsal ayrışma ve burjuva dinamiğinin gelişmesini de geciktiren bir rol oynamıştır. Bu durumda doğal olarak siyasi-felsefi ideolojik çatışmaların güçlü sınıfsal temellere dayanmak noktasında zayıf kalmasına neden olmuş, bu çatışma esas olarak devlet yapılanmasında mayalanmıştır. Bu anlamda Osmanlı'da aydınlanma hareketi, sınıfsal olmaksızın çok devlet kaynaklı olarak gelişmiştir. Bu durum Osmanlı'da sınıfsal ayrışmanın oluşmadığı anlamına gelmez. Aksine kapitalizmin iç yapılanmaya nufuzuna paralel olarak özellikle 'azınlık milliyetler' arasında belli bir dinamizme sahip burjuva sınıfı olmuştur. Ancak bu burjuvazi Osmanlı'daki aydınlanma hareketine sürükleyici bir güç olmaksızın ziyade Osmanlı'dan bağımsızlaşmayı amaçlayan ulusal hareketlenmenin, uluslaşmanın sürükleyicisi olma özellikleri sergilemiştir. Elbette bu olgunun da Osmanlı'daki aydınlanmada rolü olmuştur ancak bu burjuvazi esas olarak azınlık milliyetlerin kendi bünyesindeki dönüşümde etkili olmuş, Osmanlı reformlarının sağladığı ayrıcalıklara ve batı kapitalizminin sunduğu desteğe dayanarak uluslaşma eylemini geliştirmiş ve ulusal eylemi dinsel etki ve yönlendirmelerden belli ölçüde arındırarak laikleştirilmeye çalışmıştır. Aynı zamanda diliminde güçlü bir 'müslüman' burjuvazinin söz konusu olmaması ve gelişen azınlık milliyetçiliği de uluslaşma ve aydınlanmaya ilişkin hareketlerin Osmanlı devleti örgütlenmesi içinde biraz da tepkisel olarak devlet kaynaklı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Bu sürecin sınıfsal dayanakları da bir anlamda bu tepkisel gelişmeler bağlamında devlet kaynaklı müdahalelerle şekillenmeye başlamıştır.

**Gelecek sayıda:
İttihat ve Terakki
ve Cumhuriyet sürecinde
Milliyetçilik ve İslam**

Baştarafı 16. sayfada

disine akıl hocalığı yapmış olan bu hareketi de yavaşlayıp bastırdı, çoğu üyesini tutukladı. Haile Mengistu Etyopya'sunu arka arkaya "temizleyerek", "bilimsel sosyalist" bir askeri rejim oluşturmuydu. Sovyetler Birliği (Etyopya devriminden sonra Eritre'lerle ve sırf çeviren Sovyetler Birliği) ve Küba'nın desteğinde, Mengistu kültü etrafında şekillenirken zor ve baskıya dayalı otoriter bir rejim...

Sivil sol ile askeri DERG rejimi arasındaki görüş ayrılıklarının en önemlileri, Eritre ve ülkenin demokratikleştirilmesi sorunlarında belirmişti. 1974'de monarşik iktidara karşı baskıydı ile başlayan demokratik devrim sürecini baltalayan ve devrimci-demokratik güçlerin zayıflığından yararlanarak iktidarın merkezine çöreklenmeyi beceren küçük burjuva askeri DERG rejimi, Eritre sorununda, tüm "sosyalist" programlarına rağmen en az kendinden önceki imparator kadar sövenist bir tutuma yönelmiş ve Eritre Kurtuluş Hareketleri'ne karşı savaşta devam emrini vermişti. Devletin demokratikleştirilmesi ile ilgili talepleri de en sert şekilde bastıran DERG, neredeyse imparatorun yerine kendisini kamelemekle yetinmişti.

Ancak DERG demokratik isyanın taleplerini tamamen reddedemedi. Geniş köylü yığınlarını yatıştırıp kazanmak için bir toprak reformu gerçekleştirildi. DERG tarafından 1975 yılında çıkarılan toprak reformu yasası uyarınca 10 hektardan üzerinde toprağa sahip toprak ağalarının toprakları yoksul köylülere dağıtılmak üzere kamulaştırıldı. Bu dönemde binlerce öğrenci kırlara gönderildi, köylülere okuma yazma kursları açıldı, köylüler toprak reformu konusunda bilgilendirildi. Gerçi köylülere toprak dağıtılmıştı ama, gerekli üretim aletleri sunulmamıştı. Kamulaştırılan modern tarım makineleri, ihracata yönelik üretim yapan ve artık devletleştirilmiş olan modern tarım çiftliklerine aktarıldı.

Yeni rejimin ekonomi politikası, toprak reformu sonucu elde edilebilecek olan tarımda üretkenliğin artışı-şimengelleştirilme özelliği taşıyordu:

"1971-80 yılları arasında tarıma yapılan yatırımlar ancak iki katına çıkarılabiliyordu, askeri giderler aynı süreç içerisinde altı kat artırılabiliyordu."

"Devrim öncesi olduğu gibi şimdi de ihracata ağırlık veriliyor, buğday üretimi geliştirilmeyordu. Elde edilen dövizler askeri giderlere ayrılmıyordu."

Bu ekonomik politika, tekrar tekrar yüzbinlerce insanın toprak reformuna rağmen açlıktan kırılma sınırına gelmesine yol açmıştı. Gıda maddeleri üretimi ülkenin artan nüfus oranına göre ayarlanmamış, ih-

racata yönelik üretim sektörüne, yani döviz getiren ürünlere (örneğin kahveye) sürekli öncelik tanınmıştı.

DERG rejimi, 70'li yılların sonuna doğru, sadece her türlü muhalefeti zor yoluyla bastırması olmasından değil, ülke için gerekli bazı reformları -sınırlı da olsa- gerçekleştirmesi nedeniyle belli bir istikrar kazanmış, yaptığı reformlardan dolayı nüfusun büyük bir oranının (özellikle Amharalılar'ın) giderek tüketeceği destek ve güvenini kazanabilmişti.

Buna ek olarak SSCB'nin desteği vardı. SSCB Etyopya'ya gönderdiği silahlarla, askeri danışman ve kredilerle DERG rejiminin, Eritre'lerle ve diğer etnik grupların kurtuluş hareketlerine karşı (Oromo ve Tigre'lerle vs.) yürüttüğü savaşta sürdürülebilirliğini sağlıyordu.

Sovyet (ve geçici bir süre için Küba) desteği, Somali ile Etyopya arasında çıkan bir çatışmadan kaynaklanıyordu. Etyopya Güney Somali Kurtuluş Hareketi'ni (VSLF) yok etmek hedefiyle 1977'de büyük bir askeri operasyon başlatmış, bu operasyona cevap olarak Somaliya çalışmaya müdahale etmişti. ABD bu dönemde Etyopya'daki anti-empiryalist gelişmeden dolayı DERG'in silah talebini reddetmişti. Engistu böylece Sovyetler'e başvurmak zorunda kalmıştı. SSCB ile önce dost ülke diye tanımladığı Somali ile Etyopya arasında bir anlaşma yapılması için çalışmış, ancak bunu başaramayınca Somaliya'yı kademeli olarak Etyopya'yı desteklemiş, bu şekilde güç kazanan Etyopya Somaliya ordusunu yenilgiye uğratmıştı.

Bir yıl sonra DERG rejimi Sovyetlerin yoğun desteği ile Eritre kurtuluş hareketlerine karşı geniş bir askeri operasyona başladı. Kısa sürede Eritre Kurtuluş Cephesi'ni (ELF) tamamen dağıtan Etyopya ordusu, Eritre Halk Kurtuluş Hareketi (EPLF) karşısında tam zafere ulaşamadı, EPLF'i Eritre'nin kuzeyine çekilmeye zorlamakla yetinildi.

Bu askeri başarılar DERG rejiminin yaşamını sadece kısa süreli olarak uzatmaya yetti. 1974'deki devrimci süreç sırasında Eritre'nin dışında da kurtuluş hareketleri oluşmuştu: Tigre ilinde oluşan TPLF (Tigre Halk Kurtuluş Cephesi) ve Güneydoğu ve Batı Etyopya'da oluşan OLF (Oromo Kurtuluş Cephesi) kurtarılmış bölgelere sahipti. TPLF Eritre Halk Kurtuluş Cephesi (EPLF) ile sıkı bir ittifak içerisinde mücadele ediyor, mücadelesinin hedeflerini Tigre'nin Etyopya içerisinde daha fazla ağırlık kazanması ve Addis Abeba'daki "faşist rejimin" yıkılması olarak açıklıyordu. "Faşist rejim" kavramını kendisi kullanan "Amavutluku" TPLF, Tigre'nin bağımsız bir devlet oluşturması görüşünü reddediyordu.

80'li yılların başından itibaren

TPLF Etyopya Halkı Demokratik Hareketi (EPDM) ile sıkı bir ittifaka girmişti. EPDM tüm etnik gruplardan oluşan birmuhalefethareketiydi.

Oromo Kurtuluş Cephesi (OLF) daha 1974 yılında hedef olarak bağımsız bir Oromo devletinin kurulmasını açıklamıştı. Eritre ve Tigre'lerle göre daha zayıf askeri birliklere sahip olan ve burjuva milliyetçisi bir önderliğe sahip OLF Oromo sorununu Eritre'lerle gibi Etyopya sömürgeciliğinden kaynaklanan bir sorun olarak tanımlıyordu.

AÇLIK VE SAVAŞ

1984-85 yıllarında Etyopya'da milyonlarca insan açlıktan ölmekteydi. Karşı karşıya geldiler ve binlerce öldü. Bu felaketin sorumlusu, DERG rejiminin açlık gibi o yıllarda görülen kuraklık değil, daha çok kendi izlediği ve yukarıda özetlediğimiz ekonomik politikasıydı.

Mengistu rejimi bu açlık dalgasını bahane ederek 1,5 milyon insanı kuzeyden güneye zorla iskan uygulamasına gabi tuttu. TPLF'e göre bu Tigre'nin "bilinçli ve planlı bir şekilde ıssızlaştırılması, Tigre'lerden temizlenmesiydi."

Aynı yıl DERG rejimi büyük bir devlet töreni ve askeri geçit ile "Etyopya İşçi Partisi'nin" kuruluşunu kutladı. Parti DERG'in yerini alıyor ve genel sekreterliğine Haile Mengistu getiriliyordu. İşçi Partisi'nin programı ağırlıklı "tüm ulusların eşitliğine" ayrılmıştı. Ama Alman atasözünün dediği gibi "kağıt sabırlı"ydı. 80'li yıllarda Mengistu rejimi, TPLF ve OLF'e söz konusu iki ulusa otonomi verebileceği önerisinde bulundu. Rejimin ikiyüzlülüğü pratik bilene kurtuluş hareketleri bu öneriyi geri çevirdiler.

"SOSYALİST" MENGİSTU REJİMİNİN SONU: İKİNCİ DEVRİM

1988 yılında Etyopya ordusu Eritre ve Tigre'ye karşı büyük bir askeri operasyon başlattı, ancak hüsranla uğradı. TPLF ve EPLF bu operasyonu geri püskürtmekle kalmayıp, Tigre ve Eritre'nin '90'ını kurtardılar. Daha aynı yıl Sovyetler Birliği geniş çaplı silah yardımını daha uzun süre sürdürmeye hazır olmadığını açıklamıştı. Kurtuluş hareketlerinin büyük başarıları (TPLF 1990 yılında baskentten sadece 40 km uzakta idi.) Mengistu rejimini radikal bir ideoloji yön değişikliğine yönlere kurtulabileceği hayaline itti. Bugünden yarıya 1974 devriminin programını 1990 yılında çöpe attı. "Etyopya İşçi Partisi'nin ismi 'Etyopya Demokratik Birlik Partisi' olarak değiştirildi. Yabancı sermayenin ülkeye girişini önlemeye yönelik sert önlemler kaldırıldı, Etyopya dışı baskanı "ABD ile aralarında hayatı önemde bir çıkar ilişkisi olmadığını" söyledi ve Irak'a karşı tüm BM kararlarına onay verdi. ABD uzatılan ele sarılarak, Mengistu rejimi ile kurtuluş hareketleri arasında arabuluculuğa soyundu. Ancak bu da fayda vermedi ve Mengistu çözümü Zimbabve'ye kaçmakta buldu. Mengistu rejimi ile kurtuluş hareketleri arasın-

daki Londra'da Mayıs ayında yapılan son görüşmelerde ABD kurtuluş hareketlerine ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurmak üzere Addis Abeba'ya girmelerini Yesiliskiydi.

24 Mayıs'ta EPLF Eritre'nin baskentine, 27 Mayıs'ta EPRDF Addis Abeba'ya girdi.

İktidara gelen EPRDF, TPLF başkanı Zemari başkanlığına geçici bir hükümetin kurulduğunu açıkladı. Bağımsız bir Eritre'den yana olan EPLF bu genel Etyopya hükümetine katılmayacağını bildirdi. OLF de aynı

ketlerinin zaferini, SSCB'nin desteğini geri çekmiş olması büyük ölçüde kolaylaştırdı. Etyopya'nın bilinen ve yukarıda sayılan sorunlarını devralan yeni hükümet, kendisinin, "devrimci-demokratik" bir cephe hükümeti olduğunu, "sosyalist" bir hükümet olmadığını açıkladı. Ülkenin baş sorunu olan açlık dolayısıyla dış ülkelerin (ABD'nin, Batı Avrupa'nın vs.) yardımlarına muhtaç olan yeni hükümetin başka bir politika izlemesi de zaten pek mümkün değildi.

Etyopya'da yaşanan şüpheci demokratik bir devrimdir. Yeni hükümet 1974'de başlayıp sekteye uğrayan demokratik devrimin muhtevasını oluşturan tüm sorunları çözmek istemiyse, ve sanıyoruz çözümünün formüle etmekten daha zor olacağını bilinciyle programlaştırmıştır.

Ancak AEP'li diye bilinen Türkiyeli grupların öküz altında buzağı arayan tutumlarını da anlamak mümkün değildir. EPRDF bile hedeflerini ve karakterini, oluşturmak istedikleri rejimin karakterini büyük bir soğukkanlılık ve gerçekçilikle tanımlamaya özen gösterirken, bizim "gerçek komünistlerimiz in hayallerini gerçekmiş gibi gösterme tutumları da anlaşılabilir gibidir.

Biz bunu demekle yetinelim: Umarız bizimkiler hiç bir şey öğrenmeyen/öğrenmeye çalışmayan tutumlarıyla bir kez daha hüsran uğramazlar.

ETYOPYA VE ERİTRE HALKLARINATOPLUMSAL KURTULUŞYOLUNDA SELAM OLSUN!

Yararlanılan kaynaklar:
-iz3w, Nr. 174
-Kommune, Nr. 10/91
-derÜberblick, Nr.3/91
-ak, Nr.343

SON BİR SÖZ

Etyopya'da ulusal kurtuluş hare-

ETYOPYA'DA POLİTİK GRUPLAR

EPLF: Eritre Halk Kurtuluş Cephesi. EPLF 1971 yılında ELF (Eritre Kurtuluş Cephesi) içerisindeki bir ayrılıktan doğdu. ELF'i burjuva milliyetçisi diye eleştiren EPLF "ulusal bağımsızlık toplumsal devrimi birleştiren" bir çizgiyi savunuyor.

TPLF: Tigre Halk Kurtuluş Cephesi, 1975'de kuruldu, TPLF içerisinde 1985'den sonra Tigray Marksist-Leninist Lige'si aktif ve belirleyici konumda, TMLAmavutluku'u "sosyalist" olarak değerlendiriyordu.

OLF: Oromo Kurtuluş Cephesi, 1974'de kuruldu, ülkenin üçüncü büyük kurtuluş örgütü, burjuva milliyetçi bir önderliğe sahip, son olarak Oromolar'ın bağımsızlığını elde edinceye kadar savaşacağını açıkladı.

EPRDF: Şu an iktidarda bulunan Cephe, 1988 yılında TPLF ve EPDM tarafından kuruldu. 1991 yılındaki ilk kongresine kadar 4 örgüt daha katıldı. Bunlar ORDO, BPLM, GPLM ve EDORM'dur. EPRDF'nin zaferi sırasında 80.000 kişilik askeri kuvvetinin %80'i TPLF oluşturmuyor.

ORDO: Oromo Halkı Demokratik Örgütü, 1990 yılında TPLF'in insiyatifi ile OLF'ye rakip olarak kuruldu. ORDO Oromolar'ın Etyopya içerisinde kalmasını istiyor.

BPLM ve GPLM: Benişangul Halk Kurtuluş Hareketi ve Gambella Halk Kurtuluş Hareketi. İkisi de adı geçen illerin temsilcisi olduğunu iddia ediyor. EPRDF'yi yakından tanıyan çevreler, ilk hareketin de TPLF tarafından "yukarıdaki kurulan tabansız hareketler" olduğunu söylüyorlar.

EDORM: Etyopya Demokratik Subaylar Devrimci Hareketi, 1990 başında muhalif Etyopyalı subaylar tarafından kurulan bir örgüt.

ELF: Eritre Kurtuluş Cephesi, EPLF'in ayrılığından sonra zayıflayan cepheyi, EPLF ile arasında silahlı çatışmaya kadar varan sürtüşmeleri yavaşlatmıştı. 1978'de DERG rejimi tarafından ağır yenilgiye uğratıldı ve o tarihten sonra Sudan'a çekilerek oradaki kamplarını kurdu.

Bağış Kampanyası'na Çağrı

Devrimci İşçi'nin 1991 yılı bağış kampanyası 1 Kasım tarihinden itibaren başlayacaktır. Tüm devrimci-ilerici-demokratları bu kampanyayı özverili bir şekilde desteklemeye çağırıyoruz. Bağış mabuzları Devrimci İşçi derneklerinden ve ilişki adreslerinden temin edilebilir.

Etyopya

Afrika kıtasının kuzey-doğu yakasında çok uluslu bir ülke olan Etyopya'da, Eritre'nin ulusal bağımsızlığı hedefiyle mücadele eden Erit-re Halk Kurtuluş Cephesi (EPLF), çeşitli örgütlerin oluşturduğu Etyopya Halkları Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) ve Oromo Kurtuluş Cephesi (OLF) gibi çeşitli ulus ve etnik grupların bağımsızlık hareketlerinin Mengistu rejimine karşı 17 yıldır sürdürdükleri savaş, 27 Mayıs 1991'de kurtuluş hareketleri askeri birliklerinin Etyopya'nın başkenti Addis Abeba'ya girerek elde ettikleri zaferle sonuçlandı.

17 yıldır iktidarı elinde bulunduran DERG'in (Silahlı Birlikler Koordinasyon Komitesi adlı cunta) başkanı, Etyopya devleti başkanı, Etyopya "sosyalistlerinin tartışmasız önderi" Haile Mengistu, çareyi, henüz daha kurtuluş hareketleri başkente girmeden, ülkesinin tasınabilir zenginlikleriyle birlikte sürgüne gitmekte buldu.

Kimi malum çevrelerce oldukça aceleci bir tavırla "sosyalizm yolunda demokratik devrim" şeklinde selamlandıktan sonra neredeyse yeni bir "mekke" ilan edilen Etyopya'daki iktidar değişikliğinin arka planında yatanlar neydi? Son yaşananlar Etyopya tarihinin ikinci devrimiydi?

Bu ve benzeri sorulara cevap vermeden önce Etyopya'nın tarihi, yaşadığı çelişkiler ve tarihsel dönemler üzerinde durmakta yarar var.

İMPARATOR HAİLE SELASSİE'NİN ETYOPYASI

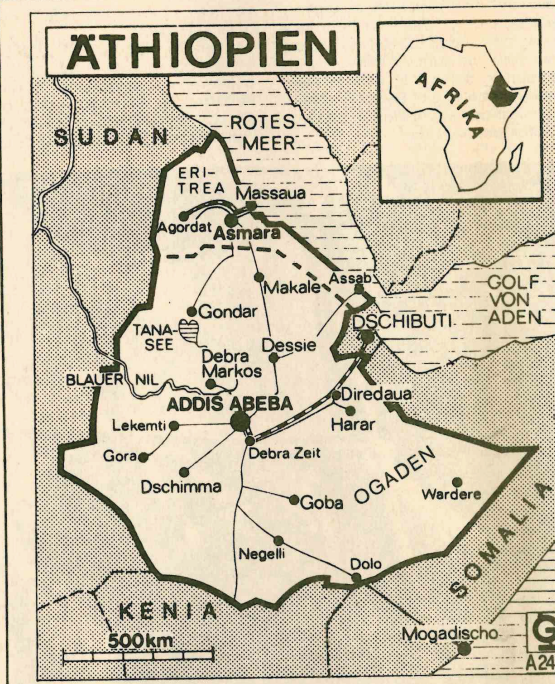
Etyopya, bugünkü sınırları içerisinde 19. yüzyılda, Etyopya'nın güneyinde yaşayan halkları sömürgeleştirmek üzere İngiliz ve İtalyan sömürgeciliğine karşı rekabet içerisinde sömürgeci bir devlet olarak kuruldu. Afrika'nın sömürgecilik tarafından denetim altına alınamayan nadir ülkelerinden olan Etyopya imparatorluğu, bu tarihe kadar ağırlıklı Amhara (Amhara bugüne kadar Etyopya devletinin belkemiğini oluşturan etnik grupları, tüm imparatorlar Amhara kökenli olduğu gibi, Mengistu ve O'nun dönemindeki yönetici grup da Amhara'dır), Tigre ve Şoa gibi kuzey illerinden oluşmaktaydı.

Etyopya, dünyanın en yoksul ülkeleri arasındadır. Ülkenin iç yapısı 1974 yılına kadar temel olarak ihracata yönelik üretim yapan ve her türlü toprak reformu önünde engel teşkil eden büyük toprak ağalığının izini taşıyordu. Ülkede marjinal bir sanayileşme ve egemen sınıfın varolan çelişkileri çıplak zor yoluyla bastırabilmesi doğrultusunda şekillenmiş otoriter bir politik rejim hakimdi.

Geleneksel feodal düzen kuzey illerinde köylü ailelerin toprağı kolektif işleme hakları üzerine oturulmuştu. Köylüler, merkezi otokratik devlete, feodal beylere ve Etyopya Hristiyan Kilisesine sadece vergi ödemekle mükelleffler. Klasik Avrupa feodalizmine özgü serflik ilişkileri ortaya çıkmamış, feodal merkezi iktidarı kendisini ağırlıklı az sayıda askeri ve politik koordinasyon görevleriyle sınırlamıştı.

19. yüzyılda güney illerinin fetihle birlikte (ki bu iller bugünkü Etyopya'nın 2/3'ünü oluşturuyor), bu bölgelerde yaşayan ve ağırlıklı göçeliler olan etnik grupların sosyal yaşam temelleri büyük ölçüde tahrip edilmişti. Bu illerdeki topraklar ve toprakların işleme hakkı güneyli etnik grupların ellerinden zor yoluyla alınarak kuzeyli aristokrasieye, subay ve askerlere verilmiş, burada yaşayan etnik gruplar yarı-köle serflik konumuna itilmiş ve klasik Avrupa feodalizmiyle büyük benzerlikler taşıyan bir feodal düzen oluşturulmuştu.

Etyopya'yı sömürgeci arısına

1896 yılındaki ağır yenilgisini, Etyopya feodal devletinin imparator Haile Selassie tarafından 1936 yılına kadar süren "Avrupalılaştırılması" süreci izlemişti. Birbirinden bağımsız feodal beylik orduları dağıtılmış, merkezi bir ordu oluşturulmuş, merkezi bir vergi sistemine ve ücretli memurluk uygulamasına geçilmiş ve halen kilise ile güçlü bağları olan "modern" bir eğitim sistemi yaratılmıştı.

1936 yılında faşist İtalyan ordularının Etyopya'yı işgali, 1941 yılında İngiliz birlikleri tarafından kırılmıştı. Bu işgal döneminde sayıca az bir işçi sınıfı ve hiç bir zaman bağımsız çıkarlar formüle etmemiş ve sürekli egemen feodal sınıfla bütünleşmeye büyük özen göstermiş olan zayıf ve cılız bir burjuvazi oluşmuştu. 1945 sonrası (İngilizler Etyopya'yı 1949 yılında terk edince) işçilerin askeri aparat Etyopya'nın kapitalist dünya pazarı ile bütünleşmesinde ve iç feodal yapının kısmen yumuşatılmasında belirleyici bir rolü oldu. ABD ve İngiltere'nin silah yardımlarına tamamen bağımlı hale gelen ülke, dünya pazarına daha fazla açılmak ve İtalyan işgali döneminde oluşan tarımsal üretim sektörünü yabancı sermayeye açarak genişletmek zorunda kaldı. Modern üretim aletleriyle donatılmış bu sektöre karşılık ülke halen ağırlıklı ilkel aletlerle üretim yapan büyük bir köylülük tarafından belirleniyordu, ve bu büyük köylü yığınlarının ödemek zorunda oldukları vergiler yüzünden fazlaca bir gelişme şansları dayaktı.

BİRİNCİ DEVRİM

Bu üretim ilişkilerinin ve ülkeyi hiç bir reforma açık olmayan bir şekilde sömüren iktidar kastının tavizsizliğinin bir sonucu olarak, yirmiye yakın yıl başında, büyük bir açık dalgalanının da etkisiyle patlayan devrimci bir durum oluştu. 1973 yılında ülke, 204 bin ton buğday ihrac ederken, yüzbinlerce insan açlıktan kırılıyordu. Addis Abeba sakinleri, Etyopya başını iktidarın sansürü altında susturulduğu için, açık felaketini dış ülke radyolarından öğrenebiliyordu.

Sayılanlara ek olarak aşağıdaki faktörler de monarşik rejimin krizini derinleştirici birleşev görmüşlerdi:

1. Monarşik rejim, 1961 yılından bu yana milliyetçi temelde örgütlenen Eritre Kurtuluş Cephesi (ELF) ve Eritre'nin ulusal bağımsızlığını yansıtan sosyal devrimci bir yönelime de sahip olan Eritre Halk Kurtuluş Cephesi'ne (EPLF) karşı zorlu bir savaş yürütüyordu. 1985'den 1991 yılına kadar bir İtalyan sömürgeci olan Eritre Etyopya'dan daha farklı bir

EPLF'li bir kadın gerilla komutanı

geçiliği arkasında önemli toplumsal izler bırakmıştı: Etyopya kilisesinin iktidarı büyük ölçüde sınırlanmış, feodal beylerin topraklarına Eritre'ye yerleşen İtalyanlar'a verilme üzere el konulmuş, İtalyan sömürgeciliğinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bir sanayileşme yaşanmış ve Eritre'den katılan yeni örgütlenmiş işçi sınıfı hareketlerinden birisi oluşmuştu. Eritre'yi otomom bir il statüsü ile Etyopya devletine bağlama doğrultusundaki Birleşmiş Milletler kararı (Eritre'lerin istilanması sonucu alınan karar), Etyopya devletini 1950 yılında Eritre'yi işgale itmişti. Etyopya askeri birliklerinin 1958 yılında grev yapan Eritreli işçilere karşı girişimleri katliam, muhalefetin çıplak terör ile bastırılması ve İngilizlerin çekilmesinden sonra Eritre ekonomisinin olumsuz gelişimi, Eritre'nin ulusal bağımsızlığını hedefleyen silahlı mücadelenin baslatılmasına volacmıştı.

2. Solcu aydınlar, özellikle öğrenci ve öğretmenler, monarşik rejimin son yıllarında Etyopyalı kitlelerin patlayan huzursuzluğunu Marksizm'le tanıtmış, sendikalar hareketini militan kesimleri ile ittifak içerisinde yaklaşılan devrimin öncülleri durumuna gelmişlerdi.

3. Ordunun alt kademeleri isyan ediyordu. Ağır askerlik koşulları ve Eritre'lerle karşı sürdürülen yıpratıcı savaş subay ve askerleri ilk kez imparatora yönelik olarak reform talepleriyle politik sahneye çıkmıştı. Şehir kökenli hareketin kısmen etkisine giren askerler radikalleşmiş, ordunun yüksek dereceli subayları, imparatora bağlılıklarını sürdürürken, orta kademeler ve köylü kökenli asker kitleleri sola savrulmuş, işçi, köylü ve şehirlil aydınları dayanışmaya yönelmişlerdi.

4. Köylülük (ki Etyopya nüfusu-

ERİTRE

Başkenti: Asmara
Limanı: Assab
Yüzölçümü: 120.000 kilometrekare
Nüfusu: 4.500.000
Tarım ve hayvancılık: Buğday, pamuk, kahve, meyve, sebze; deve, siğir, domuz, koyun, keçi
Yeraltı zenginlikleri: azorandabakır, demir, altın, tuzyatakları
Sanayi: Tekstil ürünleri ve gıda maddeleri; cam ürünleri, kibrit, ağaç sanayi ve Assab'da petrol rafinerisi
Yaygındinler: İslam ve Hristiyanlık, ayrıca çok sayıda batıl inanç

ETYOPYA

Başkenti: Addis Abeba
Limanları: işgal altındaki Eritre limanının dışındaki liman yok
Yüzölçümü: 1.220.000 kilometrekare
Nüfusu: 46.000.000
Tarım ve hayvancılık: Eritre gibi
Yeraltı zenginlikleri: Eritre gibi
Sanayi: Eritre gibi
Yaygındinler: İslam, Hristiyanlık ve çok sayıda batıl inanç
Etyopya'nın ulusal bileşimi: 30 ulus ve etnik grup yaşamakta. Nüfus oranları en fazla olanlar şunlar:
Oromolar: 20.000.000
Amharalar: 9.000.000
Tigreler: 5.000.000
Şolamolar: 1.000.000
Gerikalan etnik grupların nüfusu 11.000.000 civarındadır.
Köylülükün toplam nüfusun içerisindeki oranı: %85.

nun % 80'i) büyük bir hareketlilik içerisinde radikalleşmiş, toprak reformu talebini başşehirin sokaklarına katarışmıştı.

Evet, monarşik rejim, sayılan tüm bu faktörlerin iyice ağırlaştığı krizi, 1974 yılı başında reform sözü vererek atlatmaya çalışırsa da başarılı olamamış, yaygın kitle grev ve yürüyüşleri karşısında yenik düşmüştü. 28.6.1974'de orta kademedeki subaylar tarafından DERG (Silahlı Birlikler Koordinasyon Komitesi) kuruldu ve altı hafta sonra son imparator Haile Selassie'ye monarşinin bittiğine dair bir belgeyi imzalatıldı. DERG çok kısa bir sürede ülkenin politik iktidarı merkezi haline gelmişti. Ortaya çıkan iktidar boşluğunu, sadece şehirlerde faaliyet gösteren solun zayıflığı ve güçlü politik-askeri örgütlere sahip olmayışı nedeniyle ilerici küçük-burjuva subaylar doldurdu. Arap "Nasrızım" indikine benzer bir şekilde subaylar ile sol güçler arasında, daha sonra sivil sol güçlerin tasfiyesi ile sonuçlanacak bir ittifak oluştu.

Daha 1975 yılında DERG içerisindeki güçlü adam Haile Mengistu'ydu. DERG'in 1974 yılındaki propaganda sloganı "Önce Etyopya" iken, bir yıl sonraki yeni slogan "Önce Sosyalizm" olmuştur. Gerci DERG askeri birliklerin komutanları durumundaydı ama, ülkenin yeniden inşası konusunda iktidarı edici bir tasarıdan da yoksundu. Sivil sol ile yakın bağları olan Mengistu, MEISON hareketinde (Etyopya Sosyalist Hareketi) ideolojik-politik danışmanını buldu. 1976 yılında Mengistu, MEISON'un kaleminden çıkan "Milli Demokratik Devrim" programını radyodan okuyordu. Bilimsel sosyalizm, işçi sınıfının öncü rolü, toprak reformu, büyük toprakların, bankaların ve sanayi kuruluşlarının kamulaştırılması.

Bu ittifak dışında kalan en güçlü sol örgüt Etyopya Halkı Devrimci Partisi'ydi (EPRP). EPRP "geçici bir halk hükümeti" kurulmasını, yani DERG'in iktidarı sivil sola ile emmesini ve ülkenin radikal olarak demokratikleştirilmesini talep ediyor ve DERG'i küçük burjuvazinin temsilcisi olarak değerlendirmişti.

"Bilimsel sosyalizm" kisvesi ardına gizlenen küçük burjuva DERG iktidarı, daha 1 Mayıs 1976'da gerçek terörü yüzünü göstermişti: Başkent Addis Abeba'da "geçici bir halk hükümeti" talebiyle yürüyüşçilerin üzerine ateş açılmış, bir çok işçi ve solcu öldürülmüştü. 1976 sonunda EPRP tamamen bastırılmış, yokedildi. Kısa süre sonra DERG iktidarı hedef olarak MEISON'u seçti ve ken-

Devami 15. sayfada